

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Конференцію схвалено УКРІНТЕЇ (Посвідчення №299 від 18.05.2020)

19 ЧЕРВНЯ 2020

М. ТЕРНОПІЛЬ, УКРАЇНА

**НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ
МОЛОДІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ**

ТОМ 1

ISBN 978-617-7171-77-4
DOI 10.36074/19.06.2020.v1

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

19 ЧЕРВНЯ 2020

М. ТЕРНОПІЛЬ, УКРАЇНА

**НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ
МОЛОДІ: ОСОБЛИВОСТІ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ТОМ 1

Голова оргкомітету: Коренюк І.О.

Верстка: Дудник Г.М.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Н 34 Наукові досягнення молоді: особливості та перспективи:
матеріали міжнародної студентської наукової конференції (Т. 1),
19 червня, 2020 рік. Тернопіль, Україна: Молодіжна наукова ліга.

ISBN 978-617-7171-77-4

DOI 10.36074/19.06.2020.v1

Викладено матеріали учасників міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції «Наукові досягнення молоді: особливості та перспективи», яка відбулася у місті Тернопіль 19 червня 2020 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та інформаційному бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 299 від 18.05.2020).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Всі роботи збірника, що містять DOI індексуються в Google Scholar, ORCID, CrossRef та OUCI (Український індекс наукового цитування).

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-7171-77-4

© Колектив учасників конференції, 2020

© Молодіжна наукова ліга, 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

IMPROVING THE MANAGEMENT COSTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES Hurzhii P.	7
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕРСОНАЛ-ТЕХНОЛОГІЙ У ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ Веремкович Ю. Р.	11
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЦІНОУТВОРЕННЯ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ Холодний Я.В.	13
ВПЛИВ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МАРКЕТИНГОВУ СТРАТЕГІЮ КОМПАНІЇ Леськів В.В.	15
ІНВЕСТИЦІЙНІ РИНКИ УКРАЇНИ, АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ Нерубальна Г.О.	19
ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА Ковальова Я.А.	22
КОНТРОЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ Юдкіна А.В.	25
КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА УКРАЇНИ Юфрос Л.О.	27
ОПІР ОРГАНІЗАЦІЙНИМ ЗМІНАМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ Коновалова І.В.	29
ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ, ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВОМ Воєводіна А.С.	31
ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА Кравчук Б.В.	33
ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Спільніченко К.Ю.	36
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОВ «БУДИНОК МЕБЛІВ «ЛІПЕН» Вікторова В.С.	38
ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА Шапран О.А.	40

ПРИМУСОВИЙ ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ В КИТАЇ ЯК ПЕРШОПРИЧИНА АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ВІЙНИ	
Мелех Н.В.	45

СТАЛИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
Бібік О.В.	50

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
Масленіков В.І.	52

УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТОМ ІНТЕРЕСІВ У БАНКАХ	
Троян Я.В.	55

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
Прутіян В.О.	57

ФАНДРАЙЗИНГ ЯК СИСТЕМА ПОШУКУ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА	
Кіцера Ю. А.	58

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ	
Блешмудт Д.П.	60

СЕКЦІЯ 2. ТЕХНІЧНІ НАУКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ВІДКРИТІ ДАНІ: СУТНІСТЬ ТА НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ	
Шершова В.О.	62

ПЕРСПЕКТИВИ ВИДОБУТКУ ГАЗУ З ГАЗОГІДРАТНИХ РОДОВИЩ СВІТОВОГО ОКЕАНУ ТА ЧОРНОГО МОРЯ	
Стецик Ю.Р.	63

РОЗРОБКА МЕССЕНДЖЕРУ НА ОСНОВІ МЕТОДУ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ В АУДІО СИГНАЛІ	
Перерва С.О.	65

ТОРЦОВЫЙ ШАРИКОВЫЙ ВАРИАТОР ЗАЦЕПЛЕНИЯ	
Матковский М.В.	67

СЕКЦІЯ 3. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

ЗМІНА ЗАПАСІВ ТРАВ'ЯНИСТОЇ РОСЛИННОСТІ В САДАХ ТА ПЕРЕЛОГАХ ЗА СЕЗОНАМИ РОКУ НА О. ХОРТИЦЯ	
Бублей С.В.	70

СЕКЦІЯ 4. МЕДИЧНІ НАУКИ

ВКЛАД ТИПОЛОГИЙ ЧЕЛОВЕКА В СОСТОЯНИЕ СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТОЙ СИСТЕМЫ В УСЛОВИЯХ НОРМЫ И ПАТОЛОГИИ Мамажонов А., Соколенко А.	74
ВПЛИВ ДИСФУНКЦІЇ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ НА СТАТЕВУ СИСТЕМУ Щербата І.В.	78
СУЧАСНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ РЕПРОДУКТИВНОЇ ЗРІЛОСТІ У ДІВЧАТ ШКІЛЬНОГО ВІКУ Побережний А.О.	80

СЕКЦІЯ 5. ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДАЛАРГІНУ В КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ COVID-19 Мартинов Ю.І.	82
---	----

СЕКЦІЯ 6. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

POLITYZACJA MEDIÓW ZA POMOCĄ TECHNIK SŁUŻĄCYCH DO FAŁSZOWANIA RZECZYWISTOŚCI Пирогова Т.С.	84
КОМУНІКАТИВНА САМОДЕПРИВАЦІЯ ІНДИВІДА ЯК ПСИХІЧНИЙ ПРОЦЕС Бистровський Т.В.	87
МОЛОДЬ І РЕКЛАМА. СТАН СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ Дорошина К.М.	89
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІВОРУКИХ ДІТЕЙ Дорошина К.М.	90
ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ Костюшко І.В.	93
ПОНЯТТЯ ПРО МЕТАПІЗНАННЯ Токмина Т.М.	95
ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАДАПТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ Казьмірук А.В.	97
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДІ ЩОДО УЧАСТІ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ Корсакевич С.С.	102

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ З ПК ЗАЛЕЖНІСТЮ Палагута О.І.	103
---	-----

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ІТ ІНДУСТРІЇ Луговець Б.В.	106
---	-----

СЕКЦІЯ 7. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

ДО ПРОБЛЕМИ НАСТУПНОСТІ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ Новик М.В.	108
---	-----

ЗАГАЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ГІМНАСТИКИ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ Приступа Ю.М.	111
--	-----

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОНЛАЙН-ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Лисенко В.М.	112
---	-----

ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ Попруга А.Г.	114
---	-----

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУЖИТТЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ Демченко Я.М.	116
--	-----

ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ Зубков В.В.	118
---	-----

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАМІРІВ ШКОЛЯРІВ ЯК НАПРЯМ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА Іжик У.Б.	120
--	-----

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА Николайчук П.П.	122
--	-----

ФУНКЦІОНУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТІВ ТРЕТЬОГО ВІКУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРИЙНЯТТЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІНОСТЕЙ В УКРАЇНІ Вайс К.В.	124
--	-----

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Hurzhii Polina, applicant for Higher Education of the Faculty of Economics
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

IMPROVING THE MANAGEMENT COSTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The urgency of the problem. The management system was spent by engineers and technologists in the second half of the nineteenth century. in the United States. In fact, it was recorded that he used only management, and he predicted that the highest results of enterprise development, as well as the most important operations aimed at the development of administrative management.

In order to get effective management, it must use cost management in various aspects, but using technology (conventional, intensive), central powers of attorney, visibility, for those who need those who require comprehensively existing levels, and those who meet, are applied normally and properly require their own decision on cost management, using effective methods and technologies at all levels of management. In modern technological processes, cost management is shod by economic and well-known property of enterprises. Economic reliability is the use in the organization of the organization, production activities, production programs, business partners, there is currently no effective guide for decision making.

The efficiency of the enterprise largely stems from the rational use of resources, which necessitates the reliability of the transition to a single cost management system. Additionally, using such systems, you can get higher competitive products for more small users and results; use any and reliable information about your products that have presented their market position in the production of other manufacturers; use the check of the highest pricing; available data for comparison of the budget enterprise; choose a Commission that has worked as a division in a company with a trusted point of view; making effective and sound management decisions.

Analysis of recent research and publications. A significant contribution from the respondents revealed the strongest cost management systems in your school. Usually left: Greshchak M., Davydovych I., Demyanenko M., Zagorodniy A., Karpova T., Krushelnytska O., Kuzmin O., Melnyk O., Ozeran V., Popov O., Sadovska I., Tsal-Tsalko Y. etc. With the presented literature sources the number of different control systems decreases with real pressure. Protesting in the studied areas, the studied activity was used to implement effective regulatory processes that are used and economic resources are used, which do not allow to achieve a sufficiently high efficiency of the cost management system (CMS).

Outline of the main research material. With the development of the economy and the growth of the number of economic entities, an important condition for the survival of the enterprise in a market environment is rational cost management. A rationally constructed cost management system at the enterprise allows to reduce the cost of products (services) produced (provided), to optimize the level of costs directly to the business organization and on this basis to increase the level of financial results. This system provides greater opportunities for advanced playback.

Developing an effective cost management system is an important task for agricultural enterprises. Due to the fact that the market for agricultural products is relatively close to a state of perfect competition, the impact of individual economic entities on the price level is minimal. Thus, agricultural enterprises can gain an advantage by reducing the cost of production and saving on business costs.

Analyzing the term "cost management" we can conclude that it is a process of purposeful formation of costs for their types, places and carriers with constant control of the level of costs, as well as stimulating their reduction [1]. This is an important function of the economic mechanism of any enterprise, in particular, agricultural. Examining the cost management system, it can be noted that it has functional and organizational aspects and includes the following organizational subsystems: search and identification of resource saving factors; rationing of resource costs; cost planning by their types; cost accounting and analysis; stimulating resource savings and reducing costs. Such subsystems are managed by the relevant structural units of the enterprise depending on its size (departments, offices, individual performers). Today, effective cost management can be achieved by achieving high economic results. It is a complex, multifaceted and dynamic process that includes management actions aimed at achieving high economic results [1].

Creating an effective cost management system involves systematic monitoring of actual costs and their behavior under the influence of both internal and external factors, decision-making to improve the cost structure of products, etc. [1].

It is clear that the cost management system is significantly different from traditional accounting, focused on the preparation of financial (accounting) statements. In contrast to accounting, which reflects the results of the enterprise for the past period, CMS provides control and analysis of current activities of units, allows you to identify the relationship between costs, production and profit and on this basis to quickly plan future activities. That is, in essence, the cost management system is focused on the future [2].

Another difference between the cost management system and financial accounting is that the latter is intended for both internal and external users of information (banks, financial and statistical authorities, other enterprises), its conduct is strictly regulated by regulations of government agencies. The cost management system, in turn, is aimed at meeting only the internal needs of the enterprise in the management of its production and marketing activities. SUV is not limited in the choice of methods and is developed in accordance with the peculiarities of the organizational structure, tactical and strategic goals of the enterprise, production technologies, requirements of production processes, etc. [3].

The improved cost management system provides the managers of the enterprise with such information that provides the following advantages (Fig. 1).

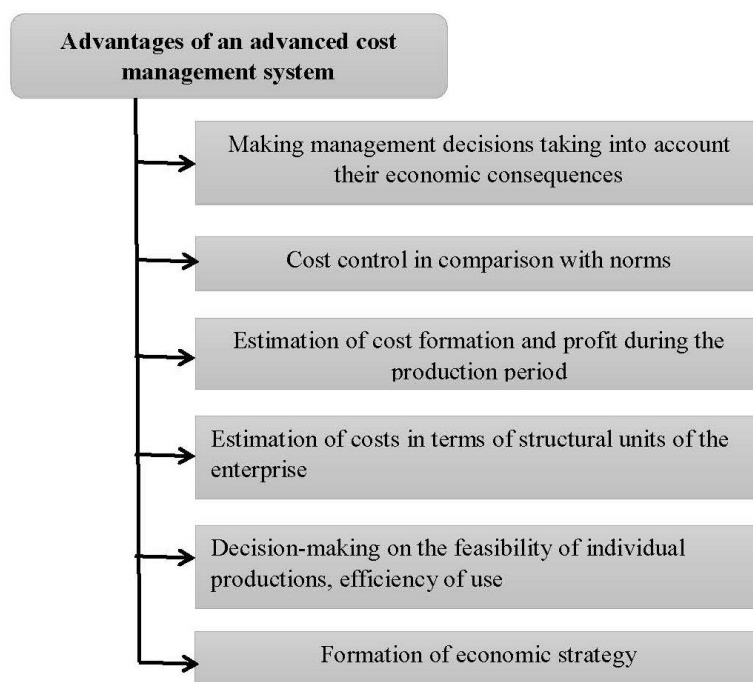

Fig. 1. Advantages of using an advanced cost management system [author's development]

Taking into account the peculiarities of costs, forming a management system, we can specify a number of requirements for the management system, namely: avoidance of unnecessary costs; complex nature of management decisions; improvement of information support; systematic approach to cost management; focus on strategic goals of enterprise development; organic combination of costs with product quality; unity of methods at different levels of cost management; introduction of cost reduction methods; cost management at different stages of the product life cycle [2].

The cost management system is aimed at solving the following tasks:

- control over the course of economic activity of the enterprise;
- identification of trends in changes in the level, volume and structure of costs per volume of production and unit of output
- collection, analysis of cost information;
- rationing, cost planning in terms of elements, production units and types of products;
- search for reserves of resource savings and cost optimization [5].

Analyzing the existing definitions of "cost management system", in our opinion, the most appropriate is the following - a set of interconnected elements, methods and mechanisms that operate within the functional responsibilities and form a certain integrity, which summarizes the processes of supply, use resources, clearly set goals are solved, tactical and strategic plans are implemented.

It should be noted that the management system of spent agricultural enterprises specializes and uses a certain feature, namely: purposeful properties (optimization should be made in production, the implementation of its own and large productive business); complexity (ability to know what a subsystem is); flexibility (adaptation to variables that exist and are within it); controlled work (possibly used in the functional system used in the process).

The study proved the reliability of the improved cost management area due to the following factors:

- 1) representation of competitors in the markets of activity and raw materials;
- 2) change and instability of resource productivity;
- 3) special technical methods of work, collection, certificates and information on documentation, planning and management decisions to optimize work.

Requirements to manage costs in the enterprise, which create various factors and themselves: change competitors; require buyers and sellers; really take into account the formidable automatic production equipment; a computer project that is being tested is being tested for what is available. One of them is the need to manage spent in their opinion as tools for enterprise management.

In the course of the conducted, taking into account what is done due to the effective operation of the enterprise, its competitiveness. Costs are a variety of resources, raw materials, labor-intensive resources used in the production process; this applies to management, which is distinguished in a variety of cases as dynamism, diversity, sustainability of their commissions and surveys [5].

In modern conditions, almost every company must independently decide on the management of production costs, determine the requirements for the effectiveness of their implementation and so on. However, in all cases, the goal of production cost management should be set and tasks and measures for its implementation should be developed. Based on the study of theoretical materials and the results of leading enterprises, in Fig. 2 shows the sequence of organization of work related to the formation of requirements for cost management, development and implementation of cost management system at the enterprise.

At the first stage is carried out before the design study and determines the main purpose of the enterprise in the field of cost management. At this stage, it is necessary to analyze the real state of production costs in the main areas and divisions of production processes, assess the

effectiveness of their formation and justify ways to improve the efficiency of their management. The actual state of the implementation of costs should be determined on the basis of information coming from the centers of responsibility for production costs.

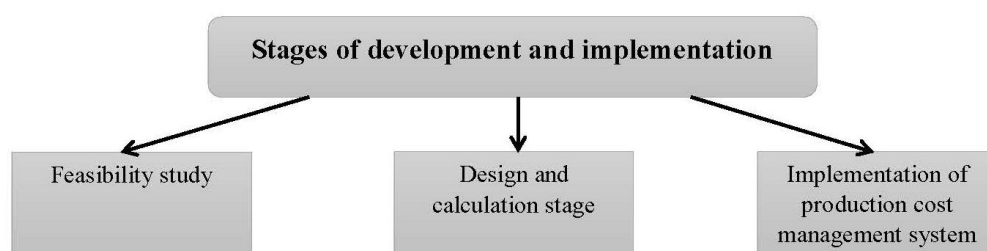

Fig. 2. The sequence of development and implementation of an effective cost management system [author's development]

Based on the implementation of research of the second stage at the enterprise should be formed complete information on the implementation of areas of improvement of production cost management system, improving the efficiency of their management. The final materials of this stage should be the definition of the main functions of cost management and their tasks in improving the efficiency of the existing cost management system or ensuring the efficiency of the new, designed system. In the latter case, a project of such a system is developed and submitted to the management and owners of the enterprise.

At the final third stage, a new or improved cost management system is implemented. At this stage, a plan for the implementation of the system should be developed, which determines the timing of the main activities and responsible persons. In our opinion, it is advisable to create a working group of managers to monitor the implementation of the cost management system, assess the effectiveness of their operation at the stage of implementation of new or upgraded functional subsystems of the production cost management system.

Conclusions. The study found that the development of an effective cost management system reduces the possibility of negative impact of random events on the enterprise, allows you to predict the effects of negative measures and gives the company the following benefits:

- 1) Making management decisions taking into account their economic consequences;
- 2) Cost control in comparison with standards;
- 3) Formation of economic strategy;
- 4) Assessment of the formation of cost and profit during the production period;
- 5) Estimation of costs in terms of structural units of the enterprise;
- 6) Making decisions regarding the feasibility of individual productions, efficiency of use.

References:

1. Hreshchak, M.H. Hordiienko, V.M. Kotsiuba, O.S. and other (2011), *Upravlinnia vytratamy*, KNEU, Kyiv, Ukraine, p.264.
2. Davydovych, I.Ye. (2010), *Upravlinnia vytratamy*, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, p.320.
3. Dem'ianenko S.I.(2012) *Menedzhment ahrarnykh pidpriemstv*, KNEU, Kyiv, Ukraine, p.347.
4. Zhovnirova M.V. (2010) "Improving cost management system in enterprises", *National Forestry University Scientific Bulletin*, vol. 19, pp.126-132.
5. Krushelnytska O.V. (2010) "Improving cost management system in enterprises", *Bulletin ZHDTU*, vol. 1, pp. 125 - 129.
6. Scheblykina I.O. (2013) "Cost management in agricultural enterprises", *Collected Scientific Papers Tauride Agrotechnological State University (economic sciences)*, vol. 1 (3), pp. 344-350.
7. Yasinska A.I. (2009) "Essence cost management in national enterprises", *National University of Lviv politehnika Bulletin*, vol. 14, pp. 357-360

Веремкович Юлія Ростиславівна, студентка I курсу факультету економіки та менеджменту
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені
С. З. Гжицького, Україна*

Науковий керівник: Воскобійник Соломія Ярославівна, канд. екон. наук, асистент
кафедри менеджменту
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені
С. З. Гжицького, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕРСОНАЛ-ТЕХНОЛОГІЙ У ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сучасна практика менеджменту персоналу характеризується чисельними теоретичними та практичними розробками щодо формування та розвитку системи управління персоналом. Виникнення нових сфер зайнятості, новітні форми організації виробництва та їх комп'ютеризація, способи ведення бізнесу з використанням сучасної електронної техніки тощо, зумовили виникнення інноваційних технологій та методів використання трудових ресурсів.

Розвитку теоретичних та практичних аспектів управління персоналу присвячено багато вітчизняних та закордонних праць таких учених як: Д. Богині, В. Весніна, С. Воскобійник, О. Дж. Грейсона, А. Кібанова, А. Колота, та багато інших, проте на сьогодні постало питання аналізу інноваційних підходів до управління персонал-технологіями як можливостей їх використання на вітчизняних підприємствах.

Управління персоналом інтегрується у загальну систему управління підприємством, пов'язуючи його зі стратегічними установками і корпоративною культурою, а також із плануванням виробництва, збуту, підвищення якості продукції, збільшення прибутків тощо.

Формування і розвиток персоналу підприємства являє собою цілісну стратегію роботи з персоналом, яка об'єднує різні елементи і форми кадрової роботи, що має на меті створення високопродуктивного і високопрофесійного та відповідального колективу, здатного швидко реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища [1].

Завдяки сучасним персонал-технологіям працівники вітчизняних підприємств завжди будуть розвиватись та вдосконалюватись, адже основне завдання персонал-технологій є створення необхідних та максимально комфортних умов для формування та реалізації потужного трудового потенціалу, який за кількісними та якісними характеристиками має відповідати поточним потребам та завданням подальшого розвитку підприємства.

Отже, розглянемо безпосередньо нові технології в системі управління персоналом на сучасному підприємстві, при цьому не будемо враховувати також інноваційні технічні засоби. Так, інноваційною розробкою вчених є – система Vibralmage, яка безконтактним способом проводить моніторинг рівня емоцій, а також визначає рівень стресу, тривоги й агресивності людини [2].

Також для перевірки персоналу на лояльність можна використовувати сучасну технологію Mystery Shopping. Методика припускає залучення ряду агентів, завданням яких є імітація зовнішнього контакту, і оцінки дій персоналу в процесі здійснення операції. За допомогою даної технології можна взнати, наскільки лояльний персонал щодо свого роботодавця, наскільки співробітники чесні і надійні, чи не здійснюють вони протиправних та аморальних дій, здатних спричинити шкоду благополуччю бізнесу. Таким чином, можна побачити, кому зі своїх працівників можна довіряти, а кого слід віднести до групи потенційного ризику [3].

Сучасні фахівці по підборі кандидатів наголошують на використанні наступних технологій: хедхантинг, скринінг і рекрутинг.

Хедхантинг можна сміливо назвати найбільш складною та водночас витратною технологією, суть якої полягає у переманюванні конкретних фахівців із одного підприємства в інше.

Скринінг – це своєрідний «підбір на поверхності», що здійснюється за формальними ознаками: освіта, вік, рід, досвід роботи.

Рекрутинг – це «поглиблений підбір», що враховує особистісні характеристики та ділові риси претендента. За допомогою рекрутингу здійснюється пошук кандидатів на робочі місця з урахуванням вимог до їх особистісних і професійних рис.

Досить цікавою є методика Executive Search, за якої здійснюється підбір персоналу на керівні посади та фахівців рідкісних професій.

Executive search – підбір топ-персоналу із залученням кількох кандидатів, які працюють в провідних компаніях, що конкурують з організацією замовника. За допомогою executive search підбирають як членів рад директорів, топ-менеджерів, керівників департаментів, так і менеджерів середньої ланки. Під час пошуку і відбору фахівця обов'язково враховуються його ділові та особисті якості, особливості бізнесу клієнта, завдання компанії. Переважно агентства, які використовують цю технологію пошуку персоналу, – це вітчизняні представництва відомих західних агентств, що спеціалізуються за цим напрямом [4].

Дана технологія успішно використовується кадровими й консалтинговими агентствами. За даної методики відбувається пошук кращих з «неактивних» кандидатів, які наявні на ринку праці, а за звичайних підборів персоналу обирають кращих кандидатів з «активних», тобто тих, які шукають роботу [5].

Однією із навчальних персонал-технологій є коучинг, який здійснюється методом безпосереднього навчання менш досвідченого працівника більш досвідченим в процесі взаємодії. Він відбувається у формі наставництва, консультування та являється ефективним інструментом персонального та особистісного розвитку.

Під коучингом розуміють співробітництво, що передбачає спільний аналіз проблемних ситуацій і допомогу у пошуку практичних рішень з метою отримання максимально можливого ефективного результату [6].

Таким чином, у сучасних умовах триває процес розвитку та оновлення технологій управління персоналом, при цьому удосконалюються системи управління персоналом. Сьогодні вітчизняні підприємства та ринкова економіка в цілому потребують активізації використання сучасних персонал-технологій, що відповідають умовам бізнес-середовища. Адже, саме сучасні методи управління персоналом здатні забезпечити вітчизняні підприємства висококваліфікованим персоналом, оскільки засновані на ефективному використанні обмежених економічних ресурсів у процесі виробництва, передбачають систематичний аналіз і оцінку усіх видів діяльності підприємства, і в першу чергу трудових досягнень персоналу.

Список використаних джерел:

1. Воскобійник С.Я. (2018) Особливості формування і розвитку персоналу у сільськогосподарських підприємствах. *Стратегія розвитку агропромислового комплексу в умовах інтеграційних процесів: матеріали IX Міжнародної науково-практичної молодіжної інтернет-конференції (у заочній формі)* (С.38-41). 24 листопада, 2018, Київ, Україна: ННЦ «Інститут аграрної економіки».
2. Дашко І. М. (2016) Розвиток інноваційних технологій управління персоналом на підприємствах у сучасних умовах господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. (Вип. 9), 37-41.
3. Щербак В.Г., Ямбуренко В.В. (2017) Інновації в управлінні персоналом. *II всеукраїнська наукова Інтернет-конференція «Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи»*, 351-356. Вилучено з: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/9950/1/OIP2017_P351-356.pdf.
4. Галайда Т.О., Завгородній А.С. (2017) Діяльність рекрутингових компаній як посередників на ринку праці та напрями її вдосконалення. *Економіка і суспільство*. (Вип.13), 963-968.

5. Холодницька А.В. (2015) Сучасні технології підбору персоналу та можливості їхнього практичного використання. *Науковий вісник Полісся*. (Вип. 1), 61-64. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvp_2015_1_11.
6. Воскобійник С.Я. (2020) Сучасні методи навчання як запорука розвитку креативності персоналу. *Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії: матеріали міжнародної наукової* (Т.1), 70-72. 12 червня, 2020 рік. Київ, Україна: МЦНД. Вилучено з вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/2957>.

Холодний Ярослав Володимирович, здобувач вищої освіти факультету управління та права Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна

Науковий керівник: Гаряга Леся Олегівна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інформаційних технологій Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЦІНОУТВОРЕННЯ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ

Зростаюча цифровізація господарської діяльності ставить нові вимоги до ведення бізнесу. У таких умовах цифрові технології трансформують традиційні бізнес-моделі, виробничі ланцюги та процеси, зумовлюють появу нових продуктів та послуг, платформ й інновацій [1; 2; 3]. Зміна бізнес-моделей супроводжується необхідністю коригування ціноутворення на товари та послуги у зв'язку з адаптацією до нових умов. Саме тому дослідження впливу цифровізації на ціноутворення у різних галузях економіки є актуальною проблемою.

Дослідимо вплив цифровізації на ціноутворення у окремих галузях економіки України.

Перш за все, розглянемо сільське господарство. Для розвитку галузі важливим кроком є впровадження цифрового землеробства – принципово нової стратегії менеджменту, що базується на застосуванні цифрових технологій [4]. Цифрове землеробство – це новий етап розвитку аграрної галузі, пов'язаний з використанням геоінформаційних систем, глобального позиціонування, бортових комп'ютерів та смарт-устаткування, а також управлінських та виконавських процесів, здатних контролювати способи оброблення, внесення добрив, хімічних меліорантів і засобів захисту рослин. Такі цифрові технології направлені на максимальний контроль використаних ресурсів, тому вони значно зменшують витрати, які, в свою чергу, відобразяться на собівартості, що вплине на ціну сільськогосподарської продукції.

Далі дослідимо вплив інноваційних цифрових технологій на ціноутворення у промисловості. Аналіз світового досвіду цифрової трансформації галузі засвідчує, що провідними у цьому напрямку є такі концепції, як Індустрія 4.0 (Industry 4.0), Розумне виробництво (Smart Manufacturing), Цифрове виробництво (Digital Manufacturing), Інтернет у промисловості (Internet of Manufacturing), Відкрите виробництво (Open Manufacturing) [5].

Подібні концепції стали базою для виникнення технологічних трендів, які, в свою чергу, впливають на ціноутворення в сфері промисловості:

- масове впровадження інтелектуальних датчиків у обладнання та виробничі лінії;
- перехід до «безлюдного виробництва», а також впровадження повної роботизації виробництва;
- застосування технологій штучного створення матеріалів (3D-прінтинг, «адитивні» технології).

Всі ці рішення матимуть великий вплив на ціноутворення, адже за допомогою подібних технологій можна максимально здешевити процес виробництва, що матиме відображення на кінцевій ціні продукту чи послуги. Проте на початковому етапі впровадження цифрових технологій у промисловість можуть потребувати значних капіталовкладень, що у довгостроковій перспективі стане запорукою ефективного ведення бізнесу.

Цифровізація фінансової галузі зумовлена необхідністю не тільки більш оперативного проведення операцій, а й зростанням зручності. Клієнти фінансових установ все більше використовують канали дистанційного обслуговування. Фінансові установи зіштовхнулися із появою конкурентів не тільки всередині галузі, а й з новими гравцями, зокрема це фінтехи, які здатні гнучко та оперативно адаптуватися до вимог користувачів фінансових послуг. Зростаюча діджиталізація банківської системи за допомогою таких цифрових технологій як Інтернет-банкінг, SMS банкінг, дозволила автоматизувати ті процеси, які раніше виконували працівники банку. Відповідно зникає необхідність в робочій силі. Серед «цифрових» бізнес-моделей фінансового ринку варто виокремити ринок цифрових валют, кредитування без посередників, краудфандинг, краудінвестинг, інтернет-трейдинг, платформи обміну валют, платіжні сервіси, інтернет-банкінг, мобільний банкінг, іншуртех, фінтех [3]. Саме тому ціноутворення на фінансові продукти повинно бути виправдним, оскільки у даній галузі значно зросла конкуренція.

Значно вплинула цифровізація господарської діяльності й на сферу торгівлі. Введення новітніх цифрових технологій в сферу торгівлі значно впливає на ціноутворення, особливо впровадження наступних рішень:

- перехід на реалізацію більшості товарів через інтернет;
- застосування безпілотних технологій у транспортно-логістичних системах;
- використання сервісів автоматичного постачання готової продукції споживачу, оминаючи посередницькі ланцюжки.

У таких умовах значно скорочується ланцюг посередників, що зменшує кінцеву ціну товару та робить його більш доступним для споживачів. Також торгівля через інтернет дозволяє у режимі реального часу порівнювати ціни на один і той же товар від різних продавців. У даному аспекті на перший план виходить не ціна, а якість товару, оперативність доставки, лояльність до покупців, наявність системи знижок, післяпродажного обслуговування, репутація продавця на інтернет ринку та інші фактори, що можуть вплинути на прийняття рішення щодо купівлі продукції саме у даного торговця.

Також варто відмітити, що незважаючи на зростаючу цифровізацію більшості сфер економіки, необхідно пам'ятати про ряд ризиків, з якими, ймовірно, зіштовхнеться людство. Перш за все, глобальна цифровізація може призвести до зростання нерівності у суспільстві та масштабного безробіття внаслідок повної автоматизації та роботизації більшості виробничих процесів. Також є значна загроза кібербезпеки внаслідок повної залежності людства від комп'ютерних технологій; існує вірогідність хакерських атак, які зможуть паралізувати більшість сфер економіки, що призведе до економічного колапсу.

Таким чином, цифровізація впливає на ціноутворення більшості сфер економіки. У даній роботі проаналізований вплив на сільське господарство, промисловість, фінансовий сектор та торгівлю. Глобальна цифровізація – це еволюційний крок для економіки, який необхідний для її подальшого повноцінного зростання, що призведе до нових моделей ціноутворення, оскільки трансформується процес визначення собівартості та торгових націнок, що однозначно вплине на кінцеву ціну товарів та послуг.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (Розпорядження Кабінету Міністрів України). № 67-р. (2018). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>.

2. Руденко, М. В. (2018). Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка та держава*, (11), 61-65. Вилучено з http://www.economy.in.ua/pdf/11_2018/13.pdf.
3. Гаряга, Л. О. (2018). Розвиток фінансового ринку в умовах цифровізації економіки. *Бізнес Інформ*, (11), 388-393. Вилучено із http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-11_0-pages-388_393.pdf.
4. Руденко, М. В. (2019). Технології цифрової трансформації сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*, (23), 8-18. Вилучено з http://www.agrosvit.info/pdf/23_2019/3.pdf.
5. Яненко, І. Г. (2017). Цифрова трансформація промисловості України: ключові акценти. *Проблеми економіки*, (4), 179-184. Вилучено з https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-4_0-pages-179_184.pdf.

Леськів Вікторія Віталіївна, здобувач вищої освіти кафедри міжнародної інформації
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ВПЛИВ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МАРКЕТИНГОВУ СТРАТЕГІЮ КОМПАНІЇ

Досягнення підприємствами стійких позицій на ринку неможливе без системи управління, спрямованої на застосування маркетингової стратегії адекватної сучасним вимогам, тому актуально розглянути показники ефективності та етапи формування маркетингової стратегії.

Єдиного загальноприйнятого способу оцінки ефективності управлінської діяльності на даний момент науковцями не висувається. Водночас, щодо визначення показника ефективності, відслідковуються такі найбільш поширені напрями, як відношення отриманого результату до поставленої цілі та відношення отриманого результату до ресурсів або витрат (логічний зв'язок між ефективністю господарської діяльності та управлінською діяльністю підходи гарантувати не можуть). При цьому доцільно зауважити, що ефективність управлінської діяльності підприємства проявляється у результативності виробничої, маркетингової, інноваційної та фінансової сфери.

Аналіз ефективності діяльності підприємств, у лівій частці випадків, є побудований на оцінці фінансових чинників. Наприклад: чистий прибуток, ринкова вартість суб'єкта господарювання, рентабельність вкладених інвестицій. Проте, варто наголосити, що при формуванні списку фінансових показників треба усвідомлювати плюси та мінуси використання їх на практиці. У досвіді управлінців США розроблена система рекомендацій для проведення аналізу ефективності, що висвітлена у стандарті управлінського обліку «Вимір ефективності підприємства» (Statement on Management Accounting «Measuring entity performance»; SMA 4D) [1]. Цим стандартом надається рекомендація застосування нижче вказаних показників, на базі яких має проводитись оцінка ефективності управління підприємством:

- грошові потоки;
- вартість підприємства;
- чистий прибуток;
- залишковий дохід;
- рентабельність інвестицій.

На даний момент, науковці не можуть висунути якийсь єдиний загальноприйнятий спосіб оцінки ефективності управлінської та маркетингової діяльності. Водночас найбільш поширеними напрямками є відношення отриманого результату до поставленої цілі та визначення показника ефективності як відношення отриманого результату до ресурсів або витрат.

Ці підходи не гарантують логічного зв'язку між ефективністю господарської діяльності та управлінською діяльністю. Доцільно сказати, що саме у результативності виробничої, маркетингової, інноваційної та фінансової сфери проявляється ефективність управлінської діяльності підприємства.

Зрозуміло, що система показників ефективності діяльності організації повинна забезпечувати всебічний аналіз використання всіх ресурсів і містити загальноекономічні показники. Важливим правилом є умова постійного здійснення моніторингу ефективності господарської діяльності, від планування проекту, затвердження до реалізації.

Система показників ефективності господарської діяльності повинна:

- забезпечувати інформацією щодо ефективності увесь управлінський склад підприємства;
- гарантувати дотримання критеріальної функції;
- створювати умови для запровадження можливих резервів збільшення ефективності діяльності та стимулювати їх застосування;
- висвітлювати використання усіх ресурсів, що є у споживанні потужностей підприємства;

Взагалі, усі показники аналізу ефективності можна поділити на кількісні та якісні.

Кількісні показники визначаються та обчислюються розрахунковим методом та є значними для оцінки ефективності керуючої підсистеми управлінської діяльності.

Якісні, у свою чергу, одержуються методом проведення експертних оцінок та є доцільними у використанні при оцінці якості організаційної культури в межах розрахунку ефективності управляючої підсистеми керуючої діяльності та при оцінюванні зовнішньої ефективності.

Для розрахунку обох видів показників потрібно використовувати інформацію зібрану протягом мінімум двох звітних періодів підприємства. Так враховується динаміка виробництва та забезпечується визначення реального значення якісних та кількісних показників. Реальне, або ж «констатуюче» значення визначається за конкретними алгоритмами розрахунку, а динамічне – згідно з темпами приросту вказаних показників у порівнянні з попередніми періодами.

Показники оцінки внутрішньої ефективності управлінського менеджменту відображено у таблицях 1-2.

Таблиця 1

Показники внутрішньої ефективності управлінської підсистеми підприємством

Складові аналізу	Показник оцінки
Аналіз організації управлінської структури	<ul style="list-style-type: none"> - показник відношення темпів зростання обсягу реалізації до темпів підвищення централізації управління; - показники дотримання норми керованості управлінських ланок; - показники відношення темпів зростання об'єму реалізації до темпів підвищення формалізації персоналу управлінського апарату і структурних одиниць; - показник відношення темпів зростання об'єму реалізації до темпів підвищення структурної централізації;
Аналіз організаційної культури	<ul style="list-style-type: none"> - показник трудової дисципліни; - показник стану соціально-психологічних настроїв у середині колективу; - показник величини задоволеності персоналу умовами роботи; - показник рівня організації роботи структурних підрозділів щодо управління персоналом; - показник задоволеності прийнятих норм поведінки працівників підприємства;

Продовження табл. 1

Складові аналізу	Показник оцінки
	<ul style="list-style-type: none"> - показник соціального захисту та соціального розвитку персоналу підприємства; - показник рівня безпеки й охорони праці
Аналіз ефективності роботи управлінського персоналу	<ul style="list-style-type: none"> - питома вага працівників управління, які мають досвід роботи в організації понад 5 років; - показники сталості, заміщення та плинності управлінського персоналу; - показник якісної та кількісної укомплектованості управлінського персоналу; - показник відношення темпів приросту об'ємів реалізації до величини приросту заробітної плати управлінського персоналу; - показник рентабельності затрат на управління; - показник відповідності заробітної плати управлінського персоналу до рівня реальної заробітної плати.
Аналіз ефективності управлінських технологій	<ul style="list-style-type: none"> - рентабельність застосування основних адміністративних фондів; - показник нарощування технічної озброєності праці управлінського персоналу; - питома вага новітніх видів комп'ютерного устаткування й оргтехніки від загальної їх вартості; - показник повноти виконання управлінських рішень та автоматизації функцій управління; - показник оперативності роботи із документацією та другими інформаційними джерелами;

дані сформовано з [2]

Таблиця 2

Показники аналізу внутрішньої ефективності керованої управлінської підсистеми організації

Складові аналізу	Показник оцінки
Аналіз управління персоналом	<ul style="list-style-type: none"> - показник плинності кадрів на підприємстві; - показники якісної і кількісної укомплектованості персоналу підприємства; - показник відповідності заробітної плати працівників до рівня реальної заробітної плати; - показник сталості та заміщення кадрового забезпечення підприємства.
Аналіз маркетингової діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - показник зміни об'ємів реалізації продукту; - показник відношення темпів зростання об'ємів продаж до темпу підвищення собівартості реалізованого продукту; - показник долі споживчого ринку підприємства у національному ринку; - рентабельність продаж; - показник еластичності споживчого попиту на продукт; показник оборотності готових видів продукції; - показник окупності затрат на маркетингову діяльність;
Аналіз інвестиційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - показник ринкової ціни майна; - показник забезпечення необоротних активів власними грошовими засобами; - показник забезпечення підприємства власними оборотними коштами;

Продовження табл. 2

Складові аналізу	Показник оцінки
	<ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт маневреності; - показник рентабельності фінансових інвестицій; - показники рентабельності інвестицій у оборотні та необоротні засоби; - показник виплати процентів; - величина власних грошових засобів в загальній сумі інвестованих коштів та у фінансовому інвестуванні; - показник рентабельності інвестованого в організацію капіталу.
Аналіз управління фінансами	<ul style="list-style-type: none"> - показник фінансового ризику; - показник фінансової незалежності підприємства; - показник довгострокової фінансової незалежності; - показник забезпечення оборотними засобами; - показник рентабельності власного капіталу; - ліквідність; - показник відношення дебіторської до кредиторської заборгованостей; - величини грошового потоку виробничої діяльності у загальному його об'ємі; - показник оборотності кредиторської і дебіторської заборгованостей; - показник ліквідності грошових потоків виробничої діяльності.
Аналіз управління виробничою діяльністю	<ul style="list-style-type: none"> - фондівддача основних виробничих фондів; - показник відновлення основних виробничих фондів; - показники морального і фізичного зносу основних виробничих фондів; - питома вага основних виробничих фондів із обмеженими правами власності; - показник матеріаловіддачі та рентабельності матеріальних затрат; - показник використання виробничої потужності; - показник екологічності виробничої діяльності; - відношення затрат на усунення браку до загальної величини виробничих затрат; - показник рентабельності затрат виробничої діяльності підприємства.
Аналіз інноваційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - показник відношення вартості високотехнічного устаткування до загальної суми основних виробничих фондів; - показник нарощування величини видатків на входження на нові споживчі ринки; - показник зростання величини видатків щодо підбору, навчання і підвищення кваліфікації працівників підприємства; - показник відношення швидкості нарощування прибутку від виробничої діяльності до швидкості нарощування видатків у інновації в маркетинговій діяльності; - показник темпів росту авторських та суміжних прав на інтелектуальну власність; - показник підвищення кваліфікації серед працівників і керівників підприємства; - показник нарощування суми видатків на проведення досліджень, розробку і впровадження нових типів продукції;

дані сформовано з [2]

Отож, ефективність господарської діяльності підприємства є складною комплексною характеристикою, тому необхідно здійснювати аналіз усіх даних в цілому, а зокрема й маркетингову діяльність, що безпосередньо впливає на збут компанії та залученість клієнтів. Найбільш вірогідним періодом часу для формування порівняльної характеристики показників є 3 – 5 років. Саме за цей період можна відслідкувати динаміку та пропрацювати детальний план дій для усунення виявлених неточностей у моделях.

Тепер щодо маркетингової стратегії підприємства. Варто виділити такі головні етапи її створення:

- Постановка власник маркетингових цілей.
- Проведення маркетингового аудиту.
- Дослідження ринку.
- Аналіз отриманих досліджень.
- Визначення цільової аудиторії.
- Визначення бюджету стратегії.
- Розробка безпосередньо маркетингової стратегії.
- Розробка графіку реалізації.
- Створення процесу оцінювання.

Дані етапи досліджені на реальному прикладі реалізації маркетингової стратегії компаній малого бізнесу.

Висновки: успішність маркетингової стратегії підприємства безпосередньо залежить від ефективності управлінської діяльності. Для здійснення аналізу ефективності менеджменту у компанії необхідно брати до уваги ряд показників, що є результатами генеральної стратегії.

Список використаних джерел:

1. Судомир С.М. Стратегія розвитку підприємств та її цільова спрямованість / С.М. Судомир // Інноваційна економіка: науковий журнал. – 2011. – № 21. – С. 67–69.
2. Петрович Й. М. Організування промислового виробництва : Підручник / Й. М. Петрович. – К., 2009. – 328 с.]

Нерубальна Ганна Олексіївна, здобувачка вищої освіти

Одеський державний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Петренко Ольга Павлівна, доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства

Одеський державний аграрний університет, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИНКИ УКРАЇНИ, АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ

Для сучасної економіки, одним із важливих сегментів ринкової економіки є інвестиційна діяльність, інвестиційні ринки. Це розгалужена система норм інвестиційного бізнесу, що в собі поєднує значну кількість фінансових, інституціональних та інформаційних структур, комерційних, виробничих, що взаємодіють в інвестиційній сфері.

Інвестиційний ринок — це сукупність економічних відносин між продавцями та покупцями інвестиційних товарів і послуг. Головними учасниками інвестиційного ринку є: держава, нефінансові фірми, домогосподарства, банки, страхові компанії, інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки. [1].

Економіка України має значну ресурсну привабливість. Особливо варто відзначити земельні, лісові та водні ресурси, багаті надра та ґрунти. Більше 60% сільськогосподарських угідь - це високоякісні родючі чорноземи. У більшості регіонів України погодно-кліматичні умови дозволяють відповідно вести господарську діяльність з обмеженими витратами. На території нашої держави, де наявна більшість передумов для відродження і вдосконалення потужного агропромислового комплексу, значна увага має приділятися розвитку аграрних ринків. Хоча на даний час економічний та політичний стан держави, все більше відходить від аграрної спрямованості, звертається увага на розвиток технічно-промислового сегменту ринку.

Характеризуючи структуру джерел капіталовкладень за останні два десятиріччя у вітчизняну економіку, слід зауважити: вітчизняні ресурси займають понад 90% джерел для інвестування, з яких власні кошти підприємств та організацій – 60%, 20-30% – кошти бюджетів і фінансових інститутів, які самі по собі не створюють додану вартість. Отже, в Україні майже повністю інвестиційний процес забезпечується ресурсно-фінансовими потоками і доданою вартістю, створеними в реальному секторі економіки, а частка іноземних інвесторів ледь сягає 8% [2]

За даними Держстатистики 1259,5 млн. дол. США. склали надходження прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в Україну у січні-червні 2019 року, 33724,4 млн. дол. США становив обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 01.07.2019 року. У I півріччі 2019 року 839,6 млн. дол. США склав приріст прямих іноземних інвестицій в економіку.

Іноземні інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. Станом на 01.07.2019 найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості – 33,3 % і установ та організацій, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 16,6%.

До основних країн-інвесторів належать:

Країни інвестори

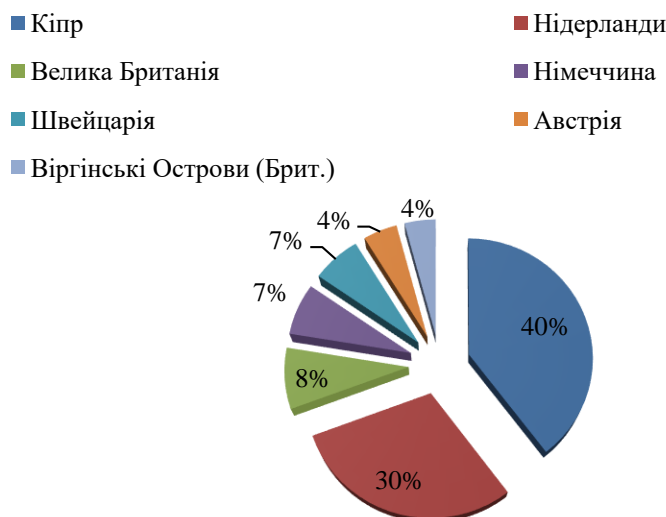

Рис. 1. Країни-інвестори в економіку України

Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України у I півріччі 2019 року складають 233,9 млрд. грн, що на 12,3 % більше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2018 року.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у I півріччі 2019 року освоєно 73,3 відсотка капіталовкладень. Частка кредитів банків та

інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 7,7 відсотка. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 9,0 відсотка капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 0,8 відсотка усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 6,6 відсотка. Інші джерела фінансування становлять 2,6 відсотка [3].

На даний час, склалася надзвичайна ситуація у світі та в Україні – пандемія COVID-19. Цей стан вплинув безпосередньо на всі сфери держави, інвестиційні ринки не виключення. Отже, на внутрішньому інвестиційному ринку, варто відмітити зниження ставок НБУ, що призвело до зменшення ставок за вкладами за депозитами, проте це зумовило зниження ставок кредитування. Пропозиції банків за ставками на кредит є привабливим для звичайних громадян, представників бізнесу, підприємців. Найбільш зручним та безпечним виявилось інвестування в сферу ІТ. На макроекономічному рівні пандемія встановила свої правила, що спричинило зниження та частковий відтік іноземних грошових надходжень в Україну – так само, як і в багатьох інших країнах світу[4].

Для виходу України з економічної та інвестиційної кризи, потрібно задіяти її інвестиційний потенціал, який складається з ресурсного, інфраструктурного, фіскального, регуляторного та економічного факторів. Сучасні тенденції розвитку інвестиційного ринку України повинні відповідати світовому механізму роботи ринку інвестицій. Спрямовувати свій стан розвитку до світових стандартів.

Існування ряду стратегічних проблем: невідповідність прямих іноземних інвестицій в Україну потребам модернізації економіки, розвитку наукомісткого виробництва; відсутність дієвих механізмів регулювання, які заохочують інвестування стратегічних напрямків економічної діяльності, в першу чергу, агропромислового комплексу, призводить до необхідності інтенсифікації процесів залучення прямих іноземних інвестицій в Україну в першу чергу, шляхом удосконалення системи інформаційного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Сутність, структура та елементи інвестиційного ринку України// Л. Г. Кльоба к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, Інститут підприємництва та перспективних технологій, Національний університет "Львівська політехніка". АГРОСВІТ, 2016р
2. Н.О. Паламарчук Інвестиційний ринок в Україні, тенденції розвитку//І.Л. Загреба, доц., канд. екон. наук Кіровоградський національний технічний університет 2013р.
3. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні за I півріччя 2019 року// Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Офіційний веб-сайт.
4. Як впливатиме коронавірус на інвестиційну діяльність в Україні// Скоблікова Дар'я молодший юрист компанії Investment Service Ukraine, Femida.ua © 2020

Ковальова Яна Андріївна, студентка 2 курсу магістерської підготовки групи ПТМЗ-18 ФСЕУ ХарPI НАДУ при Президентові України Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Україна

Науковий керівник: Покотило Тетяна Василівна, канд. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Стрімкий розвиток суспільства зумовлює появу нових тенденцій у всіх сферах діяльності людини, які максимально орієнтовані на потреби населення. Споживачі товарів та послуг стають більш вимогливішими та відчувають постійну потребу в оновленні та удосконаленні набору товарів. Це зумовлює виробників товарів та послуг до розширення своєї діяльності на інноваційній основі та удосконаленню інструментів, завдяки яким вони зможуть втримати конкурентоспроможність на ринку.

Маркетингові стратегії є тими основними інструментами, які відіграють важливу роль у розробці стратегії розвитку та функціонування господарюючих суб'єктів. Актуальним це питання є для всіх суб'єктів господарювання, адже від цього залежить їх конкурентоспроможність та успіх серед споживачів.

Питання, присвячені розробці і реалізації маркетингових стратегій, висвітлюють у своїх працях вітчизняні та закордонні автори, як Х. Анн, І. Ансофф, М. Асмолова, Г. Ассель, М. Дмитрук, О. Жданова, Є. Івченко, Ф. Котлер, Н. Куденко, Ж.-Ж. Ламбен, Дуглас К. Макбет, М. Мак-Дональд, С. Полонець, У. Сухорська, В. Тарасевич, Д. Форд, Н. Чухрай, З. Шершеньова та інші. Вони розглядають сутність маркетингових стратегій та застосування їх у процесі стратегічного управління підприємствами.

Під поняттям «маркетингова стратегія» Дж. Еванс та Б. Берман [5] розуміє «діяльність, що визначає, як треба застосовувати структуру маркетингу, щоб привернути і задовольнити цільові ринки». Дещо інше визначення маркетингової стратегії наводить Р. Б. Ноздрьова [8]: «основа дій фірми в конкретних умовах розвитку ринку та його попиту». В.Г. Герасимчук [4] під поняттям «маркетингова стратегія» розуміє «систему організаційно-технічних і фінансових заходів для активного впливу на попит і пропозицію товарів».

У своєму загальному розумінні маркетингові стратегії можна розглядати як сукупність заходів, які здійснюють підприємства відповідно до загальної стратегії свого розвитку та маркетингових планів, покликаних позиціонувати власні продукти на цільових ринках, просувати їх та обслуговувати попит на певний продукт. Всі ці дії здійснюються на основі детального та безперервного вивчення ринкової кон'юнктури у напрямі підвищення конкурентоспроможності підприємства та розширення ним горизонтів своєї діяльності. А деякі науковці, до того ж, розглядають маркетингову стратегію не тільки засобом конкурентної боротьби, але і нематеріальним активом, що враховується під час інвестиційної оцінки діяльності господарюючого суб'єкта [9].

М. Мак-Дональд процес розробки маркетингової стратегії розглядає в такій послідовності: «визначення бізнесу фірми; оцінка внутрішніх і зовнішніх маркетингових факторів; встановлення цілей маркетингової діяльності; розробка стратегії; реалізація стратегії; контроль» [6].

Дещо іншу послідовність дій в розробці й реалізації маркетингової стратегії наводить А. Вайсман:

1. Розробка образу підприємства і концепції комунікацій, філософії підприємства, його іміджу.
2. Аналіз зовнішнього середовища.
3. Аналіз конкурентів.
4. Аналіз споживачів.
5. Аналіз власної ситуації.
6. Визначення позиції на ринку. Перехід до практичного застосування вашої стратегії.
7. Формування цілі.
8. Забезпечення наглядності.
9. Реалізація стратегії маркетингу.
10. Маркетинговий контролінг [2].

Цікавою, на наш погляд, є розробка маркетингової стратегії запропонована М. Портером. При формуванні маркетингової стратегії (на прикладі конкурентної стратегії) автор виділяє три основні етапи та кілька другорядних:

1. Визначення поточної стратегічної сфери діяльності фірми («Чим фірма займається зараз?»): ідентифікація стратегій; стратегічні припущення.

2. Аналіз зовнішнього середовища («Що відбувається у зовнішньому середовищі?»): аналіз стану галузі; аналіз конкурентів; аналіз суспільних умов; аналіз сильних і слабких сторін фірми.

3. Розробка маркетингової стратегії: аналіз поточних стратегій на відповідність результатам аналізу зовнішнього середовища; розробка стратегічних альтернатив; формування стратегічного набору [10].

Слід відмітити, що в багатьох працях з теорії маркетингу значна увага приділяється саме підходам до вибору маркетингової стратегії. Найбільш широко в практичній діяльності підприємств застосовують наступні підходи:

- підхід, оснований на матриці І. Ансоффа «товар-ринок»;
- матриця «Бостон консалтинг груп»;
- матриця «Мак Кінсі – Дженерал Електрик»;
- програма побудована на впливі ринкової стратегії на прибуток (РІМБ);
- матриця балансу життєвих циклів СГП.

На процес розробки та впровадження в життя тієї чи іншої маркетингової стратегії впливають низка факторів, які визначають політику підприємства у певному сегменті ринку:

- місія, стратегічні цілі та завдання підприємства та їх зв'язок з цільовими;
- ресурси підприємства, які воно використовує в процесі досягнення поставлених цілей;
- стан конкурентного середовища;
- ринкова кон'юнктура;
- умови розвитку зовнішнього маркетингового середовища [1].

Всі означені стадії послідовно впливають одна з одною. Однією з головних стадій процесу формування маркетингової стратегії підприємства є стратегічний аналіз маркетингового середовища підприємства. Дана стадія включає комплексне дослідження факторів внутрішнього та зовнішнього середовища з метою визначення слабких і сильних сторін підприємства, а також оцінки основних можливостей та загроз. В економічній науковій літературі описано багато підходів, які рекомендується використовувати під час здійснення стратегічного аналізу маркетингового середовища, зокрема це:

- TOWS – оцінка зовнішніх можливостей та загроз із метою визначення сильних та слабких сторін підприємства;
- SWOT – оцінка сильних та слабких сторін підприємства з метою визначення можливостей та загроз із боку зовнішнього середовища;

- SPACE – оцінка стратегічної позиції підприємства у зовнішньому середовищі;
- PEST/STEP – оцінка економічних, соціальних, технологічних та політичних макрочинників із метою визначення ступеня впливу кожного з них на діяльність підприємства;

- п'ять сил конкуренції (за М. Портером) – визначення конкурентної позиції підприємства та його стратегічної орієнтації у зовнішньому середовищі [7].

Формуючи певну маркетингову стратегію для певного підприємства, необхідно підібрати найбільш вдалу з них для кожного ринку і кожного товару чи послуги, тобто стратегію, яка б відповідала вимогам досягнення маркетингових цілей конкретного підприємства.

Зважаючи на розглянуті етапи розробки та впровадження в життя тієї чи іншої маркетингової стратегії підприємство зможе удосконалити свою діяльність при дотриманні наступних принципів:

- здатності до адекватного передбачення ситуації на ринках у коротко- та довгостроковій перспективі;

- першочергової орієнтації на смаки та вподобання споживача;

- можливості виходу за межі наявних ринків, що міняє звичне уявлення про конкурентну боротьбу;

- розвитку партнерських відносин із учасниками ринку, що виключає існування недобросовісної конкуренції;

- здатності до створення унікального продукту для споживача, який буде мати для них велику цінність, та ефективного поєднання зусиль та інтелектуальної праці персоналу підприємства;

- побудови ефективної бізнес-моделі своєї діяльності [1].

Отже, запровадження маркетингової стратегії на підприємстві сприятиме покращенню результатів його діяльності та підвищенню конкурентоспроможності на цільовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Бліщук К. Сучасні маркетингові стратегії. *Ефективність державного управління*. 2016. ВИП. 4 (49). Ч. 2. С. 301-308.
2. Вайсман А. Стратегия маркетинга: 10 шагов к успеху. Москва: Интерэксперт, Экономика. 1995. 344 с.
3. Гаркавенко С. С. Маркетинг: підручник. Київ: Лібра, 2004. 712 с.
4. Герасимчук В.Г. Маркетинг: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1994. 327 с.
5. Эванс Дж. Б. Берман Маркетинг / пер с англ. Б. Берман. Москва : Экономика, 1993. 335 с.
6. Мак-Дональд М. Стратегическое планирование маркетинга. СПб: Питер, 2000. 276 с.
7. Кулешова Н.В. Аналіз сучасних методів та моделей формування маркетингової стратегії туристичних підприємств. *Ефективна економіка*. 2011. № 4. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_4_3 (дата звернення 10.06.2020).
8. Ноздрёва Р. Б. Цыгичко Л. И. Маркетинг: как побеждать на рынке. Москва: Финансы и статистика, 1991. 304 с.
9. Полонець В. Реалізація маркетингових стратегій : проблемні зони та шляхи їх подолання. *Маркетинг в Україні*. 2009. № 4. С. 8-10.
10. Портер М. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. Київ : Основи, 1997. 391 с.

Юдкіна Анастасія Віталіївна, здобувач вищої освіти факультету менеджменту, обліку та інформаційних технологій

Одеський національний економічний університет, Україна

Науковий керівник: Артюх Оксана Валентинівна, д-р.екон.наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту

Одеський національний економічний університет, Україна

КОНТРОЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ

Антимонопольний комітет України (АМКУ) є державним органом, що створений з метою, щоб забезпечувати контроль щодо дотримання законодавства про антимонополію, захисту інтересів компаній та цільової аудиторії від монополії. [1]

Основні засади Антимонопольного комітету України наведені у Законі України "Про Антимонопольний комітет України" від 26 листопада 1993 року №3659 - XII. Даний орган підпорядковується Верховній Раді України, а його поточна діяльність регламентується Кабінетом Міністрів України. [2]

Члени Антимонопольного комітету, а саме уповноважені державою особи, голови відділень за територіями та працівники АМКУ та їх відділень на місцях уповноважені:

- без перешкод відвідувати підприємства, установки, організації у разі пред'явлення службового посвідчення;
- отримувати вільний доступ до документів або інших джерел перевірки, які необхідні для її проведення, у разі якщо зворотне не передбачено законодавством;
- отримувати усні та письмові роз'яснення від працівників та громадян, а також документальні та інші джерела, які потрібні процесу перевірки виконання законодавства про антимонополію;
- долучати до перевірки щодо узгодження відповідних підприємств та об'єднань власних спеціалістів;
- оформлювати протоколи щодо виявлених адміністративних правопорушень;
- вести справи щодо порушень законодавства про антимонополію, а також розглядати заяви щодо економічної конкуренції;
- виносити рішення у відповідності до результатів розгляду даних справ;
- виступати представником АМКУ або відповідних відділень на місцях без пред'явлення довіреності у суді;
- приймати рішення щодо вилучення доказів, що можуть бути використані у судовому процесі про порушення законодавства про антимонополію.

Представники АМКУ провадять контроль за дотриманням законодавства про антимонополію підприємствами. При цьому неважливо, наскільки становище даних суб'єктів господарювання на ринку приближене до монопольного.

Рішення щодо початку контрольної діяльності, що направлена на конкретний суб'єкт господарювання, приймає голова АМКУ або його відділення на місцях та оформляє відповідний наказ або розпорядження.

Процес перевірки виконується комісією, у склад якої входить не менше двох осіб. У разі прибуття у підприємство, організацію, установу членам комісії необхідно надати керівнику суб'єкта господарювання документи про членів комісії, їх повноваження, а також перелік питань, що підлягають перевірці.

У результаті перевірки членами комісії складаються довідки, у яких наведено висновки та рекомендації, а у разі необхідності - проміжний акт (що складається в процесі перевірки).

На підставі документів, які отримуються при перевірках, оформлюється акт перевірки у двох примірниках. Його підписують всі члени комісії. Перший примірник акта перевірки отримує керівник підприємства особисто не пізніше 5 робочих днів після завершення перевірки.

У разі виявлення порушень законодавства про антимонопольну посадові особи АМК України уповноважені накладати наступні фінансові санкції:

- антиконкурентні узгоджені дії, зловживання монополюючим становищем, невиконання рішення органів АМК або їх виконання не в повному обсязі - розмір штрафу до 10% доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. У випадку наявності незаконно отриманого прибутку, що перевищує 10% даного доходу, розмір штрафу становитиме не більше потрійного розміру незаконно отриманого прибутку. Якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу не надав його розмір, то накладається штраф до 20 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (НМДГ);

- узгоджені дії у протиріч АМК, обмежувальна і дискримінаційна діяльність, порушення умов концентрації тощо - до 5 % доходу (виручки) за відповідними умовами. Якщо дохід (виручка) відсутня або на вимогу не було надано його розмір, накладається штраф до 10 НМДГ;

- здійснення діяльності з халучення підприємств до порушення законодавства про антимонопольну, ненадання інформації АМК у визначені терміни, надання інформації АМК в неповному обсязі або недостовірно - розмір штрафу до 1% виручки, а якщо дохід (виручка) відсутня або на вимогу не було надано його розмір, то штраф накладається до 2000 НМДГ.

При порушенні антимонопольного законодавства, керівники юридичних осіб і особи, що займаються підприємницькою діяльністю несуть адміністративну відповідальність. У такому разі, застосовуються такі штрафи:

- зловживання монополюючим становищем на ринку - розмір штрафу на керівників підприємств до 15 НМДГ, а на фізичних осіб-підприємців до 30 НМДГ;

- неправомірні дії між підприємцями - розмір штрафу аналогічний до першого пункту;

- неподання, несвоєчасне подання інформації або явно недостовірної інформації АМК

- на посадових осіб та керівників розмір штрафу до 7 НМДГ, а на фізичних осіб-підприємців до 20 НМДГ;

- ухилення від виконання рішень АМК або несвоєчасне їх виконання - на посадових осіб і керівників розмір штрафу до 6 НМДГ, а на фізичних осіб-підприємців - до 16 НМДГ.

Контроль за дотриманням антимонопольного законодавства та законодавства про захист економічної конкуренції здійснюється Антимонопольним комітетом України

Його правове становище визначене законами "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності", "Про захист економічної конкуренції" та "Про Антимонопольний комітет України".

Антимонопольний комітет України Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Особливостями Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та визначаються Законом України "Про Антимонопольний комітет України", іншими актами законодавства і полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та звільнення Голови Антимонопольного комітету України, його заступників, державних уповноважених Антимонопольного комітету України, голів територіальних відділень Антимонопольного комітету України, у спеціальних процесуальних засадах діяльності Антимонопольного комітету України,

наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів, в умовах оплати праці. [3]

До основних функцій Антимонопольного комітету України відносяться:

1. Здійснення контролю за дотриманням антимонопольного законодавства при створенні, реорганізації, ліквідації господарюючих суб'єктів; при перетворенні органів управління в об'єднання підприємств, придбанні частин (акцій, паїв), активів господарських суспільств і підприємств; при здійсненні господарської діяльності підприємствами і при реалізації повноважень центральних і місцевих органів державної виконавчої влади, місцевого і регіонального самоврядування відносно підприємств;

2. Вивчення справ про порушення антимонопольного законодавства і ухвалення рішень в межах своїх повноважень;

3. У випадку порушень антимонопольного законодавства, подання позовів (заяв) до суду або господарського суду. Здійснюється при:

- визнанні недійсними актів центральних і місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого і регіонального самоврядування і припинення ними дій, які обмежують конкуренцію, у разі невиконання ними у встановлені терміни розпорядження Антимонопольного комітету про відміну неправомірних актів, припинення правопорушень і тому подібне;

- відшкодуванні збитків, заподіяних порушенням антимонопольного законодавства;
- вилученні прибутку, незаконно отриманого суб'єктами підприємницької діяльності в результаті порушення антимонопольного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності" від 18 лютого 1992 року №2132 // Закони України.-Т.3.-К., 1996.-С.47-55.
2. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" від 29 листопада 1993 року, №3659//Закони України.-Т.6.-К., 1996.-С.114-125.
3. Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 7 червня 1996 року, № 236 //Закони України.-Т. 10.-К., 1996.- С.303-311.

Юфрос Людмила Олегівна, здобувач вищої освіти ФМОІТ

Одеський національний економічний університет, Україна

Науковий керівник: Артюх Оксана Валентинівна, д-р. екон. наук, доцент кафедри бухгалтерського аналізу і аудиту

Одеський національний економічний університет, Україна

КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА УКРАЇНИ

Державне казначейство виконує функцію перевірки виконання бюджету, враховує операції з коштами держави та гарантує контроль за здійсненням платежів по фінансовим зобов'язанням. Актуальність дослідження з контролю за використанням бюджетних коштів в системі Державного казначейства України обумовлена постійною тенденцією перевищення державних витрат над державними надходженнями. Оскільки Державне

казначейство є одним з основних органів, які займаються розподілом державних коштів, контроль за їх використанням слід розглядати як одне з пріоритетних завдань.

Згідно до нормативно-правової бази підрозділи Державного казначейства проводять попередній й поточний контроль виконання операцій з коштами держави. Об'єктом їх моніторингу є розпорядники та одержувачі коштів бюджету, а у сферу діяльності входить взаємодія з іншими регулюючими органами.

З огляду на це, доцільно розглянути практичну важливість моніторингу руху коштів держави в системі Державного казначейства України як ефективного механізму виявлення існуючих недоліків у розподілі та використанні коштів держави, а також можливість розробити способи поліпшення взаємодії між Державним казначейством та органами, що отримують бюджетні кошти, для оптимізації існуючої системи розподілу бюджету та підвищення її ефективності.

Перш за все, необхідно визначити основні засади діяльності даного суб'єкта контролю. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 року № 1232 затверджено Положення про Державне казначейство України. Так, Державне казначейство України визначається як урядовий орган, який діє в рамках і підпорядковується Міністерству фінансів. Казначейство також є членом системи електронних платежів Національного банку України [1].

Для виконання функції ефективного управління державними доходами і витратами Державне казначейство передбачає введення та дію певних принципів, серед яких принципи єдності, збалансованості, повноти, цільового витрачання коштів держави, відповідальності учасників процесу виконання бюджету [2]. Для поліпшення моніторингу руху державних коштів використовується єдиний казначейський рахунок.

Державне казначейство здійснює такі контрольні заходи:

- 1) попередня перевірка проводиться перед надходженням та використанням коштів:
 - до прийняття фінансових зобов'язань - при реєстрації зобов'язань розпорядників бюджетними фондами;
 - до здійснення платежів - перевіряється відповідність платіжних документів прийнятими бюджетними зобов'язаннями;
- 2) поточний контроль здійснюється в процесі операцій з видатками:
 - під час оплати рахунків розпорядників і одержувачів державних коштів - перевірка відповідності даних в платіжних документах та у затверджених кошторисах;
 - контроль відповідності витрат розпорядників частин бюджетних коштів бюджетній класифікації - відповідність бюджетних призначень та асигнувань згідно до Закону України «Про державний бюджет України».

Контроль платежів з боку розпорядників коштів здійснюється по кожному напрямку витрачання коштів держави. Управління бюджетними менеджерами касових запитів умовно ділиться на два етапи:

- контроль за суцільністю і вчасністю перерахування платежів до державних фондів при отриманні грошових коштів для виплати заробітної плати;
 - контроль за наявністю підтвердних документів у разі отримання коштів для оплати товарно-матеріальних цінностей.
- 3) поточний контроль здійснюється після здійснення видатків:
 - візуалізація контролю операцій, які виконуються у бухгалтерському обліку розпорядника державних коштів;
 - відповідність узятих зобов'язань асигнуванням;
 - відповідність даних казначейського обліку даним бухгалтерського обліку розпорядника бюджетних коштів [3].

Отже, ми розглянули і охарактеризували основні аспекти організації бюджетного контролю в казначейській системі. Було встановлено, що, незважаючи на відносно високий

рівень компетенції органів Державного казначейства в якості контролюючих органів і органічність процедур контролю, які вони здійснюють, відсутні деякі законодавчі норми, що стосуються процесу організації діяльності контролю. Нами рекомендовано продовжити роботу з розширення та уточнення правової бази.

Крім того, також рекомендується переглянути завдання і обов'язки регулюючих органів в рамках встановлених етапів контролю, щоб уникнути дублювання процесів контролю щодо суб'єкта господарювання в діяльності різних регулюючих органів. Це дозволить оптимізувати і поліпшити існуючу систему контролю щодо Державного казначейства, а також скоротити витрати на вказані процеси. Отже, економічність заходів контролю підвищиться, а ефективність буде залежати від ступеня досконалості організації контрольних процесів в управлінні окремими службами. Однак слід також підтримувати тенденцію взаємодії контролюючих органів для досягнення більшої ефективності в обміні інформацією і процесах контролю.

Список використаних джерел:

1. *Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215.* Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п>.
2. Павлюк, В. В., Олійник, В. О., & Олійник, В. О. (2018). Державне казначейство України та його роль у бюджетному процесі. *Гроші, фінанси та кредит*, 564-568.
3. Уманець, Н. С. (2017) Завдання контролю в установах держказначейства. *Подільський науковий вісник*, 140.

Коновалова Ірина Вадимівна, здобувач вищої освіти факультету менеджменту та маркетингу Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Науковий керівник: Жалдак Ганна Петрівна, кандидат економічних наук Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

ОПІР ОРГАНІЗАЦІЙНИМ ЗМІНАМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У сучасних ринкових умовах питання організаційного розвитку підприємства стає актуальним. Пошук нових ідей та технологій неможливий без змін на підприємстві. Ефективність організаційних змін залежить від здатності компанії враховувати людський фактор, оскільки персонал часто чинить опір діям керівництва, що може ускладнити або перешкодити впровадженню нововведень. У зв'язку з цим існує необхідність створення ефективного механізму управління змінами та виявлення шляхів подолання опору організаційним змінам.

Дослідженню проблем подолання опору організаційним змінам присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: У. Барнет, Т. Андреева, Г. Керол, А. Дусавицький, Д. Найпак, А. Пригожин, Д. Пашенко, І. Ансоф, В. Давидов, Дж. Хаят, Г. Дорофеева, М. Вороновицький, А. Мадих, та ін. Головним чином завдання мінімізації супротиву персоналу до змін розглядається як один із процесів управління організаційними змінами на підприємстві.

Розуміння причин виникнення опору є не менш важливим при вивченні стійкості персоналу до змін. Аналіз наукової літератури з цього питання надає можливість

зауважити, що дослідники визначають різну кількість та характеристику причин опору персоналу організаційним змінам. Формалізуючи збіги класифікаційних особливостей причин опору персоналу у різних авторів, можна визначити відповідні окремі групи причин стійкості до змін (рис. 1).

Рис. 1 Класифікація причин опору персоналу організаційним змінам [1]

Найпоширеніша помилка, яку менеджери допускають щоб протистояти змінам, – це використання лише одного чи обмеженого числа підходів, незалежно від ситуації. Звичайно, неможливо використовувати абсолютно всі методи боротьби проти опору працівників організаційним нововведенням, але успішна реалізація стратегії в організації завжди характеризується вмілим застосуванням ряду підходів, часто в різних комбінаціях. Аналіз різних підходів і методів дозволяє виділити наступні заходи щодо подолання опору змінам (табл. 1).

На практиці збільшення рівня підтримки організаційних змін не завжди буде доповнене скороченням витрат на реалізацію організаційних змін, оскільки заходи щодо збільшення рівня підтримки можуть виявитися більш витратними, ніж збитки внаслідок організаційного опору, що виявляється у збільшенні витрат часу і коштів на впровадження змін.

Таблиця 1

Шляхи подолання опору змінам

Шляхи щодо подолання опору	Напрями реалізації
Забезпечення мотивування змін	<ul style="list-style-type: none"> • створення почуття незадоволеності поточним станом; • формування системи винагород за підтримку змін; • застосування формальних і неформальних стимулів.
Розвиток персоналу	<ul style="list-style-type: none"> • оцінка працівників з метою виявлення прогалин у знаннях і навичках; • навчання персоналу з метою надання нових знань, необхідність отримання яких обумовлена змінами.
Формування організаційної культури	<ul style="list-style-type: none"> • визначення місії, основних цілей, що стоять перед діяльністю підприємства, стратегії досягнення цих цілей і завдань; • формування і обробка основних заходів, які б закріпили і розвивали бажані цінності і зразки поведінки.
Проведення ефективної комунікаційної політики	<ul style="list-style-type: none"> • формування чіткого уявлення щодо майбутнього стану підприємства та доведення його до працівників; • формування єдиного уявлення про методи досягнення цілей підприємства; • роз'яснення позитивних результатів змін.

взято з [3]

Отже, мінімізація організаційного опору пов'язана з досягненням компромісу, з одного боку, між витратами на підвищення рівня підтримки організаційних змін і мінімізацію організаційного опору, з іншого – з економічним ефектом від підвищення рівня підтримки та мінімізації опору. Перевагами від мінімізації опору змінам є [4]:

- підвищення лояльності персоналу та поліпшення мікроклімату в колективі;
- скорочення загальних витрат на здійснення організаційних змін;
- підвищення продуктивності праці;
- поліпшення фінансово-господарських результатів.

Отже, в сучасних умовах розвитку економіки підприємства для виживання на ринку і збереження конкурентоспроможності повинні вносити зміни в свою господарську діяльність. Ключове завдання менеджера - донести до персоналу потребу і перспективність змін, що впроваджуються. Одним з найважливіших факторів, що уповільнює здійснення змін на підприємстві, є опір змінам з боку його працівників. Шляхи подолання опору слід застосовувати комплексно і з урахуванням специфіки як галузі, в якій проводяться зміни, так і колективу, який в ній працює.

Список використаних джерел:

1. Бухбіндер Р.Г. (2009). *Організаційні зміни: проблема опору персоналу та шляхи її вирішення* (с. 100-106). Омськ: Омський державний університет ім. Ф.М. Достоєвського
2. Дак Дж. Д. *Монстр змін: причини успіху і провалу організаційних перетворень*. Москва: Альпіна
3. Ключникова Е.В. (2017). *Причини і інструменти подолання опору змінам в сучасних організаціях* (с. 13-26). Твер: Тверський державний університет
4. Лепа Р.М., Охтеня О.О., Сташкевич І.І. (2016). *Мінімізація опору персоналу організаційним змінам на підприємстві*. (с. 90-115). Донецьк: Інститут економіки промисловості.

Восводіна Аліна Станіславівна, здобувач вищої освіти факультет управління
Університет митної справи та фінансів, Україна

Науковий керівник: Носова Тетяна Ігорівна, канд. екон. наук, доцент кафедри
підприємництва, маркетингу та економіки підприємства
Університет митної справи та фінансів, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ, ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ефективний розвиток Українських підприємств, в умовах економічної кризи, недостатності економічної підтримки й допомоги з боку держави потребує нових рішень, підходів, пошуку нових джерел фінансування; також це передбачає наявність достатнього об'єму фінансових ресурсів для здійснення інвестицій, а також їх раціональне використання. Розумне використання фінансових ресурсів допоможе покращити становище підприємства, його платоспроможність, економічну стабільність та ліквідність. Тим паче, сучасне положення для всіх (особливо державних) підприємств таке, що вони відчувають гостру нестачу додаткових джерел фінансування (як наприклад іноземних інвестицій), які можуть бути націлені на такі цілі: розширення виробництва; оновлення технічного обладнання; впровадження нових технологій; створення нових проектів і так далі. У зв'язку з усім цим є актуальний пошук нової, більш раціональної структури капіталу, при формуванні та реалізації інвестиційних проектів.

Перш за все при створенні капіталу ми маємо пам'ятати, що всі його складові мають відповідати законодавству чи то ТОВ, чи то акціонерне товариство. Головними

нормативно-правовими які регулюють цей процес це в основному для цілей бухгалтерського обліку: Податковий Кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Положення (стандарты) бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Варто зазначити, що в літературі вже склалося поняття оптимальної структури капіталу, як співвідношення власного та залученого видів капіталу, при якому має максимізуватись ринкова ціна підприємства, створюється найкраще відношення рівня фінансової стійкості до рівня прибутковості власного капіталу. Але формування капіталу досі не однозначною темою, безперечно для всіх країн, так як має різноспрямовані функції через наявність чотирьох суб'єктів (власники, підприємство, кредитори та держава) у економічних відносинах, та їх інтересів. [1] Варто також пам'ятати, що немає одного золотого стандарту для складання капіталу підприємства, навіть для двох однотипних бізнесів. У зв'язку з цим рішення проблем подолання неплатоспроможності і удосконалення співвідношення між рівнем ліквідності активів та структурою з джерел їх фінансування передбачає розробку модифікованих економіко-математичних моделей, що вимірюють залежність між такими параметрами сукупного капіталу підприємства.

Дуже багато різних моментів потрібно враховувати при економічному аналізі і всі вони можуть мати різний характер, але це не заважає виділити критерії оптимальності складу капіталу:

1. Прийнятний рівень доходності та ризику. Так як багато що буде залежати від особистого ставлення власника, керівника даного підприємства і від того який підхід той застосує, чи то агресивний, чи то консервативний, а можливо компромісний. Все буде залежати від того, як будуть ці люди ставитись до ризиків.

2. Мінімізація середньозваженої капіталу. Середньозважена вартість капіталу – це середня ціна, яку підприємство має оплатити за використання узагальненого капіталу, сформованого з різних джерел. Вона характеризує середнє значення вартості капіталу, залученого з кожного конкретного джерела, зважене на питому вагу кожного джерела в загальній сумі використовуваного капіталу.

3. Максимізація ринкової вартості. Хоча основна ціль вивчення ринкової вартості підприємства є продаж цього підприємства, але цей показник можна використовувати для купівлі-продажу акцій підприємства; реструктуризації, реорганізації або ліквідації підприємства; додаткової емісії акцій; визначення платоспроможності підприємства (для кредитування або залучення зовнішнього фінансування, страхування); приватизації; формування статутного капіталу підприємства;

Ще що стосується ринкової вартості. Фактичний розмір статутного капіталу може суттєво відрізнятись від оголошеного, що може призвести до вимушеної ліквідації суб'єкта господарювання. Державні органи не несуть відповідальності за недостовірну оцінку внесків до статутного капіталу, тим самим не гарантують безперервності діяльності підприємства.

В цілому оптимальна структура капіталу характеризується коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів (нормативне значення показника від 0,9 до 1,1). Чим цей показник менше тим більше підприємство має стійкості.[3]

З прийняттям до уваги факторів управління структурою капіталу на підприємстві зводиться до трьох основних напрямлень:

1) установленню оптимальних для даного підприємства пропорцій використання власного і залученого капіталу;

2) забезпеченню залучення на підприємство необхідних видів и об'ємів капіталу для досягнення розрахункових показників його структури.

3) тенденції прогнозної динаміки коефіцієнта рентабельності, середньозваженої, структури фінансування активів.

Висновки. Результатом процесу оптимізації виступає цільова структура капіталу в рамках здійснення інвестицій. Під цільовою структурою капіталу розуміється співвідношення власних і залучених фінансових засобів підприємства. Яке дозволяє в повній мірі забезпечити досягнення виняткового показника її оптимальності і забезпечить фінансову стійкість організації в процесі реалізації інвестиційних рішень. Оптимізація структури капіталу – це неперервний процес адаптації до змін економічної ситуації, податкового законодавства, сил конкуренції і так далі.

При здійсненні інвестиційних рішень важливо аналізувати той ефект, який зможе отримати підприємство. При покращенні всього економічного положення підприємства, збільшення виробництва ми зменшуємо час простою нашого капіталу, разом з тим зменшується виробничий цикл, що буде позитивним для підприємства. За рахунок інвестиційних процесів ми можемо модернізувати виробництво, як наслідок більш ефективного використання потужностей виробництва, можна мінімізувати наші витрати.

Список використаних джерел:

1. Бігдан І.А., Лачкова Л.І., Лачкова В.М., Жиликова О.В. (2017). Фінансовий менеджмент. Харків: ХДУХТ.
2. Бутинець Ф.Ф. (2002). Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах. Житомир: ПП "Рута".
3. Бороноса В.М. (ред) (2012). Фінансовий менеджмент. Суми: СумДУ. Вилучено із: <http://fin.fem.sumdu.edu.ua/uk/finman2012.html>
4. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (Закону України). N 14. (2006). Вилучено із: <https://ips.ligazakon.net/document/ME06025?an=1334>
5. Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки (Закону України). N 170. (2006). Вилучено із: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0332-06>
6. Про затвердження Національного стандарту № 1 Загальні засади оцінки майна і майнових прав (Закон України). № 1440 (2003). Вилучено із: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>

Кравчук Богдан Валерійович, здобувач вищої освіти факультету менеджменту та маркетингу Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Науковий керівник: Дунська Алла Рашидівна, доктор економічних наук, доцент Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному світі все більшими темпами створюються і розвиваються економічні відносини між суб'єктами всіх рівнів економічної системи. Підтримка стабільності і розширення своїх позицій на ринку в нинішніх умовах гострого впливу політичних чинників на економічні відносини, є найбільш актуальними проблемами для будь-якої організації. З огляду на дані фактори і специфіку умов господарювання, слід зазначити особливо важливу роль підвищення конкурентоспроможності компаній і організаційної культури їх співробітників. Функцію підтримки конкурентної стратегії для підприємства

виконує організаційна культура. Вона стимулює персонал до досягнення високих показників, тим самим сприяючи підвищенню конкурентоспроможності організації.

Вивченню організаційної культури були присвячені роботи С. Аргеріса, Блейка, К. Камерона і Р. Куїнна, Р. Кілмен, К. Левіна, Д. Макгрегора, В. Оучи, Т. Пітерса, Р. Рюттінгера, Р. Уотермена, М. Хатча, Е. Холла, Е. Шейна. Широко відомі роботи вчених, які розглядали питання корпоративної культури в рамках концепції управління людськими ресурсами: В. Бобкова, О. Віханського, Н. Волгіна, Б. Генкина, Л. Карташова, А. Кибанова, Р. Колосової та ін. Сьогодні питанням організаційної культури займаються такі вітчизняні вчені, як Г. Салімова, Г. Дмитренко, Т. Максименко, В. Кириченко, Г. Салімова С. Оборська, О. Радченко та ін. Утім залишається потреба в дослідженні взаємозв'язку між конкурентоспроможністю сучасного підприємства та організаційною культурою.

Як і багато інших понять організаційно-управлінських дисциплін, концепція організаційної культури не має конкретного універсального визначення. Існує два основні підходи до визначення поняття «Організаційна культура» [1].

1. Організаційна культура - сукупність різних елементів, включають цінності, норми і правила поведінки, філософські переконання, знаково-символічну систему, такі як обряди, ритуали, міфи, вірування.

2. Організаційна культура - процес формалізації і реалізації справ. У даному випадку поняттям є культура постановки і розробки цілей, завдань і стратегії розвитку організації, а також способи їх досягнення.

Організаційна культура є важливим фактором підвищення конкурентних переваг, ефективності виробництва підприємства та управління. Чим вищий рівень організаційної культури, тим вищий імідж і конкурентоспроможність підприємства. Виклики глобалізації та інтеграційні процеси суттєво розширюють конкурентне середовище суб'єктів конкурентних відносин та, відповідно, змінюють завдання і шляхи формування політики покращення конкурентоспроможності, вибору нового механізму її реалізації. У закордонній практиці корпоративного управління уже існує розуміння того, що в культурі знаходиться велика конкурентна сила, водночас в Україні усвідомлення ролі організаційної культури як стратегічної конкурентної переваги компанії приходить плавно і лише в останні роки [2].

Все більше менеджерів світового класу заявляють про те, що серед факторів, що впливають на довгостроковий успіх компаній, головним є людський фактор, тобто добре підібраний, правильно організований та мотивований персонал, який знає, як ефективно будувати міжособистісні стосунки та взаємодіяти один з одним і з клієнтами на високому рівні культури спілкування. Експерти, які вивчали фактори, що призвели до успіху Microsoft, підкреслюють, що головним секретом її успіху є створення успішного корпоративного середовища, який наповнений творчим духом, гнучкою системою управління та опирається на роботу в команді. Все це забезпечується завдяки позитивному впливі організаційної культури. Прикладом такої філософії управління також є компанії Honda, Apple, Virgin, Tesla та інші. Їх успіх визначається скоріше цінностями, а не ставленням до ринкових сил, вимогами особистої якості, а не здобуттям конкурентної позиції, розумінням ситуації, а не питанням переваги ресурсів. Компанії відзначають, що головна цінність - це людина, і всю увагу приділяють персоналу, що допомагає сформувати стійку організаційну культуру. У цих компаніях існує міцний зв'язок між успіхом та рівнем розвитку організаційної культури. Саме її високий рівень дозволяє їм успішно розвиватися в умовах жорсткої конкуренції [3]. Дослідження найбільш видатних компаній засвідчило, що одним з небагатьох факторів, що відрізняють успішну компанію від менш успішної, є організаційна культура з чітко визначеними цінностями. Досвід визначних компаній показує, що запровадження корпоративної культури дозволяє досягти високого рівня організації корпорації. Чим сильніша організаційна культура, тим вищий рівень

конкурентоспроможності компанії, і тим сильніша сама корпорація, яка є основою економічної стабільності.

Вплив організаційної культури на конкурентну здатність підприємства не є прямим, він проявляється через колектив підприємства, що формує бажану поведінку та компетентність працівників, створює ефективну систему мотивації відповідно до місії та цілей компанії. Такі умови сприяють виробленню якісної та конкурентоспроможної продукції, створенню успішних брендів, забезпеченні сприйнятливого ставлення до покупців. Головним акцентом у створенні відповідної організаційної культури є її стратегічний напрямок та акцент на персоналі. Ось чому конкурентоспроможні підприємства характеризуються наявністю відповідної культури та способу мислення, вони стараються виховувати та утримувати своїх працівників, які мають необхідні компетенції [4]. Механізм впливу організаційної культури на конкурентні переваги підприємства зображено рис. 1.

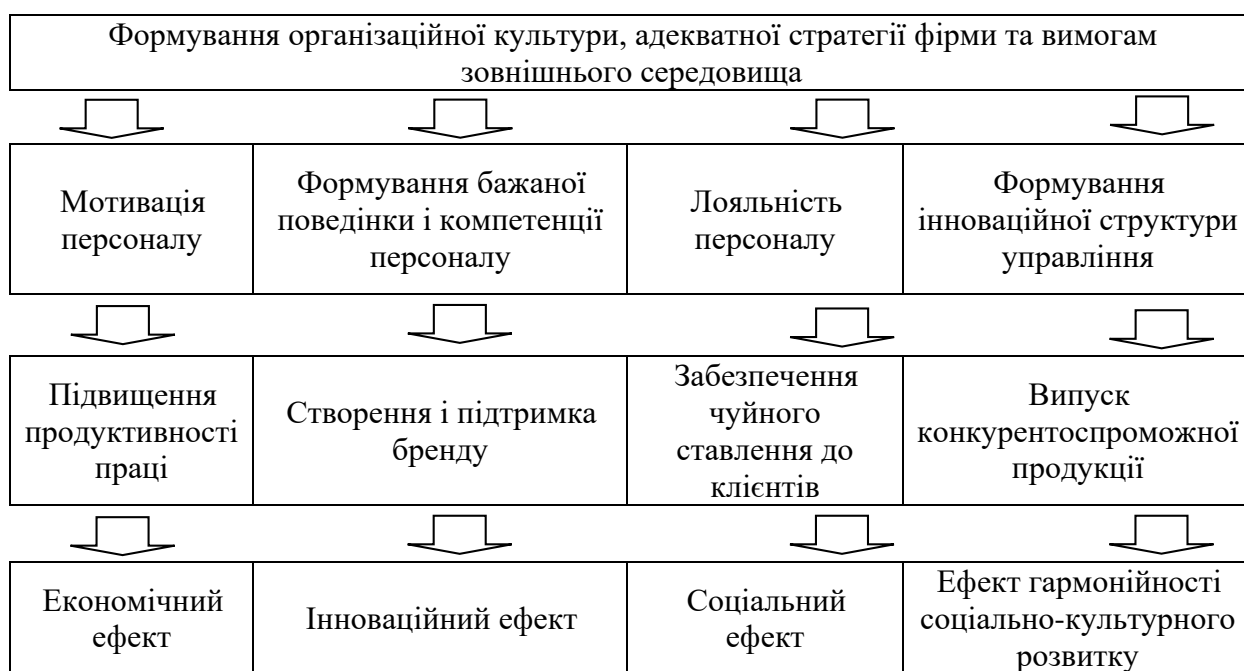

Рис. 1. Механізм впливу організаційної культури на конкурентоспроможність підприємства [5]

Отже, в умовах зростання ролі нематеріальних факторів у забезпеченні конкурентоспроможності економічних суб'єктів, організаційна культура стає одним з найважливіших стимулюючих чинників. Вона об'єднує в собі традиційні та набуті в процесі розвитку фірми елементи управління, орієнтовані на систематизацію та реалізацію її внутрішнього потенціалу розвитку.

Список використаних джерел:

1. Кізя Н.Г., Мелякова Е.А. (2014). *Управління організаційною культурою підприємств малого і середнього бізнесу в умовах кризи* (с. 52). Санкт-Петербург: Науково-виробнича компанія «Рост».
2. Кравченко О., Никифорова В. (2011). *Корпоративна культура, як стратегічна конкурентна перевага на підприємстві*. Хмельницький: Хмельницький національний університет.
3. Кицак Т. Г. (2014). *Вітчизняні реалії становлення корпоративної культури на підприємствах*. Дніпро: ТОВ «ДКС-центр».
4. Хаєт Г. Л., Єськов О. Л., Хаєт Л. Г. *Корпоративна культура* (с. 403) Київ: Центр навчальної літератури.
5. Харчишина О. В. (2011). *Формування організаційної культури в системі менеджменту підприємств харчової промисловості* (с. 290). Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.

Спільніченко Катерина Юріївна, здобувач вищої освіти економічного факультету
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна

Науковий керівник: Гаряга Леся Олегівна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
менеджменту та інформаційних технологій
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах конкурентного середовища, що постійно та швидко змінюється, дослідження особливостей стратегічного управління у банківській діяльності є актуальною темою. Дуже важливо мати стратегічне бачення розвитку банку в умовах зростаючої глобалізації та цифровізації фінансового ринку [1]. Стратегія банку є концептуальною основою його діяльності, що визначає пріоритетні цілі, завдання та шляхи їх досягнення, та відрізняє банк від конкурентів. Вона є певним орієнтиром для прийняття ключових рішень щодо майбутніх ринків, продуктів, організаційної структури, прибутковості та профілю ризиків для керівників банку на всіх рівнях його діяльності, тобто є основою всієї системи управління у банківській діяльності [2].

Метою роботи є дослідження особливостей стратегічного управління у банківській діяльності.

Стратегічне управління банком є діяльністю, що спрямована на досягнення якісних та кількісних цілей розвитку банку, шляхом здійснення своєчасних змін в організації бізнес-процесів у відповідь на виклики зовнішнього та внутрішнього середовища з урахуванням його ресурсного потенціалу [3].

Діяльність банку відбувається завдяки апарату управління, він складається з суб'єктів управління, які впливають на об'єкт управління. Суб'єктами стратегічного управління є керівний склад банку, тобто посадові особи та колегіальні органи, які затверджують та контролюють виконання рішення, а також акціонери банку та інвестори. Об'єктом є банк, а також зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, в якому він функціонує [4].

Здійснення стратегічного управління передбачає вибір стратегії та розроблення плану дій щодо її реалізації.

Відповідно до системного підходу, головні особливості системи залежать від її складу та властивостей структурних елементів, також забезпечують врахування всіх факторів, що впливають на управлінське рішення. Порушення характеристик одного з елементів впливає на діяльність інших. Розвиток банківської установи проходить різні етапи життєвого циклу, під час яких може статися прогрес чи регрес, який потребує постійного та ефективного вдосконалення управління. Етапами стратегічного управління є [3; 4]:

- визначення місії банку;
- формування цілей (стратегічних, операційних, тактичних);
- аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища;
- визначення сценаріїв стратегій розвитку у банку;
- обрання конкурентної стратегії розвитку та її реалізація;
- контролювання за виконанням стратегій, досягнення цільових орієнтирів, а також їх коригування.

Щодо цільового підходу, то він передбачає визначення таргетів, досягнення яких і визначає специфіку діяльності фінансової установи. Для цього необхідно визначити довгострокові та середньострокові цілі розвитку та шляхи їх досягнення. Основними характеристиками стратегічного управління банку є [3]:

- реалізація вищим керівництвом банківської установи стратегічних рішень за погодженням з акціонерами;
- визначення людського потенціалу як важливої складової ефективного розвитку банку;
- прийняття оперативних управлінських рішень як реакції на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища;
- постійне оновлення та покращення стратегії управління;
- визначення основних напрямів розвитку банківської установи відповідно до стратегічних цілей.

Принципи здійснення стратегічного управління в банку наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи здійснення стратегічного управління в банку

Принцип	Значення
Рекламності	Дотримання правил, нормативів та нормативних документів, що регулюють діяльність банку
Спеціалізації	Закріплення певних функцій, операцій за кожним підрозділом
Перспективності	Стратегічне управління спрямоване на довгостроковий період, тому є необхідність уникання стратегічних помилок
Інформаційного забезпечення	Своєчасне реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, яке є важливим для розробки ефективної стратегії
Цілеспрямованості	Визначившись зі стратегією, функціональний склад банку має контролювати свою роботу, підпорядковувати свої дії стратегічним цілям
Гнучкості	Стратегічне управління проводиться в області високої невизначеності, тому керівництво банку має бути готове до проведення коригувальних змін
Спів ставності	При формуванні довгострокових цілей потрібно враховувати реальні можливості банку.

Дані взято з [3]

Стратегічне управління банківської діяльності розглядається як певна послідовність дій. У загальному вигляді цей процес складається з трьох етапів: стратегічний аналіз, розробка стратегії та її реалізація.

Також, існують фактори, які впливають на стратегією управління банком, а саме:

- загальноекономічна ситуація в країні;
- стан реального сектора економіки;
- ефективність фінансової системи держави;
- стан банківської системи.

Існує система критеріїв, за якими буде доцільно провести оцінку ефективності стратегічного управління в банку та визначити необхідні зміни. Сюди входить: формалізація стратегії, дотримування балансу інтересів, реалізація публічних інтересів, управління невизначеністю стратегічного управління, якість виконання банком своїх функцій в економіці, реалізація фінансовими установами своїх функціональних стратегій [4]. Важливе значення у досягненні загальних стратегічних цілей банку є вибір ефективної стратегії управління прибутковістю банку та удосконалення управління фінансовим результатом діяльності банківської установи [5].

Таким чином, всі етапи управління процесом стратегічного управління банком мають певні особливості та повинні бути взаємопов'язані один з одним, з метою негайного втручання суб'єктів стратегічного менеджменту у ситуації, що вимагають оперативного прийняття необхідних управлінських рішень для забезпечення фінансово стабільного функціонування установи. Існують певні фактори та принципи, які впливають на стратегію управління банком, та які необхідно враховувати менеджменту банків для досягнення довгострокових цілей.

Список використаних джерел

1. Гаряга, Л. О. (2018) Розвиток фінансового ринку в умовах цифровізації економіки. *Бізнес Інформ*. (11), 388-393. Вилучено із http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-11_0-pages-388_393.pdf
2. Кириченко, О. А., Гіленко, І. В., Роголь, С., Сиротян, С. В. & Немой, О. (2002) *Банківський менеджмент*. Київ: Знання-прес. Вилучено із <http://mmlib.net/knigi/bankovskoj-menedzhment/kniga-7/3028/>.
3. Харченко, Т. О. & Ковтун, А. О. (2019) Особливості стратегічного управління в банківській системі. *Ефективна економіка*. (1). Вилучено із http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/58.pdf. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.1.56.
4. Гребенюк, Н. В. (2016) Формування технологій стратегічного управління банком, ураховуючи його функціональні особливості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. (7), 2-4. Вилучено із http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_1_2016ua/26.pdf.
5. Гаряга, Л. О. (2017) Удосконалення управління фінансовим результатом банку *Modern Economics*. (4), 23-34. Вилучено із <http://modecon.mnau.edu.ua/issue/4-2017/UKR/tpbь6666hariaha.pdf>.

Вікторова Вікторія Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету економіки та бізнесу
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Д. Моторного, Україна

Науковий керівник: Шевчук Олена Юріївна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту

Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Д. Моторного, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОВ «БУДИНОК МЕБЛІВ «ЛІПЕН»

Для кожного великого підприємства важливо здійснювати рекламну діяльність. Як і будь-які інші процеси, вона вимагає ретельного планування, організації та контролю, а отже система менеджменту її не омине. Рекламна діяльність – це універсальний спосіб розвитку, який має свої особливості залежно від виду діяльності самого підприємства та його етапу становлення на ринку товаровиробників. Саме завдяки подібному способу меблеве підприємство здатне збільшувати обсяги отримуваних прибутків та вести боротьбу за споживача на конкурентному ринку.

Метою даної роботи є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів рекламної діяльності підприємств, які виготовляють меблі та посідають вагомий частку на ринку товаровиробників зазначених товарів. Чимало науковців приділяли увагу управлінню рекламною діяльністю в своїх працях, серед них є Головльова Е. Л., Поляков В. А., Сіняєва І. М. та Хапенков В. Н. [1-4].

Товариство з обмеженою відповідальністю «Будинок меблів «Ліпен» є найбільшою мережею меблевих салонів у Мелітополі, яка реалізує продукцію власного виробництва та товари інших українських та іноземних брендів. Слід визначити, що рекламна діяльність – це система інформаційних та рекламних заходів, які потрібні для формування або покращення існуючого іміджу організації і, звісно, збільшення попиту та обсягу продажів. Так само, як і виробничий процес, рекламна діяльність потребує чималої уваги та вагомого місця у системі планування підприємства. Вона включає в себе багато видів реклами: бігборди, телевізійна реклама, радіо-реклама, реклама у газетах, у мережі Інтернет, відкриті заходи та багато іншого. Ці види рекламної діяльності не впроваджуються бездумно. Через

певний час маркетологи повинні проводити дослідження щодо ефективності цих заходів щоб зрозуміти, які з них подіяли на користь, а які не дали жодного результату [1].

У зв'язку з вищесказаним доцільно запропонувати під час здійснення купівлі будь-якого товару пропонувати клієнтам заповнити анкету (табл. 1).

Таблиця 1

Приклад анкети для опитування споживачів про ефективність реклами

№	Питання	Так	Ні
1	Чи пам'ятаєте ви будь-яку рекламу підприємства?		
2	Чи бачили ви рекламу цього підприємства по телевізору?		
3	Чи відвідували ви сторінку підприємства у соціальних мережах?		
4	Чи вважаєте ви себе старомодним?		
5	Ціна для вас є основним критерієм під час вибору меблів?		
6	Чи вважаєте ви здійснення покупок розвагою?		
7	Чи виправдав асортимент товарів ваші очікування?		
8	Чи порекомендували б ви наші товари своїм друзям/родичам/знайомим?		

[авторська розробка]

За даними отриманими від опитуваних покупців слід провести маркетингові дослідження, скласти статистичні таблиці та наглядно проаналізувати ефективність всіх видів рекламної діяльності.

До зовнішньої реклами відносяться біг-борди, відео екрани, вивіски, жива реклама та інші. Що стосується сюжету та мотивів біг-борду, які використовує досліджуване підприємство, то вони скоріш за все сірі та непривабливі. Одні з найпопулярніших стендів – це звичайні зображення меблевого інтер'єру [2].

На прикладі ТОВ «Будинок меблів «Ліпен» у місті Мелітополі, у якому рекламні стенди є застарілими, доцільно запропонувати нове зображення реклами. Воно буде містити фотографію сучасного інтер'єру, де на одному вишуканому кріслі, що нагадує царський престол, сидить королева. Фото доповнює фраза «Меблі, що гідні королеви». Такий стенд говорить про те, що ці меблі дійсно вишукані і навіть королева визнає цей стиль.

Слід відзначити, що у двадцять першому сторіччі майже кожному підприємству слід застосовувати рекламу у мережі Інтернет для просування свого товару. Серед молоді особливо популярно шукати інформацію в Інтернеті та ділитись своїми враженнями з іншими. До того ж, офіційний сайт не потребує великих фінансових витрат, аніж інші види реклами [3].

Для покращення якості зображень доцільно найняти професійного фотографа, а для написання текстів – копірайтера. Для того, щоб привернути більше уваги до продукції, можна запропонувати не просто знімати на камеру меблі, які спокійно чекають свого покупця, а показати, наприклад, швидкий процес збирання та установки меблів, їхній функціонал та інше. Дуже цікавою була б рубрика з порадами щодо догляду за деякими меблями та щодо способів оформлення кімнатного інтер'єру. Це ще раз підкреслить турботу підприємства про своїх клієнтів [4].

Висновки. Меблевим підприємствам слід активно впроваджувати заходи, що стосуються рекламної діяльності, адже таким чином можна отримати новий потік споживачів та збільшити прибутки. Рекламна діяльність не повинна складатись виключно зі статистичних даних та аналізів. Вона повинна включати також творчий підхід та нестандартні ідеї. Завдяки цьому споживачі дійсно починають цікавитись продукцією та активніше купують товари.

Список використаних джерел:

1. Головльова, Е. Л. (2017). *Основи реклами*. Київ: Академічний проект.
2. Поляков, В. А. & Романов, А. А. (2015). *Розробка і технології виробництва рекламного*

продукту. Москва: Юрайт.

3. Сіняєва, І. М. & Романенкова, О. Н. & Жильцов, Д. А. (2013). *Реклама і зв'язки з громадськістю*. Москва: Юрайт.
4. Хапенков, В. Н. & Сагінова, В. М. & Федюнин, Д.В. (2014). *Організація рекламної діяльності*. Харків: Академія.

DOI 10.36074/19.06.2020.v1.01

Шапран Олександр Андрійович, здобувач вищої освіти факультету економіки та управління
*Державний вищий начальний заклад «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», Україна*

Науковий керівник: Теплюк Марія Анатоліївна, канд. екон. наук, доцент кафедри
бізнес економіки та підприємництва
*Державний вищий начальний заклад «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», Україна*

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах діяльності підприємств важливою умовою збереження ринкових позицій та масштабування в перспективі для підприємств різних галузей є найповніше задоволення потреб зовнішніх споживачів продукції – покупців, та внутрішніх – менеджмент різних рівнів, виконавці, вище керівництво, власники, акціонери тощо. Для досягнення цієї мети, в умовах мінливого середовища, підприємствам необхідно здійснювати інноваційну перебудову, особливо, як зазначають С. Джобс та М. Делл [6]: "...важливо ставити під сумнів стійкість фундаменту успішної організації, здійснюючі інноваційні перебудови на етапах життєвого циклу зростання, а також навіть якщо компанія знаходиться на піку популярності". Яскравими прикладами нехтування зазначеного принципу, наслідком чого став негативний досвід діяльності таких міжнародних гігантів: American Airlines, Motorola, Nokia, Takefuji, Kodak та інші.

Стратегічні результати матриці BCG "зростання-частка ринку" розробленої в 60-х роках XX століття, зокрема стосовно квадранту "Дійні корови" втратили колишню актуальність та не можуть вважатися константою виживання підприємств в довгостроковій перспективі, оскільки незважаючи на успіх складових метрик бізнес-моделі компаніям необхідно постійно переглядати зміни що відбуваються в (поза) межах галузі господарювання – мезорівень – адаптуючи та завдаючи розвитку організації на основі інновацій.

Отже, головною ціллю інноваційного розвитку є задоволення потреб зовнішніх та внутрішніх споживачів інноваційної продукції на основі якісних змін, результатом чого виступає сприятлива динамічна зміна метрик діяльності організації, що можуть бути відображені в системі Key Performance Indicators (KPI). Відповідно, для кількісного відображення рівня інноваційного розвитку підприємства на основі наявного механізму здійснення інноваційної діяльності підприємствами використовуються показники оцінювання.

Таким чином, для забезпечення утримання наявних та експансії нових ринкових позицій необхідно зосереджувати власну увагу на пошуку проблемного поля внутрішнього і зовнішнього середовищ та ефективних альтернативних варіантів їх вирішення для найповнішого задоволення потреб споживачів, наслідком чого виступає підвищення

прибутковості діяльності організації. Для візуального відображення системи цілей інноваційного розвитку компанії зобразимо рис. 1.

Рис. 1. Система цілей інноваційного розвитку компанії
[авторська розробка]

Відповідно до розробленої системи цілей інноваційного розвитку, можемо зробити висновок про наявний причинно-наслідковий зв'язок, що виникає між кооперуючими точковими та стратегічними цілями підприємства.

Сфокусуємо власну увагу на деяких критеріях та відповідних їм показників, які на нашу думку, справляють прямий результат впровадженню інновацій, залежно від цілей, зокрема: економічна ефективність – відображає приріст обсягів продажу, покращення використання виробничих потужностей, зростання продуктивності праці, зменшення показника плинності кадрів тощо; комерційна ефективність – підвищення прибутку від ліцензійної та патентної політики підприємства; маркетингова ефективність – ріст ефективності рекламної діяльності, зростання частки ринку тощо; виробничо-технологічна ефективність – підвищення показників оновлення продукції, підвищення автоматизації та комп'ютеризації інноваційного виробництва та інші.

Проведений аналіз методів оцінювання ефективності інновацій дає змогу зробити висновок, що не зважаючи на широкую класифікацію критеріїв та показників оцінки ефективності, методи можна розділити на дві фундаментальні групи [5]:

1) статичні методи – порівняння показників ефективності, результативності без врахування впливу чинника часу на цінність платежів. Одними з найпопулярніших методів, що зустрічаються в науковій літературі є дохідний, витратний та ринковий, в основу яких покладено порівняння базисних показників кожної групи їх аналогічним параметрам;

2) динамічні методи – в основу покладений динамічний підхід, який передбачає врахування фактору часу, та усуває головний недолік статичного методу. Серед таких методів виділяють: метод ануїтетів, метод чистої дисконтованої вартості, метод чистої вартості капіталу та інші,

Зосереджуючись на оцінюванні інноваційного розвитку, значна кількість досліджуваних вчених розглядають його через призму категорії "інноваційний потенціал".[2] Загальновідомо, що вперше в економічну науку категорію було введено К.

Фріменом [7], як розвиток системи за рахунок нововведень. Слід звернути власну увагу на тому, що інноваційний потенціал є сукупністю ресурсів, що необхідні для здійснення інноваційної діяльності та власне, спроможності до впровадження інновацій. Таким чином, враховуючи результати досліджень інноваційного потенціалу виділимо складові інноваційного потенціалу: наукова, виробничо-технологічна, фінансова, інформаційна, матеріально-технічна, кадрова, маркетингова складові.

Теорія Е. Пенроуза [3] наголошує на контролі меж росту організації працівниками, тому ступінь готовності кадрів до реалізації інноваційного розвитку визначає рівень ефективності фінансових, технічних та інших ресурсів як для виконання інноваційної програми, так і функціонування підприємства, що позначається в тому числі на його фінансових результатах.

Для підтримки ефективного здійснення інноваційної діяльності необхідне оптимальне забезпечення компанії матеріально-технічними ресурсами в обсягах, що є достатніми для проведення НДДКР та реалізації інноваційного продукту.

Під виробничо-технологічним потенціалом, як правило, розуміють потенційні можливості пов'язані з внесенням кількісних та якісних змін потужності підприємства, через впровадження нових методів у сфері організації, виробництва та технології. [4]

В сучасних умовах факторами виробництва, виступають не лише визначені К. Марксом – земля, праця та капітал, але й підприємництво, що передбачає в тому числі, роботу з інформаційними потоками зовнішнього середовища, підкреслюючи важливість зазначеної категорії. З нашої точки зору, саме інформаційна складова інноваційного потенціалу завдає передумови до появи інноваційної ідеї, як першого етапу інноваційного розвитку підприємства. Розглянемо більш детально інформаційну складову через призму історико-фізичного підходу. Так, прийняті А. Демокрітом принципи збереження буття, які були узагальнені С. Меліссом та К. Анаксагором в давній Греції, набули популярності в роботах Т. Лукреція, М. Ломоносова, А. Лавуазьє – в основу яких покладено принцип [1]: "ніщо не виникає з нічого та не зникає безслідно" – використав в свої винаходах та відкриттях розробник проєкту "Венера" – Ж. Фреско [8], який наголошує на тому, що будь-які інновації є процесом поступового розвитку існуючих об'єктів, які потребують часу від їх появи до впровадження в діяльність або комерціалізації. Тому саме інформація є інструментом генерування та застосування інновацій на мікро-, мезо- та макрорівнях. Удосконалення методів роботи з інформаційною складовою потенціалу передбачає розвиток наукової складової інноваційного розвитку – досягнутий рівень розвитку наукових знань, що дає змогу швидко й ефективно створювати і адаптувати інновації на підприємстві для задоволення потреб споживачів.

Важливим у процесі управління стратегічним розвитком підприємства є показники рівня інноваційного потенціалу та його зміни у часі. Як при оцінюванні рівня інноваційного розвитку, так і інноваційного потенціалу виділяють велику кількість показників оцінювання, однак всі вони відносяться до груп: порівняльні, дохідні та витратні. Аналізуючи різні підходи до оцінювання рівня інноваційного розвитку частина дослідників розглядають його через теорію рефреймінгу [2] – бачення метрик крізь систему різних перспектив та контексту. Як правило, здійснюється співвідношення оцінюваного стану зовнішнього середовища та внутрішнього для визначення сценаріїв подальшого розвитку.

Ми вважаємо, що оцінювання рівня інноваційного розвитку підприємства слід здійснювати на основі процесно-функціонального підходу враховуючи основний набір елементів та інструментів методології IDEF. Сформуємо інтегральний показник рівня інноваційного розвитку підприємства в основу якого входять 4 складові: інноваційний розвиток вхідних ресурсів, інноваційний механізм діяльності підприємства, інноваційний розвиток організації виробництва, передумови та результати впровадження інноваційної продукції- для цього запропонуємо формулу 1.

$$IDoE = IM * Z_{IM} + TI * Z_{TI} + IO * Z_{IO} + IP * Z_{IP}, \quad (1)$$

де $IDoE$ – рівень інноваційного розвитку підприємства;
 Z_{IM} , Z_{TI} , Z_{IO} , Z_{IP} – коефіцієнти вагомості відповідно до складових показників інноваційного розвитку підприємства;

IM – рівень інноваційного розвитку вхідних ресурсів (сировини, матеріалів...);

TI – рівень інноваційного розвитку техніки та технології виробництва;

IO – рівень інноваційного розвитку організації виробництва;

IP – рівень інноваційного розвитку продукції підприємства.

Відповідно до наведених в формулі (1) метрик, розглянемо їх складові більш детально в табличному вигляді. (табл.1)

Таблиця 1

Характеристика складових інтегрального показника оцінювання рівня інноваційного розвитку підприємства

№	Позначення показників	Найменування показників
1.	$IM = T3 * Z_{T3} + ПЯ * Z_{ПЯ} + MB * Z_{MB} + ШО * Z_{ШО}$	
1.1	$T3$ – коефіцієнт зміни терміну зберігання сировини (матеріалів);	$T3=1-(T3_{ін}/T3_{дін})$
1.2	$ПЯ$ – коефіцієнт зміни якості продукції при виведенні сировини;	$ПЯ=(ПЯ_{ін}/ПЯ_{дін})-1$
1.3	MB – коефіцієнт зміни матеріаловіддачі;	$MB=(MB_{ін}/MB_{дін})-1$
1.4	$ШО$ – коефіцієнт зміни швидкості обороту матеріальних ресурсів;	$ШО=(ШО_{ін}/ШО_{дін})-1$
1.5	Z_{T3} , $Z_{ПЯ}$, Z_{MB} , $Z_{ШО}$ – коефіцієнти вагомості відповідно до складових коефіцієнтів інноваційного розвитку вхідних ресурсів.	0-1
2.	$TI = ТПп * Z_{ТПп} + ПЗ * Z_{ПЗ} + ККД * Z_{ККД} + EB * Z_{EB} + PA * Z_{PA}$	
2.1	$ТПп$ – коефіцієнт зміни технологічної продуктивності;	$ТПп=(ТПп_{ін}/ТПп_{дін})-1$
2.2	$ПЗ$ – коефіцієнт зміни пропускної здатності потужності;	$ПЗ=(ПЗ_{ін}/ПЗ_{дін})-1$
2.3	$ККД$ – коефіцієнт зміни коефіцієнта корисної дії (ефективності);	$ККД=(ККД_{ін}/ККД_{дін})-1$
2.4	EB – коефіцієнт зміни екологічності виробництва;	$EB=(EB_{ін}/EB_{дін})-1$
2.5	PA – коефіцієнт зміни рівня автоматизації підприємства;	$PA=(PA_{ін}/PA_{дін})-1$
2.6	$Z_{ТПп}$, $Z_{ПЗ}$, $Z_{ККД}$, Z_{EB} , Z_{PA} – коефіцієнти вагомості відповідно до складових коефіцієнтів інноваційного розвитку виробництва.	0-1
3.	$IO = РЩп * Z_{РЩп} + Квч * Z_{Квч} + ПК * Z_{ПК} + КПКв * Z_{КПКв} + ПП * Z_{ПП} + IP * Z_{IP}$	
3.1	$РЩп$ – коефіцієнт зміни рівня щастя працівників;	$РЩп=(РЩп_{ін}/РЩп_{дін})-1$
3.2	$Квч$ – коефіцієнт зміни втрат часу;	$Квч=1-(Квч_{ін}/Квч_{дін})$
3.2	$ПК$ – коефіцієнт зміни плинності кадрів;	$ПК=1-(ПК_{ін}/ПК_{дін})$
3.3	$КПКв$ – коефіцієнт підвищення кваліфікації працівників;	$КПКв=(КПКв_{ін}/КПКв_{дін})-1$
3.4	$ПП$ – коефіцієнт зміни продуктивності праці працівників;	$ПП=(ПП_{ін}/ПП_{дін})-1$
3.5	IP – коефіцієнт впливу інтелектуальних ресурсів;	$IP=(IP_{ін}/IP_{дін})-1$
3.6	$Z_{РЩп}$, $Z_{Квч}$, $Z_{ПК}$, $Z_{КПКв}$, $Z_{ПП}$, Z_{IP} – коефіцієнти вагомості відповідно до складових коефіцієнтів інноваційного розвитку організації виробництва.	0-1

Продовження табл. 1

№	Позначення показників	Найменування показників
4.	$IP = K_{он} * Z_{кон} + RenП * Z_{ренП} + MжП * Z_{мжП} + K_{рнЧ} * Z_{крнЧ} + K_{змОб} * Z_{кзмОб}$	
4.1	Кон – коефіцієнт оновлення продукції;	$K_{он} = (K_{онін} / K_{ондін}) - 1$
4.2	РенП – коефіцієнт зміни рентабельності продукції;	$RenП = (RenПін / RenПдін) - 1$
4.3	МжП – коефіцієнт зміни маржинального прибутку;	$MжП = (MжПін / MжПдін) - 1$
4.4	КрнЧ – коефіцієнт зміни ринкової частки підприємства;	$K_{рнЧ} = (K_{рнЧін} / K_{рнЧдін}) - 1$
4.5	КзмОб – коефіцієнт зміни обсягів виробництва продукції;	$K_{змОб} = (K_{змОбін} / K_{змОбдін}) - 1$
4.6	$Z_{кон}, Z_{ренП}, Z_{мжП}, Z_{крнЧ}, Z_{кзмОб}$ – коефіцієнти вагомості відповідно до складових коефіцієнтів інноваційного розвитку сної пропозиції підприємства.	0-1

[авторська розробка]

Згідно з даними табл.1 ефективність впровадження інновацій в діяльності підприємства визначається якщо коефіцієнт визначений в межах метрики рівня інноваційного розвитку становить більше нуля, що має істотний вплив та інтегральний показник рівня інноваційного розвитку залежно від сфери діяльності підприємства. Для застосування інтегрального показника в різних сферах нами було запропоновано коефіцієнти вагомості, які сприяють індивідуалізації вагомості кожного з показників та галузі його функціонування.

Отже, запропонований формульний вигляд оцінювання рівня інноваційного розвитку охоплює систему показників функціонально-процесної взаємодії метрик діяльності організації, а наявність коефіцієнтів вагомості сприяє адаптації розрахунку для різних сфер діяльності та надає можливість нормалізації даних для формування порівняльного підходу між наявними та потенційними конкурентами. Крім того, запропонована формула сприяє здійсненню проведення маркетингових досліджень, забезпечення проактивного бачення [9] та соціально відповідальної поведінки [10] в кризових умовах та використання методики Agile, ощадливого виробництва тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон збереження маси [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%B8
2. Мясников В. О. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств / В. О. Мясников. // Причорноморські економічні студії. – 2016. – №12. – С. 167–174.
3. Пенроуз Р. Тіні розуму. У пошуках науки про свідомість. М.; Іжевськ: РГД, 2005. 352 с
4. Пятницька Г. Т. Методичні та практичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу малих підприємств ресторанного господарства / Г. Т. Пятницька, О. М. Григоренко, В. С. Найдюк. // Агросвіт. – 2018. – №4. – С. 53–63.
5. Сіньїн Д. Класифікація поняття ефективності та її оцінки в розрізі інноваційної діяльності підприємств / Дун Сіньїн. // Економіка та управління підприємствами. – 2018. – №14. – С. 335–348.
6. Франкенбергер К. Бізнес-моделі: 55 кращих шаблонів / К. Франкенбергер, М. Шик, О. Гасман. – Москва: ООО "Альпіна Паблішер", 2016. – 720 с. – (ООО "Альпіна Паблішер").
7. Фрімен К. Системи інновацій: вибрані нариси в еволюційній економіці / К. Фрімен. – Лондон: Edward Elgar, 2008. – 257 с.
8. Фреско Ж. Погляд в майбутнє / Ж. Фреско, К. Кеннет. – Лондон: Томас Йоселлофф Лтд., 1969. – 127 с.
9. Шапран О. А. Джерела формування та розвитку проактивної маркетингової поведінки компанії / О. А. Шапран, М. А. Теплюк. // Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток. – 2020. – №1. – С. 249–252.

10. Шапран О. А. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу: COVID-19 – зміна поглядів / О. А. Шапран, А. Г. Кошель, М. А. Теплюк. // VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. – 2020. – №1. – С. 119–121.

Мелех Наталія Володимирівна, студентка кафедри міжнародної економіки
НТУУ «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», Україна

ПРИМУСОВИЙ ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ В КИТАЇ ЯК ПЕРШОПРИЧИНА АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ВІЙНИ

Вимушена або примусова передача (трансфер) технологій виникла з торговельної війни між США та Китаєм як нове питання системного значення. США, Європейський Союз та Японія спільно осудили вимушений трансфер технологій як практику, що підриває належну функцію міжнародної торгівлі, і закликали до створення нових правил СОТ, щоб дисциплінувати такого роду діяльність. Торговельна війна між США та Китаєм була офіційно викликана звинуваченнями США у несправедливій торговій практиці Китаю щодо передачі технологій та інтелектуальної власності відповідно до розділу 301 Закону про торгівлю 1974 року. Розділи 301 - 310 Закону про торгівлю 1974 року із змінами та внесеними поправками, зазвичай називають розділом 301 [1]. Це один із головних законодавчих засобів, за допомогою яких США застосовують свої права за торговими угодами та вирішують «несправедливі» зовнішні бар'єри щодо експорту в США.

Протягом 2017-2020 років, дві країни були задіяні у незліченних перемовинах, тарифній війні, ввели іноземні технологічні обмеження, боролися з кількома справами СОТ, що призвело до торговельної напруги між США та Китаєм до межі повномасштабної торговельної війни. Поки що США установила тарифи на китайську продукцію на суму 550 мільярдів доларів. Китай, у свою чергу, встановив тарифи на американські товари на суму 185 мільярдів доларів. Адміністрація Трампа пригрожує підвищити тарифи майже на весь імпорт з Китаю. Проводячи агітацію за кандидатуру на пост президента, Трамп у 2016 році сказав: «Ми не можемо надалі дозволити Китаю грабувати нашу країну, і це саме те, що вони роблять. Це найбільша крадіжка в історії світу» [2]. Ця заява є однією з багатьох, що Трамп робить у ході передвиборчої кампанії щодо торгових практик Китаю.

За даними США, Китай, крім усього іншого, практикує примусовий трансфер технологій, використовуючи адміністративні процеси та обмеження власності, щоб примусити американські фірми передавати технології китайським установам. Виходячи з цих тверджень, адміністрація Трампа вдалася до односторонніх дій відповідно до розділу 301. З липня 2018 року США стягують додаткові тарифи на більш ніж половину китайського імпорту. Заперечуючи ці звинувачення, Китай відплатив тим же. Торговельна війна переросла в технологічну війну, адже США ввели санкції проти провідних китайських технологічних компаній.

Незважаючи на очевидну незаконність застосування такого роду тарифів відповідно до розділу 301 СОТ, США отримали підтримку від Європейського Союзу та Японії, зокрема, у питанні примусового трансферу технологій. Три сторони виступили з декількома спільними заявами, засудивши вимушений трансфер технологій як практику «шкідливу для розвитку та використання інноваційних технологій» та «підриваючу належне функціонування міжнародної торгівлі» [3]. Визначаючи примусовий трансфер технологій як «головний подразник торгівлі», ЄС закликав прийняти нові правила СОТ,

щоб дисциплінувати схожу практику в подальшому, і подав скаргу в СОТ на Китай з цього приводу. Таким чином, примусовий трансфер технологій вперше постає як питання системного значення для світового торговельного режиму [4].

Як усім відомо, технології, тобто конкретні розробки, методи, техніки, науково-технічна інформація, можуть передаватись від їх джерела до інших сторін та місць різними засобами. Вони може поширюватися через освіту, технологічну допомогу, працевлаштування, комерційні операції або відверту крадіжку. Найбільш типово, транскордонні передачі технологій здійснюються за допомогою комерційних операцій. Така транзакція може передбачати ліцензування, коли передавач надає дозвіл користувачу на використання його технології протягом певного періоду часу, або продаж, при якому передається право власності на технологію покупцю-користувачу, або інвестицію, тобто вкладення в акціонерний капітал у вигляді технології.

Незважаючи на широке використання, термін «примусовий трансфер технологій» недостатньо визначений. Цей термін не піддається простому визначенню, оскільки те, що являє собою або сприймається як «примусовий» перехід, залежить не тільки від ступеня примусу, накладеного конкретною урядовою політикою, але і від конкретних умов фірми, на яку вона впливає. Ситуація може бути ще більш складною, коли урядова політика здійснюється неявними засобами.

Відповідно до більшості джерел, трансфер технологій в Китаї відбувався наступними двома способами: результатом розкриття приватної інформації, одержаної адміністративними процесами; результатом обмежень щодо власності на іноземні інвестиції, наприклад, як обов'язкові вимоги до спільного підприємства.

1. Розкриття приватної інформації через примусові адміністративні процеси. Примусова передача технологій зазвичай не починається з явної погрози від китайського чиновника передати комерційну таємницю або втратити можливість діяти та функціонувати на ринку. Натомість це більш завуальований, можливо, словесний запит на конфіденційну інформацію за закритими дверима в рамках процесу ліцензування чи адміністративного затвердження урядом Китаю. У Китаї є деякі унікальні економічні бюрократичні особливості, які сприяють виконанню цієї практики. Іноземна фірма може бути зобов'язана розкривати свою приватну інформацію за допомогою різних адміністративних процесів, щоб отримати або підтримувати доступ до ринку. У веденні бізнесу з Китаєм, до іноземних фірм поширюються численні адміністративні вимоги, починаючи від затвердження конкретних інвестицій, до різних вимог щодо ліцензування, до затвердження конкретних продуктів, дотримання нормативних вимог в рамках антимонопольних розслідувань та оглядів національної безпеки. У зв'язку з цим найсерйозніші звинувачувальні твердження полягають у тому, що завдяки цим адміністративним процесам урядові установи Китаю змушують іноземні фірми розкривати конфіденційну технічну інформацію, включаючи власні формули чи конструкції, вихідний код, бази даних та комерційні таємниці, які не потрібні для будь-яких законних регуляторних цілей. Для фірм, які вже зробили початкові інвестиції в країні, відмова у виконанні запитів уряду на інформацію приведе до втрати своїх інвестицій та, ймовірно, доступу до всього китайського ринку. Конфіденційна інформація, розкрита в адміністративних процесах, може бути передана конкуруючим вітчизняним організаціям.

Ці непрозорі адміністративні практики означатимуть приховану експропріацію урядом прав іноземної інтелектуальної власності з порушенням загальновизнаних міжнародних принципів. Така практика також порушила б Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS), згідно з якою Китай зобов'язаний захищати інформацію, що подається до державних органів, від недобросовісної конкуренції та недобросовісного комерційного використання [5]. Крім того, вимагати від іноземних фірм розголошення комерційної інформації у зв'язку з процедурами адміністративного

затвердження призведе до порушення конкретних зобов'язань Китаю в рамках СОТ, що не обумовлюють схвалення іноземних інвестицій на передачу технології. Таким чином, хоча звинувачення може бути важко довести на практиці, але суперечливим є будь-яка замаскована експропріація закордонної інтелектуальної власності. Дійсно, прагнучи подолати закордонні проблеми та підтвердити свої зобов'язання щодо СОТ, Китай прийняв положення у своєму новому Законі про іноземні інвестиції [6], що чітко забороняє адміністративним органам та їх персоналу розкривати чи незаконно надавати іншим комерційну таємницю іноземних інвесторів, яка стає відомою їм під час виконання обов'язків.

2. *Обмеження власності на іноземні інвестиції.* Інша сфера, де це можна побачити, - це вимушене партнерство з китайськими компаніями. Так, зокрема, на ринку хмарних послуг іноземні компанії не можуть отримати ліцензії на власну діяльність. Китайський партнер отримує ліцензію і здійснює операцію під власною торговою маркою для США або іноземної компанії.

Обмеження власності на іноземні інвестиції, як кажуть, є одним із найважливіших джерел проблеми примусової передачі технологій. Порівняно з примусовим розголошенням конфіденційної інформації, твердження про примусову передачу технології через обмеження власності підіймає більш складний набір питань. По-перше, не існує загального принципу міжнародного права, що забороняє урядам накладати обмеження щодо власності на іноземні інвестиції. Таким чином, Китаю взагалі не заважають обмежувати іноземну власність, за винятком випадків, коли він взяв на себе конкретні договірні зобов'язання, наприклад, у сферах послуг у рамках Генеральної угоди з торгівлі послугами (GATS) та в автомобільній промисловості відповідно до свого протоколу про приєднання до СОТ [7].

По-друге, примусовий трансфер технологій у цьому контексті - це не «безкоштовний трансфер». У випадку, коли технології вносяться в якості інвестицій в акціонерний капітал, вартість технології буде оцінюватися як частина іноземного капіталу. У разі спільного підприємства, а саме у формі ліцензування, іноземний інвестор отримає ліцензійну (комісійну) плату - роялті, сума якої підлягає переговорам. Все частіше приймається розповідь про те, що Китай отримує технології здебільшого за допомогою примусового передачі технологій від транснаціональних компаній, що інвестують в Китай, і шляхом прямої крадіжки. Насправді виплати Китаю за ліцензійні збори та роялті за використання іноземних технологій зросли за останні роки, досягнувши минулого року майже 36 мільярдів доларів, що в чотири рази більше за останнє десятиліття. Згідно з дослідженням Світового банку, Китай займає четверте місце в усьому світі уже за 2018 рік (після Ірландії, США та Нідерландів) за загальною сумою, сплачену за закордонну інтелектуальну власність (рис.1) [8]. Однак плату за ліцензування в Ірландії та Нідерландах сплачують здебільшого іноземні холдингові компанії, які мають юридичні місця проживання в цих країнах з податкових причин. Оскільки дочірні компанії цих холдингових компаній, що використовують ліцензовану іноземну технологію, розташовані в інших юрисдикціях по всьому світу, Китай, ймовірно, займає друге місце в світі за величиною ліцензійних платежів, що сплачуються за технологію, що використовується в національних межах. Китай давно уже обрав шлях накопичення та поширення знань як ключових для сталого економічного зростання. То ж цілком природно, що країни, що розвиваються, прагнуть насамперед покращити свої запаси знань та технологій шляхом придбання, а не винахідництва. Отже, випадок «примусової передачі технології» через обмеження права власності повинен відрізнятися від законної купівлі урядом ІВ, від обов'язкового ліцензування, коли уряд може змусити передати інформацію про технологію без згоди власника технології та відповідної компенсації. Тут найголовніше, охопити ситуацію у широкому контексті аби зрозуміти, які дії країни щодо трансферу технологій є правомірними, а які ні.

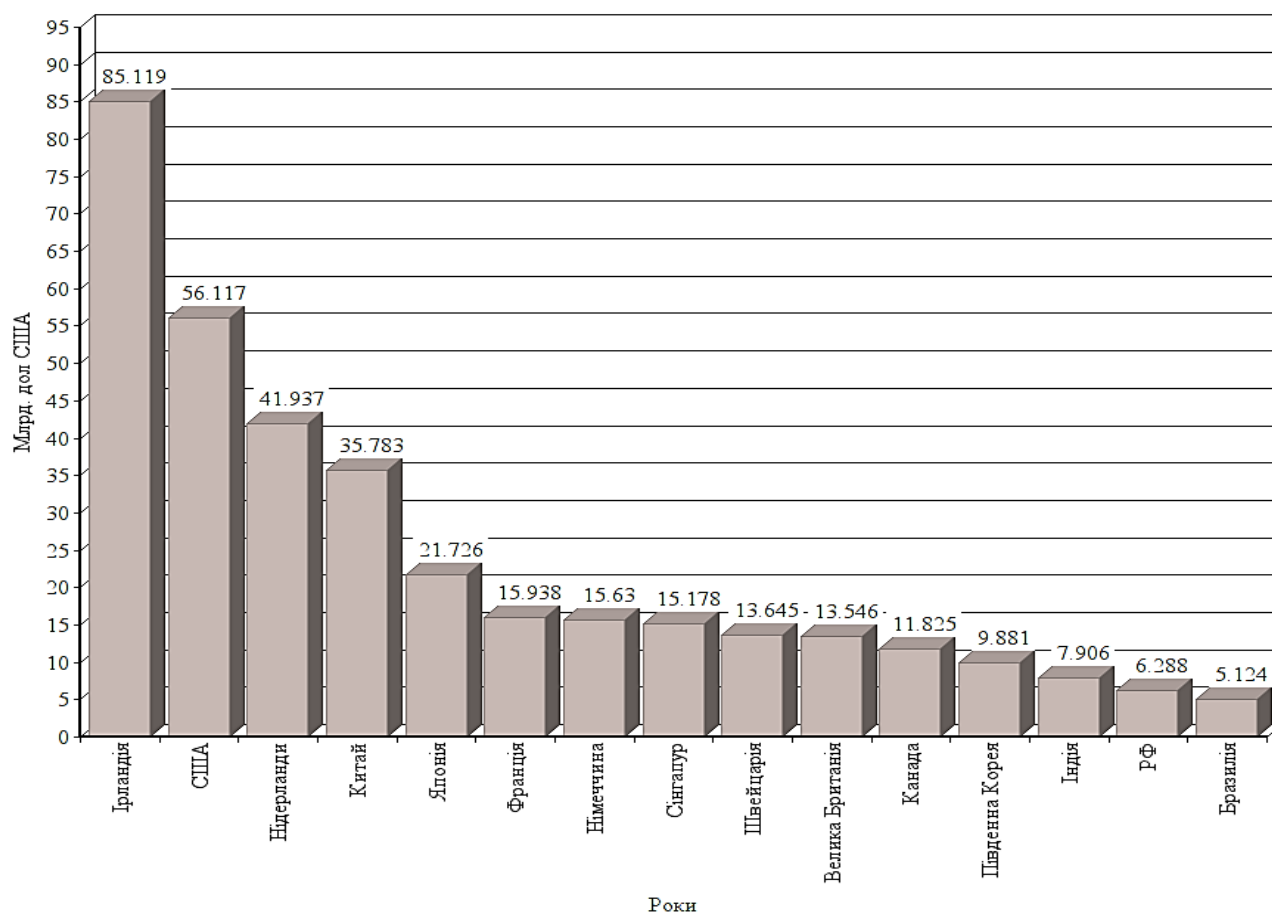

Рис.1. Рейтинг країн 2018 року за платою за використання інтелектуальної власності [8]

По-третє, передача технології може бути вимушена обмеженнями іноземної власності різними способами. Один - через обов'язкові вимоги спільного підприємства. Якщо певна технологія стане необхідною для функціонування спільного підприємства чи якогось конкретного процесу, іноземний власник не матиме іншого вибору, крім як поділитися нею з внутрішнім партнером, який згодом може стати конкурентом. Для порівняння, іноземний інвестор на повністю іноземному підприємстві матиме єдиний контроль над його роботою, таким чином, менше піддається ризику витоку ключових технологій в руки своїх конкурентів. Більше того, під час переговорів про спільне виробництво китайська сторона може опинитися під тиском уряду, щоб вимагати технологій, які іноземна сторона іншим способом ніколи б не бажала надати.

Відповідно до скарг США та ЄС, Китай фактично забороняє іноземним постачальникам хмарних послуг безпосередньо брати участь у найпоширеніших формах хмарних обчислень [9]. Для постачальників хмарних послуг США та ЄС, присутність на ринку Китаю не просто є комерційно вигідним варіантом, оскільки їхні клієнти вимагають таких хмарних послуг, які за своєю природою повинні бути доступними у всьому світі. Таким чином, у них немає іншого вибору, окрім укладання договірних домовленостей з китайськими установами, які мають право надавати такі послуги, та можуть передавати їх патентовані та непатентовані технології хмарних обчислень китайським компаніям в обмін на плату або частку доходу.

Розмірковуючи про те, як міжнародне економічне право повинне реагувати на два типи ситуацій, зазначених вище, важливо відрізнити випадок недостатнього забезпечення дотримання законодавства від недостатнього регулювання. Так як обмеження власності не суперечить жодним зобов'язанням згідно СОТ чи інвестиційних угод, а передача технології

є неминучим наслідком місцевих бізнес операцій (таких як спільне управління та наймання місцевих робітників) або договірних домовленостей, щоб подолати обмеження власності потрібно вирішити питання недостатнього або невідповідного регулювання. Оскільки уряд використовує обмеження щодо власності для ухилення від своїх договірних зобов'язань, як, наприклад, урядова практика вимагати передачі технологій через китайського партнера з спільних підприємств, то це уже проблема забезпечення уникнення ухилення кожною із країн своїх існуючих зобов'язань СОТ.

Проблема невиконання законів СОТ виявляється достатньо серйозною, враховуючи чіткі зобов'язання Китаю в рамках СОТ не примушувати іноземні компанії передавати інноваційні технології і не сприяти цьому. За даними США, Китай використовує непрямі та неявні засоби, такі як усні вказівки та інструкції для переконання передачі технологій, які не залишають паперового сліду і, отже, майже неможливо відслідкувати. І ця складність ще більше поглиблюється реальністю того, що мало зарубіжних фірм готові дати свідчення, боячись відплати уряду Китаю, хоча значна кількість з них повідомили про такий тиск у конфіденційних опитуваннях учасників галузі. Відсутність регуляторної прозорості, складні відносини між державою та приватним сектором, а також занепокоєння з приводу дій уряду у відповідь були визначені як ключові елементи, які дають можливість такій практиці в Китаї зберігатися. Тим часом Китай категорично заперечує будь-які протиправні дії, стверджуючи, що у Звіті розділу 301 немає жодних «надійних доказів, які могли б продемонструвати, що китайський уряд фактично змушував іноземні компанії передавати технології».

Врешті-решт, проблема доведення доказу випадку неявних дій уряду може бути вирішена лише шляхом залучення Китаю до форуму врегулювання суперечок СОТ. Ключовими питаннями в таких судових процесах СОТ будуть стандарти доведення та атрибуція. Як правило, колегії СОТ користуються широтою поглядів у визнанні та оцінці доказів будь-якого виду та у вирішенні того, яку вагу слід приписати кожному конкретному доказу. На практиці непрописані заходи успішно оскаржуються згідно із законодавством СОТ, ґрунтуючись насамперед на доказах з другорядних джерел, таких як галузеві опитування, ЗМІ та політичні заяви державних чиновників.

Що стосується атрибуції, то проблем з доведенням не повинно виникнути у випадку вимушеного розкриття патентованої інформації в адміністративних процесах, оскільки це явна вимога уряду. Атрибуція може стати проблемою у випадку передачі технологій, яка вимагається місцевим партнером спільного підприємства, оскільки позивач повинен довести, що дії партнера з СП можуть бути приписані уряду. Але є деякі чітко встановлені критерії, що стосуються поведінки приватних партій уряду відповідно до законодавства СОТ. Без фактичних судових процесів СОТ неможливо визначити, чи здатний трибунал СОТ застосовувати належні норми доведення та правила атрибуції для вирішення конкретної ситуації в Китаї.

Згідно з новим Законом, який набув чинності 1 січня 2020 року, за винятком галузей, зазначених у негативному списку, іноземні інвестиційні проекти більше не потребуватимуть урядового затвердження, таким чином, робиться переворот в основній політиці ПП, яка панувала сорок років [6]. Новий Закон також прямо забороняє державним установам та їхнім працівникам «використовувати адміністративні засоби для примусу до передачі технологій». Посилання на термін «примусовий трансфер технологій» вперше з'явився у такому вигляді у законодавстві Китаю. Це можна розглядати як жест компромісу в торговій війні, вважаючи, що Пекін ніколи не визнавав існування такої проблеми.

Список використаних джерел:

1. Morrison . Enforcing U.S. Trade Laws: Section 301 and China [Електронний ресурс] / Wayne M. Morrison // Congressional Research Service (CRS). – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10708.pdf>.

2. The US-China Trade War: A Timeline. [Електронний ресурс] // Dezan Shira & Associates. China Briefing. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.china-briefing.com/news/the-us-china-trade-war-a-timeline/>.
3. Kathuri. 20 Years of G20: From Global Cooperation to Building Consensus / Rajat Kathuri, Prateek Kukreja. – Singapore: Springer, 2019. – 226 с.
4. Carbaugh B. Forced technology transfer and China / B. Carbaugh, C. Wassell. // Institute of Economic Affairs. – 2019. – №39. – С. 309–319.
5. Uruguay Round Agreement: TRIPS [Електронний ресурс] // The World Trade Organization (WTO) – Режим доступу до ресурсу: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_03_e.htm.
6. China's Foreign Investment Law and Related Regulations Mark a New Era for Foreign Investment in China [Електронний ресурс] // Baker McKenzie. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bakermckenzie.com/en/insight/publications/2020/01/new-era-for-foreign-investment-in-china>.
7. General Agreement On Trade In Services [Електронний ресурс] // The World Trade Organization (WTO) – Режим доступу до ресурсу: https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsintr_e.htm.
8. Charges for the use of intellectual property, payments [Електронний ресурс] // The World Bank. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.ROYL.CD>.
9. Lardy N. China: Forced Technology Transfer and Theft? [Електронний ресурс] / Nicholas R. Lardy // Peterson Institute for International Economics. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.piie.com/blogs/china-economic-watch/china-forced-technology-transfer-and-theft>.

Бібік Олена Валеріївна, студентка факультету економіки
Донецький державний університет управління, Україна

Науковий керівник: Пенез Оксана Вікторівна, старший викладач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Донецький державний університет управління, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Збільшення інтеграційних процесів у світі торкається сьогодні майже кожної держави незалежно від того, до якої групи вона належить. Розвинені країни, країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою мають співпрацювати, і ця співпраця має здійснюватись сьогодні саме шляхом сталого розвитку.

Глобалізація - це складний процес, що різною мірою впливає на усі ділянки громадського буття: економіку, культуру, політику, освіту. Нині розвиток глобалізаційних процесів супроводжується загостренням екологічних проблем у планетарному масштабі. Однією з ключових причин погіршення стану природи виступає саме глобалізація світового господарства. В умовах необхідності переходу людства до якісно нового рівня розвитку – екологічно безпечного сталого соціально-економічного розвитку, актуалізуються питання впливу наслідків глобалізації на можливість досягнення екологічно збалансованого економічного розвитку [1, с. 20].

В основі глобалізаційних процесів повинна розглядатись концепція сталого розвитку, але така орієнтація потребує різнобічного вивчення наслідків глобалізації та зміни пріоритетів у сферах економічної, соціальної, політичної, технологічної, інформаційної політики. Економічна глобалізація сприяє посиленню взаємовідношень серед країн світу, збільшенню обсягів міжнародної торгівлі, розширенню масштабів діяльності ТНК і, водночас, загострюються питання, пов'язані з ефективним природокористуванням й сталим економічним розвитком.

Основою дослідження у сфері глобалізації стали ключові атрибути і підходи до вимірів, наслідків і перспектив глобалізаційних процесів, проблеми узгодження економічних та екологічних інтересів, особливості трансформування ролі і функцій суб'єктів міжнародних економічних взаємин у ході глобалізації та транснаціоналізації економіки. Однобічні переваги глобалізації, поглиблюють нерівність між країнами світу, залишаючи більшу їх чисельність на периферії прогресу та за його межами.

Поляризація сил на політичній арені, поглиблення анти екологічних практик, дефіцит природних ресурсів, зомбування свідомості та комерціалізація культури, загроза тероризму, політична нестабільність – це все лише частина проблем, що постали перед людством як наслідок розвитку глобалізаційних процесів. Таким чином, глобалізація – це політика, яка висловлює інтереси домінуючих ринкових сил та спирається на ідеологію неоліберального ринкового глобалізму. Усі протиріччя і проблеми глобалізації вимагають осмислення, передусім зміни системи цінностей сучасної цивілізації, пошуку нових підходів [2, с. 38].

Проблематика сталого розвитку, або підтримуваного рівня розвитку суспільства, який не руйнує своєї природної основи, духовного і культурного фундаменту, а створювані умови життєдіяльності не приводять до масштабних деструктивних процесів, що загрожують існуванню цього суспільства, не втратила злободенності. Більш того, вона стає ще більш актуальною із загостренням глобальної екологічної кризи та виснаженістю невідновлюваних природних ресурсів землі.

Для України важливо знайти свою специфічну, адекватну сучасним умовам форму сталого розвитку. Об'єктивна необхідність цього пошуку обумовлена рядом причин, основна з яких – це загальні системні трансформації, котрі спостерігаються в державі та характеризуються розгортанням спочатку суспільних відносин, а потім і всієї сукупності господарських відносин.

Гармонізація ставлення суспільства до природи на теренах України і перехід до сталого розвитку потребують консолідації українського суспільства, усвідомлення громадянами і керівництвом держави своєї єдності, чіткого визначення національних стратегічних інтересів країни та реалізації політики сталого розвитку щодо їх практичного забезпечення. Необхідною умовою функціонування країни в глобальній інтеграції є вироблення дійових шляхів сталого розвитку держави. Ці шляхи забезпечують збереження необхідної рівноваги загальнопланетарної системи світу та формування сучасної стабільно безпечної геоструктури всесвіту в рамках переходу його до сталого розвитку [3].

Вагомий механізм сталості посилює максимальну впорядкованість процесу змін стану системи враховуючи її мінливість, стабільність та стійкість з метою досягнення її стабільного функціонування (стабільність як тимчасовий процес у функціонуванні системи, тоді коли сталість має стратегічний характер та включає механізми адаптації системи до нових умов розвитку), визначається за допомогою відповідних показників (рівень забезпечення життєдіяльності, рівень освіченості, рівень соціальної активності, рівень доходів та інше) та факторів (забезпечення глобальної безпеки).

Список використаних джерел:

1. Кожухова Т.В. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку / Т. В. Кожухова. – Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2017. – 336 с.
2. Кононенко О.Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку / О.Ю. Кононенко. – К.: ДП «Прінт сервіс», 2016. – 109 с.
3. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 / станом на 11 червня 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Масленіков Віталій Іванович, студент 2 курсу магістерської підготовки групи ПТМ3-18 ФСЕУ

ХарPI НАДУ при Президентові України

Харківського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України, Україна

Науковий керівник: Покотило Тетяна Василівна, канд.держ.упр., доц., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України, Україна

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Інвестиційна діяльність займає особливе значення як на макро-, так і на мікрорівні. Інвестиційний процес на рівні підприємства сприяє нарощенню обсягів виробництва, збільшенню доходу, підвищенню конкурентоспроможності на ринку.

Значна кількість наукових праць таких вітчизняних та зарубіжних учених, як В. Базилевич, В. Беренс, І. Бланк, Л. Борщ, І. Верхогляд, В. Грідасов, П. Кухта, К. Макконнелл, С. Брю, Т. Майорова, А. Мертенс, В. Осецький, А. Пересада, Д. Черваньова, С. Шмідт та ін., присвячена дослідженням інвестиційної діяльності підприємств, що свідчить про актуальність даного напрямку досліджень.

У сучасних умовах інвестиційна діяльність сприяє розширенню й оновленню виробництва шляхом модернізації техніко-технологічної бази підприємств, забезпечує підвищення якості і конкурентоспроможності товарів та послуг. Інвестиційна діяльність є найважливішим складником не тільки економічного, а й соціального та екологічного розвитку суб'єктів господарювання, галузей економіки, держави.

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» визначено, що інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект, а інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [7].

К.Р. Макконнелл і С.Л. Брю розглядають інвестиції як витрати на виробництво та накопичення засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів [4, с. 995]. Поширеним є визначення інвестицій Л.Дж. Гитманом та М.Дж. Джонком, які під інвестиціями розуміють спосіб вкладення капіталу, який повинен забезпечити збереження або зростання вартості капіталу та (або) принести позитивну величину доходу [3, с. 10].

Наведені визначення містять дві спільні особливості: по-перше, інвестиції пов'язані із вкладенням (коштів, інтелекту, майна тощо); по-друге, вони спрямовані на віддачу (зростання капіталу, отримання соціальних благ).

Розглянемо поняття «інвестиційна активність». Т.П. Левченко та О.В. Єпанешнікова вважають, що інвестиційна активність – це активізація інвестиційної діяльності, яка характеризується здатністю об'єкта інвестування відповідати економічним потребам суспільства [6]. Відповідно, інвестиційна активність є показником інвестиційної діяльності.

Інвестиційна активність підприємств шляхом інноваційного забезпечення та простого оновлення основних засобів створює передумови для їх технологічного оновлення. Особливістю інвестиційної активності є те, що її обсяги визначають темпи економічного розвитку підприємства. Іншими словами, інвестиційна активність є складовою частиною ділової активності суб'єктів господарювання.

Рівень інвестиційної активності, як і будь-якої діяльності підприємства, визначає

складна та динамічна взаємодія факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Вони визначають якісні та кількісні характеристики інвестиційної активності, впливають на обсяги та напрями інвестицій, одночасно обмежують та стимулюють зростання ефективності інвестиційної діяльності підприємств.

До внутрішніх факторів належать суб'єктивні чинники, які визначають інвестиційні можливості підприємства і залежать від організації та управління підприємством. Впливати та змінювати їх спроможне керівництво підприємства.

Сучасний стан діяльності підприємств дає змогу виділити такі групи факторів зовнішнього середовища, які визначатимуть кількісні та якісні зміни інвестицій на мікрорівні [5, с. 58]:

- організаційно-правові: забезпечують правову основу інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання, враховують політичну ситуацію в країні, визначають організаційні аспекти створення та діяльності підприємств;

- фінансово-економічні: визначають вплив грошової, бюджетної, кредитної, податкової, амортизаційної політики держави та підприємства на інвестиційну активність суб'єктів господарювання;

- техніко-технологічні: враховують рівень використання досягнень науки та техніки, стан оновлення та модернізації основних засобів підприємства;

- соціальні: зумовлюють вплив соціальних наслідків на розвиток держави та суб'єктів господарювання, зокрема на трудовий потенціал, рівень освіченості, умови та рівень організації праці;

- екологічні: досліджують можливості залучення та використання природних ресурсів, нових видів енергії як об'єктів інвестування, а також ураховують їх вплив на стан навколишнього середовища в процесі розвитку господарської діяльності підприємств;

- інформаційні: забезпечують суб'єктів інвестування інформацією про фактичний стан інвестування, ситуацію на ринку, перспективні напрями розвитку, оцінку зовнішнього середовища підприємства, потенційних інвесторів та об'єктів інвестування, інвестиційний потенціал підприємства.

Особливістю управління інвестиційною діяльністю на підприємстві є тісний зв'язок із його загальною системою управління, оскільки управлінські рішення стосовно інвестицій безпосередньо або опосередковано пов'язані з іншими видами діяльності (операційною (виробничою), збутовою, фінансовою тощо) [8, с.141].

Відповідно під час формування підсистеми управління інвестиційною діяльністю необхідно дотримуватись визначених принципів і етапів. До принципів можна зарахувати: ефективність; економічність; комплексний та системний підхід до формування управлінських рішень; наявність зворотного зв'язку; динамізм управління; поліваріантність підходів до розроблення окремих управлінських рішень; орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства та узгодженість із ними [8, с.142].

Етапами здійснення процесу управління інвестиційною діяльністю є:

- дослідження чинників навколишнього середовища;
- формулювання інвестиційних цілей;
- визначення інвестиційної стратегії;
- розроблення та запровадження заходів щодо забезпечення реалізації інвестиційної стратегії;

- оцінювання результативності процесів управління інвестиційною діяльністю [2, с. 9].

Досягнення мети інвестиційної діяльності можливо забезпечити реалізацією основних функцій управління інвестиційною діяльністю. Планування як функція управління передбачає здійснення такого виду управлінської діяльності, який був би спрямований на визначення перспектив та майбутнього стану діяльності підприємства за допомогою реалізації інвестицій. Організування як функція менеджменту та вид управлінської

діяльності передбачає процес створення структури управління інвестиційною діяльністю у загальній структурі управління. Мотивування передбачає спонукання усіх працівників до ефективної діяльності з метою досягнення цілей організації. Правильна мотивація спонукає працівників до об'єднання зусиль, чіткого розподілу обов'язків, активізації творчого потенціалу, що сприятиме досягненню поставлених цілей. Контролювання передбачає діяльність, спрямовану на забезпечення процесу, за допомогою визначення ефективності управлінських рішень, а також здійснення необхідних коректив у процесі виконання. Мета контролю – сприяти відповідності фактичних результатів запланованим цілям [8, с.144].

Отже, основними завданнями управління інвестиційною діяльністю підприємства є:

- узгодження інвестиційних потреб та можливостей підприємства;
- підбір і використання ефективних інструментів менеджменту;
- стратегічна та поточна максимізація інвестиційного прибутку підприємства;
- мінімізація інвестиційних ризиків підприємства під час реалізації інвестиційної стратегії;
- підтримання оптимального рівня ліквідності інвестицій підприємства;
- підтримання стійкого фінансового стану підприємства у процесі здійснення інвестиційної діяльності [5, с. 56].

Таким чином, у результаті дослідження розглянуті поняття «інвестиції», «інвестиційна діяльність» та «інвестиційна активність», які перебувають у тісному взаємозв'язку. Процес управління інвестиційною діяльністю підприємства має бути гнучким і здатним швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, що спрямоване на досягнення поставлених цілей: економічних, інноваційних, соціальних, екологічних тощо.

Список використаних джерел:

1. Великая Е.Г. Стратегическое развитие предприятия. *Аудит и финансовый анализ*. 2008. № 1. С.56-67.
2. Герасимова С.В. Управління інвестиційною діяльністю акціонерних товариств в умовах ринкової трансформації економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.04. Київ, 2009. 31 с.
3. Гитман Л.Д., Джонк М.Д. Основы инвестирования : пер. с англ. Москва : Дело, 1997. 1015 с.
4. Макконнелл К. Р. Брю С. Л. Экономикс : принципы, проблемы и политика : учебник : пер. с англ. Москва : ИНФРА-М, 2009. 916 с.
5. Малахова Ю. А. Інвестиційна активність підприємства та чинники, що її визначають. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки*. 2016. Вип. 21(2). С. 55-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21%282%29__15 (дата звернення 14.06.2020).
6. Левченко Т.П., Епанешникова О.В. Оценка инвестиционной активности индустрии гостеприимства. *Вестник СГУТукД*. 2012. № 1(19). С. 54-60.
7. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення : 14.06.2020).
8. Феєр О. В. Управління інвестиційною діяльністю підприємств у ринкових умовах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2016. № 851. С. 140-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2016_851_20 (дата звернення 14.06.2020).

Троян Ярослава Віталіївна, здобувач вищої освіти факультету управління та права
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна

Науковий керівник: Гаряга Леся Олегівна, канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інформаційних технологій
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна

УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТОМ ІНТЕРЕСІВ У БАНКАХ

У сучасних умовах діяльності банків управління конфліктом інтересів є однією із основних складових системи корпоративного управління у банківських установах. Це пояснюється тим, що досягнення рівноваги між законними інтересами власників, апарату управління, менеджменту, співробітниками та клієнтами банку є запорукою успішної та ефективної діяльності банківської установи. Саме тому актуальність проблем управління конфліктом інтересів у банківській діяльності не викликає сумнівів.

Метою дослідження є дослідження розвитку та визначення передумов виникнення конфлікту інтересів у банківських установах, а також формування основних шляхів його врегулювання.

Конфлікт інтересів – це загальноприйнятий термін, який позначає розбіжність між інтересами, що є захищеними правом та повинні бути задоволені діями іншої уповноваженої принципалом особи (це можуть бути директор, повірений, агент, довірчий керуючий) і особистими інтересами цієї уповноваженої особи. Принципалом в даному випадку виступають як приватні особи, організації, так і держава в цілому [1]. Конфлікт інтересів став характерною ознакою українських компаній та продовжує здійснювати негативний вплив на їхню діяльність.

Закон України «Про запобігання корупції» (який набрав чинності 26.04.2015 р.) надає трактування реального конфлікту інтересів та потенційного конфлікту інтересів [2].

У конфлікті інтересів у банку може бути велика кількість заінтересованих сторін, зокрема споживачі послуг (клієнти банку), власники банку (акціонери), керівники банку (органи управління банком), працівники банку, партнери банку, суспільство та держава [3].

Для ефективного управління конфліктом інтересів, керівнику необхідно визначити, що стало причиною виникнення даного конфлікту. Одними з основних передумов виникнення конфлікту інтересів у співробітників банку є [4]:

- участь працівника у діяльності підприємства, яке є клієнтом або конкурентом банку, а також здійснення працівником зовнішньої діяльності в будь-якій іншій формі;
- участь співробітника банку в апараті управління організацій, підприємств, установ, у тому числі на громадських засадах, при умові, що між банком та відповідною організацією (установою) встановлено ділові відносини;
- укладання працівником різного роду угод із наближеними до керівників банку особами;
- ведення співробітником власної громадської або політичної діяльності, за рахунок використання будь-яких ресурсів банку;
- наявність можливості у працівника банку ініціювати, а також проводити фінансові операції за власними рахунками чи рахунками наближених осіб без додаткового контролю інших осіб.

Задля зменшення ризиків різного роду зловживань банку необхідно запровадити чітку процедуру управління конфліктами інтересів, що буде спрямованою на збалансування інтересів учасників системи корпоративних відносин.

Банки можуть врегульовувати конфлікт інтересів за допомогою використання таких інструментів як [5]:

- ознайомлення працівників із встановленими вимогами щодо виявлення, оцінки конфлікту інтересів, а також механізмом інформування про такий конфлікт;
- самостійне застосування працівниками заходів із метою недопущення конфлікту інтересів;

- інформування підрозділу комплаєнс про наявність конфлікту інтересів, що є пов'язаним із діяльністю працівника чи його близьких осіб та отримання рекомендацій для його врегулювання.

Задля врегулювання конфлікту інтересів банк може скористатися одним із таких заходів, а саме [4]:

- застосувати зовнішній контроль за виконанням працівником поставленого завдання, вчиненням ним певних дій чи прийняття рішень;
- усунути працівника від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті;
- здійснити перегляд обсягу функціональних обов'язків працівника;
- обмежити в доступі працівника до певної інформації;
- перевести працівника на іншу посаду;
- звільнити працівника.

Посадові особи банку для врегулювання будь-якого виду конфлікту інтересів, що виникає в банку, повинні:

- максимально швидко виявляти конфлікти інтересів, що виникають та визначати їх причини;
- чітко розмежовувати компетенції та відповідальність органів управління банку;
- мати відповідні органи управління з врегулювання конфлікту;
- визначити позицію банку за суттю конфлікту та довести його до відома іншої сторони конфлікту;
- направити іншій стороні конфлікту повну і ґрунтовну відповідь, чітко обґрунтувати позицію банку в конфлікті;
- забезпечити можливість відсторонення осіб, чиї інтереси зачіпає або може торкнутися конфлікт, від участі у вирішенні і прийнятті рішення з цього конфлікту.

Законом України «Про банки і банківську діяльність», передбачено обов'язок банку щодо обов'язкового інформування Національного банку України, який виступає в особі регулятора, про всі виявлені конфлікти інтересів, навіть якщо вони врегульовані, проте таке інформування навряд чи є доцільним. Ефективнішим було б інформування Національного банку України лише в тому випадку, коли банку не вдається самостійно врегулювати даний конфлікт.

Отже, вирішення проблеми конфлікту інтересів є досить важливою для успішної діяльності банківських установ. Задля забезпечення ефективного управління конфліктом інтересів банк має організувати процес виявлення, аналізу, підтвердження та врегулювання конфлікту інтересів. Об'єднання зусиль банківських установ та регулятора в особі НБУ у питанні управління конфліктами інтересів сприятиме стабілізації вітчизняного банківського сектору.

Список використаних джерел:

1. Біляк, Ю. В. (2017). Дослідження конфлікту інтересів: аналіз приватного інтересу, приклади і можливі наслідки. *Економічні студії*, (2), 11-13.
2. *Про запобігання корупції* (Закон України) № 1700-VII. (2014). Вилучено з <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>.
3. Гаряга, Л. О. & Руденко, М. В. (2014). Управління якістю банківського обслуговування. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*, (3 (75)), 183-187.
4. Швець, Н. Р. & Омельчук, Я. В. (2018). Теоретичні аспекти виявлення та управління конфліктом інтересів у банках України. *Вісник Університету банківської справи*, (1), 57-62.

5. *Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України* (постанова Правління Національного банку України) від №98 (2007). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/34567>.
6. Пашков, Р. Конфликт интересов в банке (2015). Вилучено з <http://xn----7sbbaj7auwnffhk.xn--p1ai/article/8519>.

Прутіян Вікторія Олександрівна, здобувач вищої освіти факультету управління та права Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна

Науковий керівник: Гаряга Леся Олегівна, канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інформаційних технологій
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Протягом багатьох років сільськогосподарська галузь має велике значення в економіці та є однією з найбільш перспективніших сфер. Дана галузь протягом останніх років дуже швидко розвивається, що супроводжується появою необхідності у здійсненні вдосконалення процесу управління підприємствами та підвищення ефективності їхньої діяльності. Головним та актуальним питанням досі постає пошук нових, сучасних та ефективних підходів до управління, які забезпечували б виконання керівниками функцій менеджменту підприємств.

Метою роботи є дослідження процесу управління сільськогосподарськими підприємствами, а також визначення основних шляхів підвищення їхньої ефективності.

Аграрний менеджмент є діяльністю з організації та координації виробництва на сільськогосподарських підприємствах з метою одержання зростаючого прибутку у довгостроковому періоді, а також досягнення інших специфічних для кожного власника підприємства чи менеджера цілей [1].

Процес ефективного управління сільськогосподарською діяльністю та й будь-якою сферою управління, забезпечується виконанням основних функцій менеджменту, таких як планування, організація, мотивація, контроль. Дані функції управління є циклічним процесом досягнення поставленої мети підприємства. Важливими складовими успіху у процесі управління ефективністю діяльності сільськогосподарських підприємств є використання цифрових технологій [2], формування системи ризик-менеджменту [3] та розширення ринків збуту, зокрема за рахунок експорту [4].

Безпосередньо для оцінки ефективності управління існують три основні підходи, якими користуються підприємства будь-яких галузей: інтегральний, рівневий та часовий.

Інтегральний підхід для сільськогосподарських підприємств будується на основі синтетичних показників ефективності менеджменту, таких як приріст прибутку, обсяги реалізації продукції, продуктивність праці, рентабельність виробництва, підвищення кваліфікації працівників, обсяги урожайності та інші.

Рівневий підхід виокремлює в процесі оцінки три рівні ефективності: індивідуальний (виконання завдань окремими працівниками); груповий (вирішення завдань усіма членами групи); організаційний (включає індивідуальну й групову ефективність).

Останній, але не менш важливий підхід – часовий. Він виокремлює у процесі оцінки коротко-, середньо- та довгострокові періоди, для кожного з яких можна визначити специфічні критерії оцінки ефективності управління. У короткостроковому періоді такі специфічні критерії: якість, ефективність, продуктивність, задоволення, гнучкість; у

середньостроковому – конкурентоспроможність, розвиток; у довгостроковому – виживання [5].

Для підвищення ефективності управління діяльністю сільськогосподарських підприємств можна запропонувати такі шляхи удосконалення:

- запровадження інноваційних процесів та розробок у сфері сільського господарства, зокрема використання цифрових технологій;
- використання кращого досвіду й практики зарубіжних компаній даної галузі;
- залучення значних інвестицій для розвитку галузі в цілому;
- державна підтримка та стимулювання розвитку галузі;
- розширення експортного потенціалу вітчизняних аграріїв;
- підвищення якості освіти спеціалістів для сільського господарства на засадах інновацій, вивчення кращої світової практики, інноваційного мислення;
- активна робота з підвищення привабливості сіл, що зупинить відтік перспективних молодих кадрів.

Отже, проаналізувавши процес управління ефективністю діяльності сільськогосподарських підприємств, відзначимо, що головним завданням є забезпечення виконання циклічного процесу шляхом виконання усіх функцій менеджменту на кожній стадії виробництва. Оцінка ефективності управління допомагає підприємству виявити результативність управління та внести корективи у разі необхідності. Реалізація шляхів підвищення ефективності управління щодо діяльності аграрних підприємств забезпечать покращення менеджменту та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко, С. І. (2005). *Менеджмент аграрних підприємств*. Київ: КНЕУ.
2. Руденко, М. В. (2019). Технології цифрової трансформації сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*, (23), 8-18.
3. Руденко М. В. (2017). Формування концепції ризик-менеджменту аграрних підприємств. *Вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*, (26 (1)), 171-175.
4. Колодій, С. Ю., Гаряга, Л. О. & Руденко, М. В. (2016). Напрямки підвищення експортного потенціалу при формуванні нової моделі соціально-економічного розвитку України. *Економічний часопис-XXI*, (162 (11-12)), 38-42.
5. Гуроров, О. І. & Гуророва, О. О. (2013). *Менеджмент*. Харків: ХНАУ.

Кіщера Ю. А., студентка

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Гулай В. В., д-р. політ. наук., професор

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ФАНДРАЙЗИНГ ЯК СИСТЕМА ПОШУКУ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Вивчення теми фандрайзингу в Україні почало розвиватися після вдалого розвитку цієї діяльності у Європі та США, тому вчені, що почали переймати досвід, створили багато формулювань даного терміну. З часом прижилися самі чіткі дефініції.

Дослідження в сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі підходів щодо категорії «фандрайзинг» дозволяє авторам сформулювати наступне визначення: фандрайзинг – це

професійна діяльність щодо мобілізації фінансових та інших ресурсів для реалізації соціально значущих і науково-дослідних неприбуткових проектів, яка вимагає спеціальних знань та навичок фандрайзера, що можуть вплинути на прийняття позитивного рішення донора [1, с. 12].

Основними завданнями фандрайзингу можна вважати наступні: залучення ресурсів для реалізації цільових програм; аналіз ефективності діяльності організації; накопичення нових ідей для реалізації майбутніх програм; підвищення іміджу організації та зміцнення довіри громадськості до неї; інформування та просвіта громадськості щодо проблем, які вирішує організація.

Відповідно об'єктами фандрайзингу виступають різні категорії донорів, основними з яких є благодійні фонди, приватні особи, корпорації та бізнес-структури [1, с.14].

Фандрайзинг як комплексна система заходів, що забезпечують пошук джерел фінансування діяльності, має певні завдання та етапи реалізації.

Існує два основних способи фінансування НКО: внутрішнє і зовнішнє. До внутрішніх відносяться: кошти від проведення благодійних заходів (доходи від марафонів, розпродажів, концертів тощо), добровільні пожертвування окремих членів організації, доходи від господарської діяльності. Зовнішні джерела фінансових коштів - це гранти міжнародних донорських організацій, громадських та державних фондів уряду чи місцевої організації, спонсорські внески від комерційних структур, приватні та благодійні пожертви.

Б. Бусленко в своїх дослідженнях розглядає фандрайзинг як діяльність яка вимагає знань в соціології, економіці, статистиці та етиці. Ці всі знання є необхідними для старту проекту та його підтримки під час розвитку.

Сам процес фандрайзингу складається з певних послідовних етапів - виявлення самої соціальної проблеми; економічне й етичне обґрунтування проекту; узгодження інтересів і мотивів потенційних спонсорів; аналіз існуючих механізмів збору коштів; підготовка матеріалів для надання спонсорам (заявки, прес-релізи тощо); здійснення контролю за надходженням коштів.[2]

Дослідивши статтю про фандрайзинг як систему пошуку джерел фінансування для громадських організацій, я дізналась основні проблеми організації фандрайзингової діяльності в Україні.

Основними причинами низького рівня довіри до громадських організацій та громадської пасивності є: зайнятість громадян повсякденними проблемами виживання, недостатня інформованість про існуючі громадські організації, пасивність громадських організацій щодо інформування громадян та їх залучення до своєї діяльності. Так, громадяни України майже не знають про роль, функції та можливості громадських організацій. А необізнаність широкого громадянства з діяльністю громадських організацій, зокрема тих, що мають успіхи, породжує скептицизм щодо громадських організацій взагалі [3].

За підтримки проекту DESPRO (швейцарсько-український проєкт з підтримки децентралізації України), у Києві пройшла конференція, на якій обговорили стан та перспективи фандрайзингу. На мою думку, одним з найцікавіших виступів був виступ експерта DESPRO з публічних послуг В'ячеслава Козака, який для зацікавлених фахівців органів місцевого самоврядування та комунальних підприємств міст і об'єднаних територіальних громад зосередився на тому, як шукати та залучати кошти для реалізації місцевого розвитку [4].

Отже, в Україні є великі перспективи для розвитку фандрайзингу, дуже багато проєктів уже були успішно реалізованими. На разі існує кілька факторів які перешкоджають розвитку фандрайзингу, їх було перелічено вище. Задля формування більш сприятливих умов розвитку фандрайзингу в Україні необхідно в першу чергу підняти рівень довіри суспільства до громадських організацій, для цього потрібно підняти рівень

проінформованості громадян, цим повинні займатися самі громадські організації, якщо вони хочуть досягти успіху у реалізації своїх проєктів.

Список використаних джерел:

1. Чернявська О. В., Соколова А. М. Фандрайзинг. Навч. посіб. – 2-е вид., з доопрац. та допов. О. В. Чернявська, А. М. Соколова. – К.: Алерта, 2015.
2. Бусленко Б. В. Фандрайзинг неприбуткових організацій в Україні Б. В. Бусленко. – URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2014/Economics/4_155397.doc.htm%20%20%20%20%20 (дата звернення: 12.04. 2020).
3. Науковий блог Національного університету «Острозька академія» URL: <https://naub.ua.edu.ua/2014/fandrajzynh-yak-systema-poshuku-dzherel-finansuvannya-dlya-hromadskyh-orhanizatsij-ukrajinskyj-ta-zarubizhnyj-dosvid/>
4. Гранти без маніпуляцій та жебрацтва. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/8990>

DOI 10.36074/19.06.2020.v1.02

Блешмудт Денис Павлович, студент факультету економічних наук
Національний університет «Києво-Могилянська академія», Україна

Науковий керівник: Гавриленко Тетяна Володимирівна, канд. екон. наук, доцент
Національний університет «Києво-Могилянська академія», Україна

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

В умовах нестабільної економічної ситуації ефективно стратегічне управління економікою окремого підприємства та напрямком його діяльності є дуже важливим аспектом успішного розвитку підприємства. Наслідки невірно обраної стратегії та тактики діяльності організації в умовах ринкової економіки можуть стати катастрофічними та погрожують самому її існуванню. Якість стратегічних і поточних рішень, які приймаються керівниками підприємств, значною мірою визначається насамперед здатністю вчасно реагувати на умови, що змінюються, в сучасній діловій діяльності.

Для забезпечення успішного функціонування підприємства в довгостроковому періоді є необхідним використання стратегічного підходу як до управління підприємствами в цілому, так і до їх комерційної діяльності.

Стратегічне управління – це таке управління організацією, що опирається на людський потенціал як основу організації, орієнтує виробничу діяльність на запити споживачів, гнучко реагує й проводить своєчасні зміни в організації, що відповідають викликам з боку оточення й дозволяють отримати конкурентні переваги, які в сукупності дають можливість організації виживати в довгостроковій перспективі, досягаючи при цьому своїх цілей [1].

Головними задачами стратегічного управління є: орієнтація на інновації, вибір основних напрямів розвитку виробництва; вироблення стратегії поведінки на ринку; встановлення номенклатури і об'ємів виробництва, а одним з найбільш актуальних завдань стратегічного управління є реорганізація застарілих методів керування шляхом виявлення та детального аналізу проблем, пов'язаних впровадженням і використанням нових технологій, розширення асортименту, маркетингу, структури керування підприємством.

Забезпечення стратегічного розвитку підприємства неможливо без досягнення збалансованості та спрямованості роботи всіх його підрозділів на досягнення єдиної мети. Вирішенню цього завдання сприяє розробка загальної стратегії підприємства, яка дає можливість визначити та погоджувати стратегії діяльності його підрозділів, орієнтуючи їх

на досягнення загальних цілей підприємства.

Процес формування стратегії визначається як узгодження цілей маркетингу із потребами споживачів, рівнем конкуренції та можливостями підприємства. При цьому важливим є аналіз сильних і слабких сторін підприємства, маркетингових можливостей та ризиків. В результаті таких дій формується стратегія товару, збуту, ціни та просування.

За М.Месконом стратегія являє собою детальний всебічний комплексний план, призначений для того, щоб забезпечити здійснення місії організації і досягнення її цілей.[2].

Формування стратегії слід розглядати як сукупність п'яти взаємозалежних процесів: стратегічний аналіз ринкової ситуації; визначення цілей розвитку; вибір оптимальної стратегії розвитку; розробка стратегічного плану, спрямованого на ефективну реалізацію стратегії; оцінка й контроль результатів. Всі процеси послідовно впливають один із одного.

Розробка стратегії повинна враховувати всі рівні управління підприємства, оскільки рішення, що виробляються при стратегічному плануванні, мають відношення до всіх співробітників організації. За ієрархією в системі управління виділяють чотири види стратегій, які відповідають різним організаційним рівням підприємства: корпоративний рівень; бізнес рівень; функціональний рівень; операційний рівень.

На сьогодні найбільш відомі та поширені моделі та інструменти формування стратегій [3]: загально-конкурентні стратегії М. Портера, стратегії життєвого циклу товарів та галузей, портфельні моделі, матриця Ансоффа, стратегії для лідерів, претендентів на лідерство, послідовників та компаній, які діють у нішах, PIMS проект.

Найбільш всебічну характеристику стратегічного управління дає Краснокутська Н.С., яка вважає, що стратегічне управління є процесом планування, організації і здійснення стратегічних змін, а також контролем за виконанням місії і реалізації цілей, стратегій і стратегічних пріоритетів [4].

Отже, стратегічне планування є основою стратегічного керування й охоплює: формування цілей організації, її структурних підрозділів і особистих цілей кожного члена колективу; встановлення головної мети розвитку організації; оцінку потенціалу організації і можливості його підвищення в перспективі; оцінку зовнішнього і внутрішнього соціально-економічного середовища;

Список використаних джерел:

1. Удворгелі К. Є. (2015) *Теоретичні аспекти визначення поняття «стратегія»* (с.83-90) Національний університет харчових технологій.
2. Мескон М. & Альберт М. & Хедоури Ф. (1995) *Основи менеджменту*
3. Іванов Ю. Б. & С.К. Капустник (2015) *Економічні експертизи стратегічних рішень у системі стратегічного управління розвитком підприємств.* (с. 409-414)
4. Краснокутська Н. С. & І. А. Кабанець (2017) *Стратегічне управління* Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут.

СЕКЦІЯ 2.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Шершова Вікторія Олександрівна, здобувач вищої освіти за освітньо-професійною програмою Облік і оподаткування, спеціальності 071 Облік і оподаткування

Полтавська державна аграрна академія, Україна

Науковий керівник: Протас Надія Михайлівна, к. с/г. н, доцент, доцент кафедри Інформаційних систем та технологій

Полтавська державна аграрна академія, Україна

ВІДКРИТІ ДАНІ: СУТНІСТЬ ТА НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Відкриті дані – це сучасний тренд та важливий напрям розвитку цифрового врядування. Використання відкритих даних торкається всіх сфер життєдіяльності суспільства. Це дані, які існують у форматах, придатних для машинного зчитування, та можуть бути використані неодноразово без будь-якого контролю з боку розпорядника. Основними джерелами інформації тут виступають портали відкритих даних міжнародних організацій, офіційні державні портали, портали громадських організацій (Світовий банк, Організація Об'єднаних Націй, Європейський центр журналістики тощо). Такі організації надають сервіси на основі відкритих даних щодо сфер своєї діяльності. На загальнодержавному рівні багато країн світу відкрили дані і продовжують це робити. Портили відкритих державних даних існують як на рівні держав, так і на рівні міст [4].

Відкриті державні дані – це публічна інформація, яку держава ініціативно оприлюднює он-лайн, забезпечуючи вільний доступ до неї, а також її подальше поширення та використання. У формі публічної інформації оприлюднюється більшість державних даних, окрім конфіденційної та таємної інформації.

Закону України «Про доступ до публічної інформації» визначає, що публічна інформація у формі відкритих даних – це публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання [3].

Л. Джеймс, відкриті дані представляють собою дані, які можуть бути вільно використані, розповсюджені та комбіновані будь-ким, будь-де, з будь-якою метою. А. Тарасюк зазначає, що відкритими є дані, що надають інформацію, яка може бути використана будь-яким, у тому числі з комерційною метою, якщо це передбачено законом. Держава може надавати у відкритий доступ публічну інформацію у вигляді відкритих даних, встановлюючи категорії такої інформації та певні обмеження, наприклад, щодо персональних даних [7].

Основними нормативно-правовими актами в сфері відкритих даних є: Закони України «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про відкритість використання публічних коштів», «Про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції», «Про публічні закупівлі», «Про внесення змін до статті 28 Бюджетного кодексу України щодо доступу до інформації про бюджетні показники у формі відкритих даних»; Постанови КМУ: «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних», «Деякі питання оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних», «Про затвердження

Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» тощо.

Основними проблемами впровадження відкритих даних в нашій країні є:

- відсутність єдиного концептуального документа, який би законодавчо регулював засади, організаційні та пріоритетні шляхи розвитку відкритих даних;
- відсутність остаточного переліку даних, що збираються в процесі виконання органами свої обов'язків;
- відсутність інфраструктури даних – відсутні або малочислені серверні потужності для підтримання Національного порталу відкритих даних;
- національним законодавством не передбачено відповідальності за уникнення публікації актуальної інформації чи оприлюднення неякісних даних та несвоєчасне їх оновлення;
- відсутність спеціалістів з досвідом роботи з профільними відкритими даними.

Таким чином, в умовах інформаційного суспільства головним завданням є створення ефективної політики щодо відкритих даних, яка б забезпечувала збільшення кількості та поліпшення якості даних, їх своєчасне оприлюднення, їх відповідність встановленим нормам, вимогам та стандартам, що в свою чергу, гарантуватиме підвищення активності громадян та сприятиме задоволенню суспільних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Відкриті дані : формати і правила створення Київ, 2017. <https://texty.org.ua/pdf/data2017.pdf>.
2. Горбата Л. П. Відкриті дані як інструмент інформаційної відкритості у діяльності органів публічної влади. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 220 – 224.
3. Ковтун М. С., Хоякова Н. О. Відкриті дані в Україні : сутність та стан розвитку. *Форум права*. 2018. № 2. С. 66 – 73.
4. Павлов М. М. Особливості реалізації концепту відкритості даних у системі публічного управління : вітчизняний та зарубіжний досвід. *Державне управління: теорія та практика*. 2018. № 1. С. 34 - 45.
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України № 2939-VI від 01.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
6. Тарасюк А. В. Відкриті дані та інші дані у публічному доступі: правові аспекти. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 59 - 65.

Стецик Юрій Романович, здобувач вищої освіти інституту нафтогазової інженерії
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна

Науковий керівник: Овецький Сергій Олександрович, канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри видобування нафти і газу
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ВИДОБУТКУ ГАЗУ З ГАЗОГІДРАТНИХ РОДОВИЩ СВІТОВОГО ОКЕАНУ ТА ЧОРНОГО МОРЯ

Важливим напрямком сучасних наукових досліджень є розробка додаткових джерел енергії, зокрема – нетрадиційного газу. Нестабільна ціна на газ і нафту, збільшення споживання паливних енергоносіїв, обмежений час видобування розвіданих і перспективних родовищ – спонукає до пошуку альтернативи. Тому, особливу перспективу отримали саме газогідрати, адже їх запаси на планеті складають не менше 250 трлн. м³, і перевищують запаси природного газу в декілька разів. Дослідження властивостей гідратів

і умов їх утворення доводять їх наявність у великій кількості в Світовому океані, зокрема, вздовж підніжжя материкового схилу. Значні запаси розвідані в межах української акваторії Чорного моря. Більшість скупчень газових гідратів знаходяться в умовах відносно низьких температур і високого тиску морського дна. Розробкою технології видобутку газу з газогідратів займаються найрозвиненіші країни світу – Канада, Німеччина, Норвегія, США та Японія. Певні дослідження, у тому числі натурні, проводились науковцями України [1].

Тенденція тривалого виснаження світових запасів традиційних видів палива актуалізувала для світового співтовариства проблему подальшого вивчення ресурсного потенціалу океанічних гідратів метану та їх застосування для отримання вуглеводневого газу. Сьогодні морські газогідрати визнані фахівцями найперспективнішим альтернативним паливом у багатьох країнах. Протягом останніх років інтерес до проблеми газових гідратів у всьому світі значно посилюється і їх дослідно-промислове освоєння уже розпочалося. Газові гідрати, звичайно, не лежать суцільним килимом у межах зони гідратуутворення – відповідної температури і тиску недостатньо. Необхідний високий уміст органічної речовини в осадових породах (від 0.5 – 4.0% і вище), активна генерація й міграція вуглеводнів у зону утворення гідрату. Однак за попередніми оцінками загальні об'єми метану, накопичені в природних гідратах Світового океану, оцінюються на рівні $2.1 \cdot 10^{16} \text{ м}^3$ [5]. Величезні перспективні поклади газогідратів виявлені в межах полярних акваторій на глибинах вод від 200 м, у районах Атлантичного, Індійського та Тихого океанів – на глибинах від 500 – 700 м. Тільки в межах Мексиканської затоки виявлено більше 70 покладів газогідратів. В акваторії Австралії, в районі Нової Каледонії, сейсмічна розвідка виявила поклад газогідратів загальною площею більше 80 тис. км^2 на глибині води від 1 до 4 км. Запаси газу в стані гідратів тут можуть бути від 20 до 200 трлн. м^3 . Виходячи із відомих на сьогодні даних, підводні газові гідрати можуть утворювати скупчення двох типів: першого – знаходяться на значній піддонній глибині (сотні метрів) і контролюються зонами проникності в умовах розосередженої фільтрації флюїдів; другого – розташовані в безпосередній близькості від дна моря, на дні або на дуже незначній піддонній глибині (перші метри) [4]. Гідрати у своїй більшості присутні в грубозернистих осадових відкладах, проте під час виконання досліджень гідрати також виявлено і в дрібнозернистих відкладах у вигляді невеликих прошарків, лінз і тонких, майже вертикальних жил. Так, наприклад, при дослідженні свердловини NGHP-01-10 виявлено потужний інтервал тріщинуватих глин, уміст гідратів у яких є одним з найвищих у світі [2].

У теперішній час проблема постачання енергоносіїв для нашої країни залишається невирішеною. Постійне зростання цін на природний газ, необхідність енергетичної незалежності та безпеки України змушує знаходити нові нетрадиційні джерела газу, серед яких сланцевий газ та газогідрати. Питання енергетичної безпеки України значною мірою пов'язане з нарощуванням видобутку газу українських родовищ, до числа яких можуть бути залучені розвідані поклади донних газогідратів Чорного моря. За прогнозними оцінками ресурси метану в родовищах газогідратів тільки поблизу Криму оцінюються в 20–25 трильйонів м^3 (загальні запаси в покладах Чорного моря – 45–60 трильйонів м^3) [3].

Висновки. Виходячи з важливості питання енергетичної незалежності країни і враховуючи відносно невеликі запаси традиційного газу в родовищах, які значною мірою були вичерпані в 1960-1970-х роках, а також наявності потужних покладів газогідратів Чорного моря, слід вважати актуальним перспективи масштабного освоєння морських родовищ нетрадиційного газу та розробку ефективних способів видобутку метану газогідратів.

Чимало країн світу прийняли національні програми з дослідження метаногідратів, Конгрес США 1999 р. навіть затвердив «Акт про широкомасштабні пошуки і освоєння газогідратів на суходолі та в морі», а Японія 2013 р. отримала перший промисловий газ з

морського газогідратного родовища, проте економічно рентабельної технології розробки метаногідратних покладів поки що не створено. Більш того, значна частина морських родовищ принципово не може бути освоєна за сучасного рівня технічного розвитку. Це потребує висунення й апробації нових наукових ідей, методологічних підходів, конструктивних і технологічних рішень для формування широкого інноваційного середовища, з якого вийдуть рішення проблеми газогідратів.

Список використаних джерел:

1. Naiko H., Pyha L. (2017). Shielded development of bottom gas hydrates. *Mining of Mineral Deposits*. (11), 3, 117-123. <https://doi.org/10.15407/mining11.03.117>
2. Педченко М., Педченко Л. (2017). Аналіз особливостей розробки газогідратних покладів при застосуванні елементів технології свердловинного гідровидобутку. *Розробка родовищ*. (11), 2, 52-58. <https://doi.org/10.15407/mining11.02.052>
3. Шнюков Е.Ф. & Зиборов А.П. (2004). *Минеральные богатства Черного моря*. Київ: ОМГОР НАН України.
4. Bondarenko, V., Sai, K., Ganushevych, K., & Ovchynnikov, M. (2015). The Results of Gas Hydrates Process Research in Porous Media. *New Developments in Mining Engineering 2015: Theoretical and Practical Solutions of Mineral Resources Mining*, 123-127. <https://doi.org/10.1201/b19901-23>
5. Kvenvolden, K.A. (1993). Gas hydrates – Geological Perspective and Global Change. *Reviews of Geophysics*, 31(2), 173-187. <https://doi.org/10.1029/93rg00268>

Перерва Станіслав Олегович, здобувач вищої освіти факультету інформаційної безпеки Одеський національний політехнічний університет, Україна

Науковий керівник: Трифонова Катерина Олексіївна, ст. викладач кафедри інформатики та управління захистом інформаційних систем Одеський національний політехнічний університет, Україна

РОЗРОБКА МЕССЕНДЖЕРУ НА ОСНОВІ МЕТОДУ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ В АУДІО СИГНАЛІ

Інтенсивний розвиток засобів цифрової обчислювальної техніки поставив питання про збереження конфіденційності даних та захист авторських прав від несанкціонованого доступу. У зв'язку з цим з'явилися такі методи захисту даних як стеганографія.

Особливий розвиток знайшли методи цифрової стеганографії в аудіо середовищі. З їх допомогою забезпечується пересилання великих обсягів прихованих даних в звукових повідомленнях, які транслюються по телевізійній, радіо або телефонній мережі [1].

На сьогоднішній день стеганосистеми активно використовуються для вирішення наступних ключових завдань [2]: захист конфіденційної інформації від несанкціонованого доступу, захист авторського права на інтелектуальну власність, подолання систем моніторингу та управління мережевими ресурсами, створення прихованих від законного користувача каналів витоку інформації.

Інформацію можна приховувати як в службових областях аудіо файлу, так і в області звукових даних, проте кожен з цих методів має свої недоліки. Методи приховування інформації в службових областях мають низьку стійкість до атак та в деяких випадках можуть бути помітними в програмах програвачах, а методи, що націлені на модифікування інформації в області даних впливають на якість звуку.

Робота авторів націлена на розробку методу приховування інформації в аудіо файлах, що має перераховані переваги та вільних від встановлених недоліків. Розроблений метод

буде реалізовано для використання роботи стеганографічного месенджера обміну аудіо файлами.

Структура програмного додатку є модульною. Функціональна структура додатку включає в себе наступні модулі:

- модуль автентифікації;
- модуль аналізатору текстового файлу для побудування матриці частот;
- модуль аналізатору аудіо файлу, що належить до формату midi, для побудування матриці частот;
- модуль генерації аудіо файлу для впровадження секретного повідомлення на основі матриць частот аудіо та текстового файлів;
- модуль отримання секретного повідомлення з аудіо файлу;
- модуль управління контактами;
- модуль управління особистими повідомленнями.

Модуль автентифікації дозволяє ідентифікувати користувачів по їх електронній адресі. Без цього модулю користувач не може бути ідентифікований, а це значить, що він не може використовувати функціонал додатку. Цей модуль, використовуючи API віддаленого серверу, відправляє запит на перевірку або створення нового облікового запису. В успішному випадку сервер віддає токен, тобто деякий унікальний ключ. Унікальний ключ складається з 512 бітів інформації, тобто 64 символи по одному байту, що на практиці унеможливило б підбір цього ключа зломисником. За допомогою унікального ключа користувач може здійснювати керування обліковим записом та отримувати інформацію з сервера, де необхідна автентифікація за токеном.

Модуль управління особистими повідомленнями дозволяє користувачу отримувати його особисті повідомлення, здійснювати як їх перегляд, так і їх відправку. Для відправки повідомлення використовується модуль контактів та модуль генерації аудіо файлів. На сервер відправляється лише аудіо файл та зберігається до тих пір, поки одержувач не видалить його з особистих повідомлень.

Модуль управління контактами дозволяє додавати або видаляти контакти з особистого списку. За допомогою цього модулю користувач може обирати кому саме відправити повідомлення, організовувати пошук контакту за ідентифікатором та розуміти, якщо йому надходить повідомлення, чи знаходиться відправник у його контакт листі чи ні.

Модулі аналізаторів аудіо та текстового файлів виконують основну ідею алгоритму стеганографії та допомагають будувати матриці частот та в подальшому їх використовувати для генерації аудіо файлу або зчитування повідомлення. Цим різноманітніші будуть тексти та аудіо файли, тим краще буде сховане секретне повідомлення і по-інакшому буде звучати генерована мелодія.

Модуль генерації аудіо файлів використовує модулі аналізаторів та на основі матриць частот та секретного повідомлення, що було введено користувачем, генерує аудіо файл, що завжди має однакову довжину з секретним повідомленням, тобто кількість нот дорівнює кількості символів.

Список використаних джерел:

1. Хорошко, В.А. Методы и средства защиты информации / В.А. Хорошко, А.А. Чекатков. – К.: «Юниор», 2003. – 504 с.
2. Конахович, Г.Ф. Компьютерная стеганография. Теория и практика / Г.Ф. Конахович, А.Ю. Пузыренко. – К.: «МК-Пресс», 2006. – 288 с.

Матковский Максим Владимирович , аспирант кафедры
«Электромеханическая инженерия»

Одесский национальный политехнический университет, Украина

НАУЧНЫЕ РУКОВОДИТЕЛИ:

Семенов Константин Иванович , канд. физ.-мат. наук, ст. науч. сотрудник,
ст. науч. Сотрудник проблемной лаборатории физики аэродисперсных систем
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова, Украина

Войтенко Владимир Андреевич , канд. техн. наук, доцент, доцент кафедры
«Электромеханической инженерии»

Одесский национальный политехнический университет, Украина

ТОРЦОВЫЙ ШАРИКОВЫЙ ВАРИАТОР ЗАЦЕПЛЕНИЯ

Введение. Известно множество конструкций вариаторов, устройств, позволяющих плавно изменять передаточное отношение в некотором диапазоне регулирования. Вариаторы применяются в машинах и механизмах, в которых требуется бесступенчато изменять передаточное отношение, например, в автомобилях, мотороллерах, мешалках конвейерах, металлорежущих станках и пр. Имеются как широко известные и применяемые вариаторы [1], так и множество интересных конструкций, отражённых в патентах, например, [2], [3]. Но, и для [2], и для [3], как и для множества других решений, следует отметить как сложность их изготовления, так и сложность эксплуатации (разборка, сборка, замена частей).

Цель работы. Целью настоящей работы является разработка вариатора без недостатков, отмеченных выше для аналогичных устройств.

Основной материал работы. Цель предлагается достигнуть за счёт использования промежуточных тел, а именно, шариков, между торцами двух дисков, имеющих радиальные углубления, см. рис. 1. Здесь 1 – ведущий вал, 2 – ведомый вал. Диск 3 расположен на валу 1, а диск 4 на валу 2. На торцах дисков 3 и 4 имеются проточки 5 для шариков 6. Механизм перемещающий шарики от выхода из пазов до входа в них на рисунке не показан.

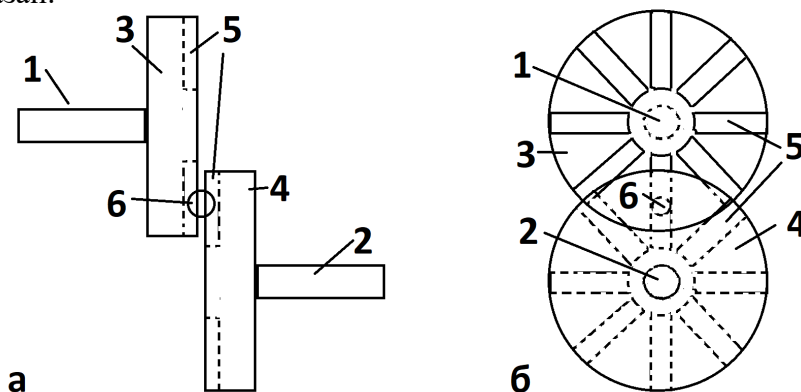

Рис. 1. Схема вариатора: а – разрез по осям валов; б – вид вдоль осей валов.

Передаточное число вариатора будет изменяться перемещением шарика 6 вдоль пазов 5.

Авторами, с целью отработки конструкции вариатора, изготовлена его модель из оргстекла. На рис. 2 приведены фотографии, иллюстрирующие изготовление модели вариатора. Здесь на гониометр прикреплены при помощи болта две шайбы из полиметилметакрилата (ПММА). Между шайбами проложена прокладка, толщина которой соответствует толщине водителя шариков (на рис. 1 не показан). При помощи гониометра, работающего как делительная головка, выставляются углы высверливания канавок.

Рис. 2. Фотографии устройства для изготовления углублений для шарика в шайбах модели вариатора из оргстекла

Таким образом, очевидно, что изготовление вариатора возможно на несложном оборудовании, достаточно токарного станка с делительной головкой. Эксплуатация из-за небольшого количества деталей, также не должна быть сложной.

Рис. 3. Расположение шариков между дисками.

На рис. 3 показана модель вариатора при наличии между дисками шариков. При изменении расстояния шариков от центров ведомого и ведущего дисков изменяется передаточное число вариатора. Предполагается управление перемещением шариков вдоль линии, соединяющей оси дисков. Для этого будет использоваться плоский элемент, частично размещённый между дисками и смещающийся вдоль той же линии. На рис. 4 показана траектория шариков для двух случаев. На рис. 4а между дисками 1 и 2 находятся шарики сцепления 3, а траектория шариков 4 показана для случая, когда скорости вращения дисков одинаковы. Вариант траектории 5, когда скорость вращения диска 1 больше скорости вращения диска 2, показан на рис. 4б.

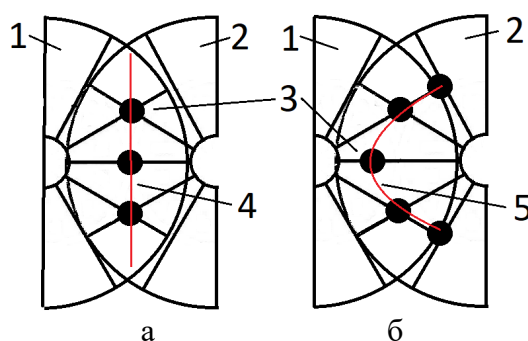

Рис. 4. Траектория шариков при движении между дисками.

Обсуждение. Недостатком вариатора является наличие некоторого расклинивающего диска усилия, возникающего из-за наклона линии сцепления шариков с образующими дисков в сечениях, перпендикулярных радиусам дисков и образующих проточек.

Выводы. Представляется, что предлагаемый вариатор, обладая простотой конструкции и несложным изготовлением, найдёт свою нишу в имеющихся на рынке механизмах, в том числе, электротранспорте. В дальнейшем авторами планируется представить конструкцию механизма перемещения шариков между их входом и выходом из пространства между дисками.

Список использованных источников:

1. Дунаев П.Ф. Конструирование узлов и деталей машин. Уч. Пособие для студ. техн. спец. вузов. / П. Ф. Дунаев, О. П. Леликов. – 8-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательский центр «Академия». 2004. – 496 с. ISBN 5-7695-1041-2/
2. Становской В. В., Кизилявичус С. М. Шариковый передающий узел преобразователя скорости. Патент RU2291993C2. 20.01.2007.
3. Пашуков С.А. Шариковый дисковый вариатор.. Патент RU2162555. 27.01.2001.

СЕКЦІЯ 3. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бублей Софія Валеріївна, здобувач вищої освіти економічного факультету
Структурний підрозділ «Коледж економіки та інформаційних технологій»
ПрАТ ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій», Україна

ЗМІНА ЗАПАСІВ ТРАВ'ЯНИСТОЇ РОСЛИННОСТІ В САДАХ ТА ПЕРЕЛОГАХ ЗА СЕЗОНАМИ РОКУ НА О. ХОРТИЦЯ

Зв'язок між відновленням трав'янистої рослинності та живленням ратичних в природних екосистемах завжди був і залишається у центрі уваги різноманітних наукових досліджень. Це є одним із найважливіших питань екології та біології, оскільки дає змогу розкрити ті шляхи екологічних відносин, за якими відбувається перенесення енергії та регуляція видозміни самого оточуючого середовища.

Щорічні зміни погодних умов призводять до сезонних змін в житті рослин. Рослини реагують на зміну чинників середовища трансформацією біологічних ритмів. Зміни чинників середовища призводять до формування у рослин сезонних і добових ритмів, змінюється зовнішній вигляд, процеси розвитку і зростання рослин, проявляється пристосованість до нових умов середовища.

Відомо, що рослинний покрив має численні пристосування, що визначають його стійкість до вилучення рослинної маси. Це виявляється у прискоренні фотосинтезу при видаленні частини вегетативних органів, що не тільки компенсує зниження маси рослини, але іноді її збільшує; у здатності рослин відростати знову, відновлюючи колишню масу. У багатовидових рослинних угрупованнях зменшення продуктивності рослин, які інтенсивно поїдаються, компенсується збільшенням тих, що мають низькі кормові якості. Все це дозволяє рослинному покриву без шкоди для продуктивності витримувати значне вилучення рослинної маси [1].

Нині відомо, що вилучення тваринами, у тому числі ратичними, частини рослинної маси покращує життєвий стан рослин, підвищує їх продуктивність. Надмірна щільність копитних негативно відбивається як на виживанні тварин, так і на продуктивності степової або лучної рослинності. Незбалансовані відносини можуть призвести до повного виснаження кормової бази окремих територій. Зниження збитку, що завдається тваринами, може бути забезпечено лише регулюванням їх чисельності з урахуванням природно-економічних умов конкретного регіону і створення запасів кормових ресурсів, доступних для них у зимовий період. Великий інтерес представляє собою реакція рослинного угруповання на зміну кількості споживачів фітомаси [2].

Стравлювання і витоптування травостою, зміна щільності поверхні ґрунту і внесення в нього екскрементів, кожен з цих факторів має певні наслідки, зазвичай вони корелюють, посилюючи і доповнюючи один одного, викликаючи сукцесії.

Актуальність теми полягає у тому, що велику проблему в галузі екології та біології тварин становить збереження біорізноманіття на обмежених територіях. Посилена охорона заповідних територій призводить до зростання щільності тварин, але виникає проблема надмірного навантаження на фітоценози, які є не менш цінними. Моніторинг стану фітоценозів під впливом диких тварин дає змогу оцінювати якісні та кількісні зміни у травостої.

На теперішній час до відтворення природних ландшафтів треба підходити комплексно. А саме на о. Хортиця поєднати відтворення рослинної та тваринної компоненти біогеоценозів.

В роботі за допомогою польового експерименту було досліджено флуктуаційні зміни трав'янистої рослинності під впливом та без впливу ратичних на о. Хортиця. Чисельність оленя благородного в 2019 р. становить 20 ос. та козулі європейської – 90 ос., тобто загальна щільність ратичних на острові перевищує 100 ос./1000 га (Рис.1).

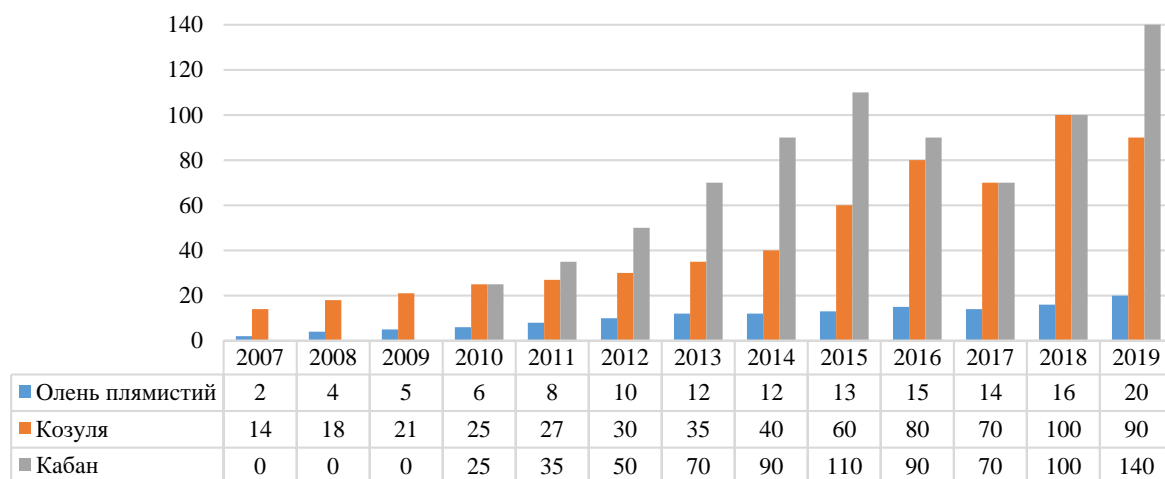

Рис.1. Динаміка чисельності копитних на о. Хортиця в період з 2007 – 2019 рр.

Джерело: [3].

Порівнюючи запас різних видів за весняний період у трьох біотопах, можна виділити аличовий сад, в якому спостерігається найбільше різноманіття фітоценозу, на перелогох найбільший ваговий показник у вероники колосистої із родини Подорожникові – 4520 кг/га, у вишневому саду найменше видове різноманіття, домінуюче положення займає деревій звичайний – 1760 кг/га та яснотка пурпурна – 1210 кг/га (Рис.2).

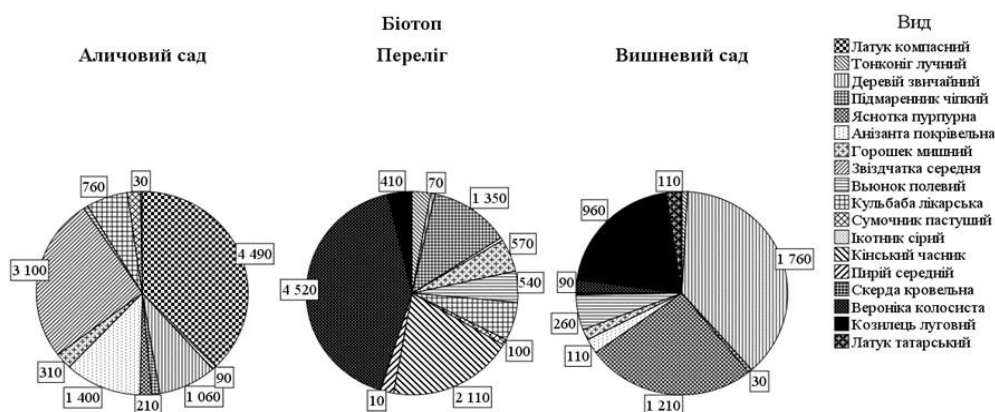

Рис. 2. Запас різних видів рослин за весну 2018 р.

Джерело: за розрахунками автора.

При оцінці змін видового складу основних трав'янистих кормових ресурсів копитних відзначаємо, що представники родини Бобових найбільш чутливі до надмірного трофічного навантаження. При посиленому випасі ці види повністю зникали з майданчиків, і їх замінювали більш стійкі представники родини Злакових та різнотрав'я. При помірному впливі на трав'янисту рослинність збільшуються чисельність видів. У той же час, зменшується вага фітомаси за рахунок збільшення видового різноманіття рослинності і посилення конкуренції.

Для літнього періоду (Рис. 3) спостерігаємо найменший ніж в усі сезони запас трав'янистої рослинності – 3320 кг/га. Також, відбувається зменшення видового різноманіття за рахунок порушення трав'янистого покриву. Найменший ваговий показник для перелогів – 430 кг/га. У вишневому саду запас на 34 % більший, а у аличовому саду більший на 26 %.

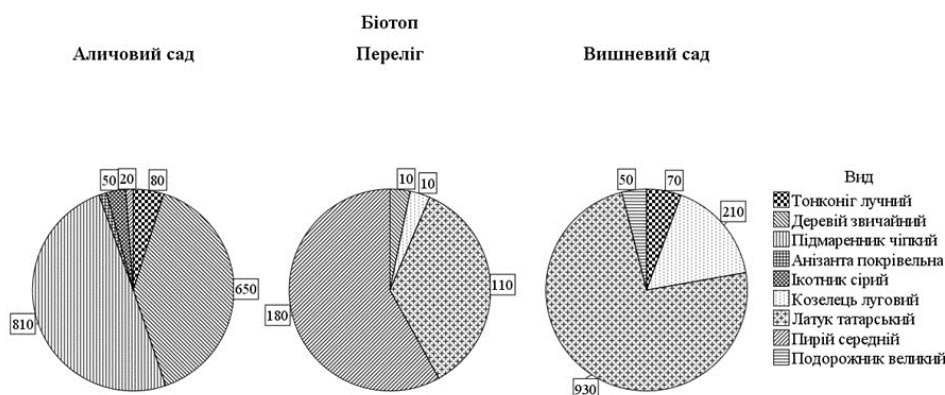

Рис. 3. Запас різних видів рослин за літо 2018 р.
Джерело: за розрахунками автора.

Для осіннього періоду (Рис. 4) загальний запас травостою на дослідних майданчиках склав – 26390 кг/га. Найбільший ваговий показник у вишневому саду – 10610 кг/га, для аличового – 9630 кг/га, а перелог на 37 % менші, відносно ділянки без випасу ратичних.

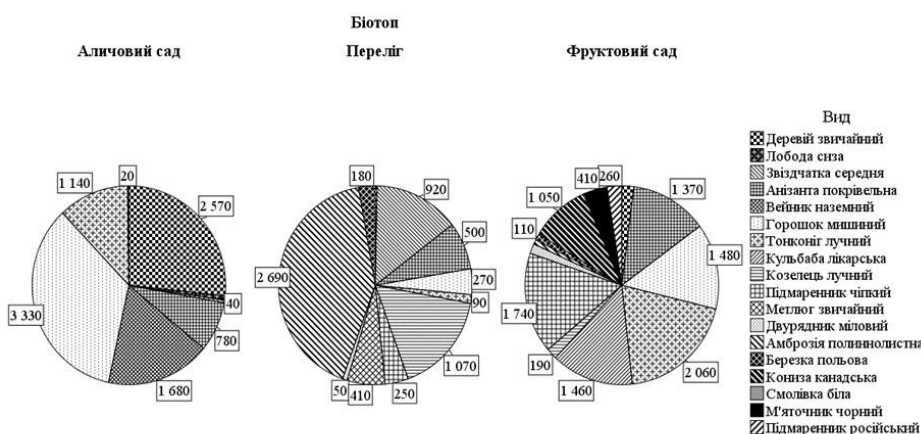

Рис. 4. Запас різних видів рослин за осінь 2018 р.
Джерело: за розрахунками автора.

На пасовищі домінують стійкі до випасу, але цінні в кормовому відношенні види. Екосистема острова Хортиця може витримати навантаження копитних, що є найважливішим фактором, який підтримує певний флористичний склад фітоценозу.

Висновки. Для збереження цінних флористичних комплексів національного заповіднику «Хортиця» ми рекомендуємо:

1. Провести поглиблені дослідження для розрахунку оптимальної чисельності ратичних та тримати їх кількість в межах оптимуму;
2. Використовувати штучний підсів їстівних для тварин видів рослин.

Подальший моніторинг стану фітоценозів надасть можливість створювати достовірні моделі розвитку рослинних угруповань на цій території.

Проведені дослідження покращують уявлення про взаємовідношення фітоценозів та великих трав'янистих в умовах обмежених екосистем.

Список використаних джерел:

1. Бідник В. С. Особливості зміни надземного запасу трав'янистої рослинності акумулятивних екосистем під впливом та без впливу ратичних. Ліс, наука, молодь: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, магістрів, аспірантів і молодих вчених, присвяченої 15-річчю факультету лісового господарства, 23 листопада 2016 р. Житомир: ЖНАЕУ, 2016. - 343 с.
2. Leuschner C., Ellenberg H. Nutrient-Poor Dry Grasslands. Ecology of Central European Non-Forest Vegetation: Coastal to Alpine, Natural to Man-Made Habitats: Vegetation Ecology of Central Europe, Vol. II, 2017. - P. 495–596.
3. Природа острова Хортиця. Колективна монографія. / С. Г. Охріменко та ін. Запоріжжя: Національний заповідник «Хортиця», Вип. 2, 2016. - 200 с.
4. Домніч А. В., Дегтяр Ю. В. Трансформація трав'янистої рослинності та ґрунту під великим впливом ратичних: Матеріали III університетської науковопрактичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Запоріжжя, 2011. - С. 140–141.
5. Домніч А. В., Охріменко С. Г., Свідунович І. М. Сучасний стан популяцій та особливості екології оленячих в умовах вільного існування у межах індустріального м. Запоріжжя (на о. Хортиця). Вісник ЗНУ. Біологічні науки. Вип. 1, 2014. - С. 47–59.
6. Bressette J. W., Beck H. The effects of high deer density on forest regeneration and carbon sequestration. Environmental Research Journal. 2013. Vol. 7, № 1. - P. 1-1.

СЕКЦІЯ 4. МЕДИЧНІ НАУКИ

DOI 10.36074/19.06.2020.v1.03

Мамажонов Абдалла

Украинская медицинская стоматологическая академия, Украина

Соколенко Антон

Украинская медицинская стоматологическая академия, Украина

НАУЧНЫЕ РУКОВОДИТЕЛИ:

Ткаченко Е.В., канд. мед. наук, ассистент

Кафедра физиологии, Украинская медицинская стоматологическая академия, Украина

Соколенко В.Н., канд. биол. наук, доцент

Кафедра физиологии, Украинская медицинская стоматологическая академия, Украина

ВКЛАД ТИПОЛОГИЙ ЧЕЛОВЕКА В СОСТОЯНИЕ СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТОЙ СИСТЕМЫ В УСЛОВИЯХ НОРМЫ И ПАТОЛОГИИ

Как показывает статистика, вторая половина 20-го столетия характеризуется резким изменением соотношения болезней. И если в течение многих предыдущих десятилетий и даже столетий люди умирали в основном от инфекционных заболеваний, то потом ситуация изменилась. Состояние сердечно-сосудистой системы в условиях нормы и патологии является предметом широкого изучения и пристального внимания учёных различных областей биологии, теоретических и клинических отраслей медицины в различных уголках Земного шара, описывая этнический типологический аспект, учитывая тот факт, что, согласно ВООЗ, сердечно-сосудистая патология занимает второе место после гемостазиопатий (как сосудисто-тромбоцитарного или микроциркуляторного, так и коагуляционного гемостаза или собственно свёртывания крови), уступая третье место онкологическим заболеваниям среди причин смертности здорового работоспособного населения. Среди сердечно-сосудистых заболеваний наиболее распространёнными являются гипертоническая болезнь и ишемическая болезнь сердца. Это, безусловно, увеличивает актуальность данных исследований, поскольку помогает по-новому расставить акценты на уже изученные механизмы возникновения патологических состояний сердечно-сосудистой системы и раскрыть новые. Вегетативно-сосудистая дисфункция или дистония (ВСД) имеет периферическую, сосудистую форму и центральную, мозговую (которая называется НЦД или нейро-циркуляторной дистонией), относится к очень распространённым патологическим состояниям. Её картина неспецифична, потому что может поражаться любая клетка и ткань, а также потому что вегетативная или, по-новому, автономная нервная система иннервирует достаточно большое количество внутренних органов. Считается, что этиотропного лечения ВСД нет. А поражает данное заболевание примерно каждого второго-третьего жителя Земли.

Этнический и этно-возрастной типологические аспекты могут быть проиллюстрированы тем фактом, что в США, в частности, преобладает фаст-фуд, у американцев отмечается гиперхолестеринемия, что является ключевым моментом возникновения атеросклероза. Имеются данные о том, что в экономически развитых странах количество больных с высоким артериальным давлением составляет от 10 до 15%

от всего населения, в то время как ишемической болезнью сердца – 10%. Атеросклероз, особенно после 40-летнего возраста, приводит к стенокардиям, инфарктам миокарда, облитерирующему эндартерииту сосудов. Этно-возрастной аспект описывается тем фактом, что в разных странах мира особенно часто этими заболеваниями страдают именно люди пожилого и старческого возраста.

Интересные и важные данные указывают на то, что правый профиль межполушарной асимметрии увеличивает риск сердечно-сосудистой патологии, в частности, артериальной гипертензии.

Возрастной аспект – широкое распространение пороков сердца у детей (в частности, новорожденных и грудных, в общем по статистике до 2-3 лет), а также значительное количество работ, посвящённых особенностям физиологии и патологии сердечно-сосудистой системы у детей различного возраста, подростков (пубертат является тем триггерным фактором, который может приводить к мозаичности поражения данной системы у них как в данном возрасте, так и в последующих). Студенты также относятся к отдельной возрастной группе. Для многих из них обучение – это стресс. А для студентов-иностранцев напряжение адаптивных резервов как в плане природной, так и социальной адаптации приводит достаточно часто к срыву регуляторных (как нервных, так и гуморальных) механизмов и формированию достаточно серьёзного фона для возникновения преморбидных и даже, к сожалению, морбидных состояний. Очень важным является, чтобы кураторы и преподаватели обращали на это внимание и по возможности как можно раньше предотвращали возникновение заболеваний данной системы. Важен, в частности, благоприятный психологический фон на парах, по возможности использовать подход не контролёра, а наставника и помощника для студентов. Есть данные о том, что холерики, меланхолики, меланхолики с холеризмом и холерики с меланхолизмом особенно подвержены сердечно-сосудистым расстройствам. Таким образом, тип темперамента является важным типологическим аспектом, который необходимо принимать во внимание с точки зрения функционирования сердца и сосудов.

Остановимся на некоторых моментах касательно гендерного аспекта в данном контексте. Чем выше маскулинизация (особенно у женщины), тем больше риск развития сердечно-сосудистой патологии и больше субъективных жалоб при занятии спортом [1]. Отмечены различия во влиянии эстрогенов и андрогенов на экспрессию и активность компонентов ренин-ангиотензиновой системы, что влияет на гендерные различия уровня артериального давления, развития и прогрессирования артериальной гипертензии [2]. Современные исследования подчёркивают наличие гендерных различий циркадианных ритмов функционирования гипоталамо-гипофизарно-гонадной оси, гипоталамо-надпочечниково-гипофизарной и оси «сон-бодрствование», нарушения в которых приводят к дисфункциям и заболеваниям. Актуальность изучения типологии гендера базируется и на том, что, например, существует тенденция к возрастанию сердечно-сосудистой патологии у женщин, кроме менее серьёзной коронарной патологии [3]. Это приводит к тому, что изучается сердечно-сосудистая патология у женщин [4] отдельно от мужчин: эпидемиология [5], протекание [6], исходы [7], лечение [8, 9]. Эстрогены, влияя на мозг, а не только на почки, сердце и сосуды, контролируют работу ренин-ангиотензиновой системы и тем самым вносят вклад в регуляцию артериальной гипертензии. Они вместе с прогестинами усиливают каротидно-вазомоторный, но не каротидно-кардиальный барорефлекс; эстрогены усиливают, а прогестерон притупляет чувствительность каротидно-вазомоторного рефлекса. У женщин низкая толерантность к ортостазу позволяет говорить об особых механизмах регуляции артериального давления [10]. Другими словами, женским сосудам трудно суживаться, а также у них низкий ударный объём [11]. Это работа эстрогенов. А прогестерон работает по-другому. Он усиливает адренергический контроль (в частности, в сосудах кожи) через фермент циклооксигеназу у

женщин с высокой, но не низкой ортотолерантностью [12]. В целом, у женщин ниже артериальное давление, чем у мужчин [13], в частности, из-за дилататорного эффекта на аорту, артерии в области головы, органов грудной и брюшной полости. Хотя у лиц женского пола выше частота сердечных сокращений (ЧСС), потому что ежемесячная кровопотеря снижает объём циркулирующей крови, и увеличение ЧСС является антигипоксическим механизмом. Эстрогены, вызывая дилатацию вен, способствуют их лучшей растяжимости и препятствуют тем самым варикозной болезни [14]. Эстрогены и прогестерон увеличивают объём плазмы через регуляцию осмотического давления [15].

Обмен веществ, например, липидный, также имеет свои особенности у мужчин и женщин [16, 17].

Гендерно-возрастной аспект: особенности функционирования сердечно-сосудистой системы беременных женщин. Далее, известно, что эстрогены являются кардиопротекторами, поэтому можно говорить про то, что после исчезновения женского гормонального зеркала именно представительницы женского пола начинают опережать лиц мужского пола по заболеваемости и смертности от болезней этой системы, в то время, как до наступления женского климактерического периода – наоборот [18, 19, 20]. Кардиопротективный эффект на сердце новые исследования связывают с антигипоксическим [21] и антиишемическим действием [22], контролем активности натрий-калиевой АТФ-азы (которая, в частности, снижает активность при ожирении, что может сопровождать менопаузу) [23]. Эстрогены модулируют частоту сердечных сокращений через вагус (у девушек и молодых женщин частота сердечных сокращений ниже, чем у женщин после наступления менопаузы) [24], то есть можно говорить про гендер-зависимые различия влияния автономной нервной системы на сердце (повышается парасимпатическое и снижается симпатическое влияние). Правильно подобранные режимы физических нагрузок нормализуют нарушенное влияние автономной нервной системы на сердце и снижают риск сердечно-сосудистой патологии [25]. Эстрогены выполняют главную протективную роль против развития артериальной гипертензии. Прогестины и эстрогены назначаются, чтобы защитить сердце и сосуды, предотвратить переломы костей, психологические нарушения [26] в постменопаузальном периоде. Известно, что после наступления климакса женщины опережают мужчин по уровню и нозологическим единицам заболеваемости, например, по сердечно-сосудистой патологии [27, 28, 29]. Женщины больше мужчин склонны к пульмональной гипертензии (а, значит, к вероятности развития отёка лёгких), но у них выше продолжительность жизни после установки диагноза [30]. У женщин это заболевание начинается раньше, чем у мужчин [31]. Женщины с острым подъёмом сегмента ST при инфаркте миокарда старше по возрасту и имеют более высокий уровень гипертензии и диабета, чем мужчины [32]. Изучаются и сравниваются кардио-васкулярные эффекты различных прогестинов в менопаузу [33]. Хотя учёные предлагают проводить исследования на генетическом уровне для уточнения механизмов влияния эстрогенов на состояние сердечно-сосудистой системы у женщин в постменопаузальном возрасте [34].

Считают, что терапия эстрогенами не является целесообразной для длительной профилактики инсульта, венозного тромбоза [35]. Хороший эффект гормональной терапии многие авторы отмечают в отношении коронарной болезни сердца [36].

Таким образом, данный обзор литературы показывает важность принятия типологических аспектов во внимание, когда речь идёт о функционировании сердечно-сосудистой системы, как в норме, так и при патологии.

Список использованных источников:

1. Juster, R.P., Lupien, S. (2012) A sex- and gender-based analysis of allostatic load and physical complaints. *Gend Med.* 9(6). 511-523.

2. Maric-Bilkan, C., Manigrasso, M.B. (2012). Sex differences in hypertension: contribution of the renin-angiotensin system. *Gend Med.* 9(4).287-291.
3. Sclavo, M. (2001). Cardiovascular risk factors and prevention in women: similarities and differences. *Ital Heart J Suppl.* 2(2).125-141.
4. Wehrmacher, W.H. (2012). Women and heart disease: shifting the paradigm in the 21st century. *Gend Med.* 9(5).385-386.
5. Marrugat, J., Sala, J., Aboal, J. (2006). Epidemiology of cardiovascular disease in women. *Rev Esp Cardiol.* 59(3).264-274.
6. Regitz-Zagrosek, V., Seeland, U. (2011). Sex and gender differences in myocardial hypertrophy and heart failure. *Wien Med Wochenschr.* 161(5-6).109-116.
7. McSweeney, J., Pettey, C., Lefler, L.L., Heo, S. (2012). Disparities in heart failure and other cardiovascular diseases among women. *Womens Health (Lond Engl).* 8(4).473-485.
8. Regitz-Zagrosek, V., Lehmkuhl, E. (2005). Heart failure and its treatment in women. Role of hypertension, diabetes, and estrogen. *Herz.* 30(5).356-367.
9. Regitz-Zagrosek, V., Lehmkuhl, E., Lehmkuhl, H.B. (2008). Heart failure - are there gender aspects. *Internist (Berl).* 49(4).422-426, 428.
10. Barnes, J.N. (2013). Blood pressure regulation in women - differences emerge when challenged by orthostasis. *J Physiol.* 1;591(Pt 9).2239.
11. Wenner, M.M., Haddadin, A.S., Taylor, H.S., Stachenfeld, N.S. (2013). Mechanisms contributing to low orthostatic tolerance in women: the influence of oestradiol. *J Physiol.* 1;591(Pt 9).2345-2355.
12. Wenner, M.M., Taylor, H.S., Stachenfeld, N.S. (2011). Progesterone enhances adrenergic control of skin blood flow in women with high but not low orthostatic tolerance. *J Physiol.* 15;589(Pt 4).975-986.
13. Maric-Bilkan, C., Manigrasso, M.B. (2012). Sex differences in hypertension: contribution of the renin-angiotensin system. *Gend Med.* 9(4).287-291.
14. Raffetto, J.D., Qiao, X., Beauregard, K.G., Khalil, R.A. (2010). Estrogen receptor-mediated enhancement of venous relaxation in female rat: implications in sex-related differences in varicose veins. *J Vasc Surg.* 51(4).972-981.
15. Wenner, M.M., Stachenfeld, N.S. (2012). Blood pressure and water regulation: understanding sex hormone effects within and between men and women. *J Physiol.* 1;590(Pt 23).5949-5961.
16. Mittendorfer, B. Sexual dimorphism in human lipid metabolism. (2005). *J Nutr.* 135(4).681-686.
17. Wang, X., Magkos, F., Mittendorfer, B. (2011). Sex differences in lipid and lipoprotein metabolism: it's not just about sex hormones. *J Clin Endocrinol Metab.* 96(4).885-893.
18. Regitz-Zagrosek, V. (2003). Cardiovascular disease in postmenopausal women. *Climacteric.* 6 Suppl 3.13-20.
19. Sitruk-Ware, R. (1995). Cardiovascular risk at the menopause-role of sexual steroids. *Horm Res.* 43(1-3).58-63.
20. Rosano, G.M., Panina, G. (1999). Oestrogens and the heart. *Therapie.* 54(3).381-385.
21. Cong, B., Xu, Y., Sheng, H., Zhu, X., Wang, L., Zhao, W., Tang, Z., Lu, J., Ni, X. (2014). Cardioprotection of 17 β -estradiol against hypoxia/reoxygenation in cardiomyocytes is partly through up-regulation of CRH receptor type 2. *Mol Cell Endocrinol.* 25;382(1).17-25.
22. Cong, B., Zhu, X., Cao, B., Xiao, J., Wang, Z., Ni, X. (2013). Estrogens protect myocardium against ischemia/reperfusion insult by up-regulation of CRH receptor type 2 in female rats. *Int J Cardiol.* 12;168(5).4755-4760.
23. Obradovic, M., Bjelogrić, P., Rizzo, M., Katsiki, N., Haidara, M., Stewart, A.J., Jovanovic, A., Isenovic, E.R. (2013). Effects of obesity and estradiol on Na⁺/K⁺-ATPase and their relevance to cardiovascular diseases. *J Endocrinol.* 29;218(3).R13-23.
24. Yang, S.G., Mlček, M., Kittnar, O. (2013). Estrogen can modulate menopausal women's heart rate variability. *Physiol Res.* 12;62 Suppl 1. S165-171.
25. Souza, H.C., Tezini, G.C. (2013). Autonomic Cardiovascular Damage during Post-menopause: the Role of Physical Training. *Aging Dis.* 20;4(6).320-328.
26. Luisi, S., Orlandini, C., Biliotti, G., Sclaro, V., De Felice, G., Regini, C., Petraglia, F. (2013). Hormone replacement therapy in menopause and in premature ovarian insufficiency. *Minerva Ginecol.* 65(6).607-620.
27. Masood, D.E., Roach, E.C., Beauregard, K.G., Khalil, R.A. (2010). Impact of sex hormone metabolism on the vascular effects of menopausal hormone therapy in cardiovascular disease. *Curr Drug Metab.* 11(8).693-714.

28. Vassalle, C., Simoncini, T., Chedraui, P., Pérez-López, F.R. (2012). Why sex matters: the biological mechanisms of cardiovascular disease. *Gynecol Endocrinol.* 28(9).746-751.
29. Khalil, R.A. (2013). Estrogen, vascular estrogen receptor and hormone therapy in postmenopausal vascular disease. *Biochem Pharmacol.* 15;86(12).1627-1642.
30. Austin, E.D., Lahm, T., West, J., Tofovic, S.P., Johansen, A.K., Maclean, M.R., Alzoubi, A., Oka, M. (2013). Gender, sex hormones and pulmonary hypertension. *Pulm Circ.*3(2).294-314.
31. Manes, A., Palazzini, M., Dardi, F., D'Adamo, A., Rinaldi, A., Galiè, N. (2012). Female gender and pulmonary arterial hypertension: a complex relationship. *G Ital Cardiol (Rome).* 13(6).448-460.
32. Srichaiveth, B., Ruengsakulrach, P., Visudharom, K., Sanguanwong, S., Tangsubutr, W., Insamian, P. (2007). Impact of gender on treatment and clinical outcomes in acute ST elevation myocardial infarction patients in Thailand. *J Med Assoc Thai.* 90 Suppl 1. 65-73.
33. Rosano, G.M., Fini, M. (2001). Comparative cardiovascular effects of different progestins in menopause. *Int J Fertil Womens Med.* 46(5). 248-256.
34. Howard, B.V., Rossouw, J.E. (2013). Estrogens and cardiovascular disease risk revisited: the Women's Health Initiative. *Curr Opin Lipidol.* 24(6).493-499.
35. Rossouw, J.E., Manson, J.E., Kaunitz, A.M., Anderson, G.L. (2013). Lessons learned from the Women's Health Initiative trials of menopausal hormone therapy. *Obstet Gynecol.* 121(1). 172-176.
36. Manson, J.E., Chlebowski, R.T., Stefanick, M.L., Aragaki, A.K., Rossouw, J.E., Prentice, R.L., Anderson, G., Howard, B.V., Thomson, C.A., LaCroix, A.Z., Wactawski-Wende, J., Jackson, R.D., Limacher, M., Margolis, K.L., Wassertheil-Smoller, S., Beresford, S.A., Cauley, J.A., Eaton, C.B., Gass, M., Hsia, J., Johnson, K.C., Kooperberg, C., Kuller, L.H., Lewis, C.E., Liu, S., Martin, L.W., Ockene, J.K., O'Sullivan, M.J., Powell, L.H., Simon, M.S., Van Horn, L., Vitolins, M.Z., Wallace, R.B. (2013). Menopausal hormone therapy and health outcomes during the intervention and extended poststopping phases of the Women's Health Initiative randomized trials. *JAMA.*2;310(13).1353-1368.

Щербата Ірина Валеріївна, здобувач вищої освіти медичного факультету № 1

Вищий державний навчальний заклад України

«Буковинський державний медичний університет», Україна

Науковий керівник: Печеряга Світлана Володимирівна, кандидат медичних наук,
асистент кафедри акушерства, гінекології та перинатології

Вищий державний навчальний заклад України

«Буковинський державний медичний університет», Україна

ВПЛИВ ДИСФУНКЦІЇ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ НА СТАТЕВУ СИСТЕМУ

Репродуктивна система жінки регулюється сукупністю різноманітних органів, одним із яких є щитоподібна залоза (ЩЗ). Порушення функції ЩЗ виникають у жінок у 4–5 разів частіше, ніж у чоловіків, і превалюють у репродуктивному віці. Фази менструального циклу та розвиток вагітності можуть порушуватися внаслідок порушень тиреоїдного гомеостазу. Кожна жінка народжується з мільйонами примордіальних фолікулів, їх число прогресивно зменшується до близько 300 тис. овоцитів у пубертаті, і тільки 400–500 досягають овуляції впродовж репродуктивного віку, тоді як решта підлягає апоптозу та атрезії [1].

Гормони щитоподібної залози володіють багатогранною дією, впливаючи на обмін речовин всіх видів, на всі органи і тканини. Завдяки ним забезпечується нормальне функціонування центру дихання, зростає еритропоез, посилюються процеси окиснення, термогенез, серцебиття та моторика органів шлунково-кишкового тракту. Тиреоїдні гормони, рівень яких контролюється гіпоталамо-гіпофізарною системою, впливають також

на ріст та диференціювання тканин і органів. Постає питання, який ефект справляє щитоподібна залоза на статеву систему, і що відбувається у випадку її гіпо- та гіперфункції [4].

Аналізуючи дані літератури було встановлено, що при гіпотиреозі характерним є зниження метаболізму стероїдних гормонів та їх подальше перетворення у фізіологічно активні форми, сповільнюється обмін естрогенів та зростають їх малоактивні фракції, знижується секреція прогестерону. Змінюється циклічна секреція фолітропіну і лютропіну, цикли стають ановуляторними, спостерігається аменорея, а частіше- менорагії і метрорагії [1]. Коли цикли є ановуляторними протягом тривалого часу, зменшується виділення стероїдзв'язуючого глобуліну, збільшується рівень біологічно активного тестостерону та починає проявлятися гірсутизм [2]. Як наслідок гіперпролактинемії, що з'являється на фоні підвищення секреції тиреоліберину і подальшого зростання ТТГ і пролактину, у пацієнток з гіпотиреозом виявляється галакторея, дисбаланс у циклічному виділенні гонадотропінів і відповідно знижується рівень лютеїнізуючого гормону, та зупиняється овуляція [3, 6]. Всі вище перелічені зміни погіршують чи унеможливають репродуктивну здатність хворих.

При гіпертиреозі дисфункція статевих залоз діагностується у половини хворих жінок. Можливі однофазні менструальні цикли, недостатність лютеїнової фази. Прояви залежать від форми захворювання. Якщо форма легка, то спостерігаються менорагії, якщо мова йде про важку форму - аменорея та неплідність. Деколи виявляється атрофія матки, піхви та молочних залоз [1, 5].

Висновки. Щитоподібна залоза володіє значним впливом на стан статевої системи, і у випадку дисфункції може врешті-решт стати причиною неплідності пацієнтки. Саме тому питання раннього вияву дисбалансу тиреоїдних гормонів стає доцільним до появи чітко вираженої клінічної картини.

Список використаних джерел:

1. Ендокринологія / П.М. Боднар, О.М. Приступок, О.В. Щербак та ін.; за ред. проф. П.М. Боднара. – К.: Здоров'я, 2002. – 512 с.
2. Витязева И.И. Інноваційні технології в лікуванні безплідності в пацієнтів з ендокринопатіями / И.И. Витязева // Міжнародний ендокринологічний журнал. — 2010. — № 7(31). — С.55-59.
3. Пасечко Н.В. Вплив субклінічного гіпотиреозу на репродуктивну функцію жінки та ефективність його корекції / Н.В. Пасечко, С.В. Гнат, І.І. Свистун та інш. // Міжнародний ендокринологічний журнал. - №1 (65). – 2015. – С.98-101.
4. Шаверда Е.В. Состояние гипотизарно-гонадной системы при нарушении функции щитовидной железы / Е.В. Шаверда // Медицинские новости. — 2003. — № 11. — С.23-26.
5. Indu Verma, Renuka Sood, Sunil Juneja and Satinder Kaur. Prevalence of hypothyroidism in infertile women and evaluation of response of treatment for hypothyroidism on infertility // Int. J. Appl. Basic. Med. Res. — 2012. — № 2(1). — P. 17–19.
6. Hekimsoy Z., Kafesçiler S., Güçlü F., Ozmen B. The prevalence of hyperprolactinaemia in overt and subclinical hypothyroidism // Endocr. J. — 2010. — № 57(12). — P. 1011–5.

Побережний Андрій Олександрович, здобувач вищої освіти медичного факультету №1 Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет», Україна

Науковий керівник: Печеряга Світлана Володимирівна, кандидат медичних наук, асистент кафедри акушерства, гінекології та перинатології Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет», Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ РЕПРОДУКТИВНОЇ ЗРІЛОСТІ У ДІВЧАТ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Загострення економічної кризи в Україні, зниження життєвого рівня та показників здоров'я населення призвело до погіршення демографічної ситуації. Так за останні роки кількість дітей та підлітків дещо зменшилась. Це вказує на звуження бази відтворення населення у майбутньому. Рівень та темпи відтворення залежать від стану здоров'я осіб дітородного віку. Відхилення з боку репродуктивної системи дорослої жінки в багатьох випадках формується в препубертатному та пубертатному періодах [3, 5]. Ефективність репродуктивної функції тісно пов'язана з фізичною та статеву зрілістю організму [6]. У вивченій літературі практично не зустрічаються дані про комплексну оцінку фізичного та статевого розвитку майбутніх матерів. Метою даного дослідження було оцінити взаємозв'язок між статевим та фізичним розвитком дівчат шкільного віку.

Матеріали та методи. Під нашим спостереженням знаходилося 100 дівчат шкільного віку (10-17 років), які були розділені на 2 групи в залежності від місця проживання (60 дівчат сільської місцевості, 40 – жителі міста Чернівці).

Проводилось багатопланове анкетування з уточненням соціальних, побутових, анамнестичних, екологічних та інших особливостей дітей. Антропометричні виміри (зріст та маса тіла) стандартизувалися за віком та статтю з оцінкою за перцентильними коридорами регіонального стандарту [2]. Ступінь статевої зрілості визначався за розвитком вторинних статевих ознак. За загально прийнятою шкалою реєструвалися зміни молочних залоз, росту лонного та пахвинного волосся, становленням менструальної функції [4]. За сумою ознак (P₅) оцінювалися стадії статевої зрілості.

Для комплексної оцінки розвитку дівчат ми застосовували запропонований нами індекс. Він базується на сумі балів статевого розвитку мінус подвоєний Z-індекс перцентильної оцінки гармонійності нижче середніх показників. Середні величини за індексом комплексної оцінки розвитку (ІКО): 14,5 – 9,5 - середні показники; 5,5 – 9,4 - знижений індекс; більше 5,5 - різко знижений індекс.

Статистична обробка матеріалу проводилася на комп'ютері з використанням пакетів статистичних програм QPRO та SPSS.

Результати дослідження та їх обговорення. На основі отриманих даних ми проводили визначення пропорційності та гармонійності розвитку. Для оцінки пропорційності вираховували індекс маси тіла. Він склав відповідно у міських та сільських дівчат 17,7 кг/м у кв., та 18,9 кг/м. у кв. При порівнянні із світовими показниками, він відповідає нижній межі середніх значень. Стандартизовані показники гармонійності розвитку оцінювалися за зросто - масовими таблицями. Поряд з групами дітей гармонійного розвитку розрізняють групи з дисгармонійним та різко дисгармонійним розвитком з надлишком маси тіла та дефіцитом. Дисгармонійність переважно проявляється за рахунок надлишкової маси тіла (НМТ), що є характерно для 27% дівчат сільської місцевості, та 26% міста. В основі цього лежить незбалансоване харчування та гіпокінезія [1].

Оцінюючи вплив різних факторів на гармонійність фізичного розвитку можна відмітити, що залежність від віку слабка ($r=0,2$). Середньої сили зв'язок відмічено між гармонійністю та конституційним типом ($r=0,38$). Спостерігається чітка залежність від збалансованості харчування. Регулярне вживання м'яса та хлібопродуктів має слабкий, але вірогідний корелятивний зв'язок ($r=0,14$ та $r=0,24$ відповідно). Відставання у фізичному розвитку спостерігаються у 6% дівчат міста та 1,5% сільських. Це група з дисгармонійним розвитком з дефіцитом маси тіла по відношенню до зросту. Дівчаток даної групи можна віднести до групи підвищеного ризику по загрозі успішного материнства.

При аналізі статевого розвитку ми знайшли, що лише 64,5% 17-річних дівчат мають достатній ступінь статевої зрілості ($P_3 \geq 11,6$), а 33,3% дещо відстають у розвитку. Це явище спостерігається в більшому ступені у дівчаток сільської місцевості. Середній вік менархе в обстежених групах був 12,7 роки. Це близько до даних описаних В.Ф. Кокаліною, за якими він склав 12,08 [4].

Для поєднання показників статевого та фізичного розвитку ми використовували два прийоми: оцінку фізичного розвитку по окремим групам статевої зрілості (градаційна оцінка) та індекс комплексної оцінки розвитку (ІКО).

Уповільнені темпи статевого розвитку спостерігаються переважно у сільських дівчат. Найчастіше вони поєднуються з відставанням або дисгармонійністю у фізичному розвитку. За індексом комплексної оцінки готовність до материнства менша у дівчат міста. Це можна трактувати, як результат несприятливого впливу навколишнього середовища та більшої незбалансованості в харчуванні.

Висновок. Таким чином, застосування комплексної оцінки дозволяє визначити скринінговими методами групу ризику по загрозі успішного материнства серед школярів. Обрахування цього індексу комплексної оцінки розвитку спрощує цей процес.

Список використаних джерел:

1. Богданова Е.А. Репродуктивное здоровье у девочек-подростков с ожирением / Е.А. Богданова, Н.И. Кин // Руководство по гинекологии детей и подростков. - М.: - 2005. - с. 305-318.
2. Індивідуальна та групова оцінка фізичного розвитку школярів. Методичні рекомендації / Ю.М. Нечитайло, Н.І. Ковтюк та інш. - Чернівці, 2012. - С. 17.
3. Кокалина В.Ф. Гинекологическая эндокринология детей и подростков: руководство для врачей. - М.: МИА. - 2001. - 251 с.
4. Ковтюк Н.І. Фізичний розвиток і особливості харчування школярів Чернівецької області / Н.І. Ковтюк // Біологія. Екологія. Медицина. - Чернівці, 1996.
5. Медведовська Н.В. Сучасний стан здоров'я підлітків в Україні // Н.В. Медведовська // Соврем. педиатрия. - 2010. - № 6. - С. 14-16.
6. Цьолко О.Р. Особливості розвитку статевої функції у дівчат-підлітків / О.Р. Цьолко // Таврійський медико-біологічний вісник. - 2012. - Т. 15, № 2, Ч. 2. - С. 338-339.

СЕКЦІЯ 5. ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

DOI 10.36074/19.06.2020.v1.04

Мартинов Юрій Ігорович, здобувач вищої освіти медичного факультету
ВДНЗ "Буковинський державний медичний університет", Україна

Науковий керівник: Куковська Ірина Любомирівна, канд. мед. наук, доцент,
доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини
ВДНЗ "Буковинський державний медичний університет", Україна

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДАЛАРГІНУ В КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ COVID-19

Для отримання лікарських засобів досить часто використовують біологічно активні речовини природного походження. Створений на основі ендогенних опіоїдів синтетичний препарат даларгін – аналог лей-енкефаліну, має широкий спектр фармакологічної активності. Препарат успішно використовується в гастроентерології, при лікуванні серцево-судинних захворювань, володіє кардіопротекторними, нефропротекторними, гепатопротекторними панкреатопротекторними властивостями.

З появою і стрімким поширенням по всьому світу вірусу SARS-CoV-2, який викликає хворобу COVID-19, вчені багатьох країн працюють над розробкою вакцини а також досліджують можливість використання різних лікарських препаратів в комплексному лікуванні атипової пневмонії, викликаній цим вірусом. Зокрема, Федеральний медичний біофізичний центр ім. А.І. Бурназяна [1]. проводить дослідження, суть якого полягає у вивченні ефективності схеми лікування із застосуванням даларгіну в якості додаткового препарату. Так, хворим на COVID-19 пропонується використання гідроксихлорохіну по 400 мг двічі на день перші два дні лікування, по 200 мг двічі на день впродовж наступних шести днів, 500 мг азитроміцину в перший день лікування і по 250 мг в день впродовж наступних чотирьох днів, та інгаляції даларгіну по 10 мг в день до зникнення легеневих симптомів і внутрішньом'язеві ін'єкції даларгіну по 1 мг в день впродовж десяти днів лікування.

Мета нашої роботи полягає у аналізі та опрацюванні джерел літератури щодо можливостей застосування даларгіну у якості додаткового засобу в комплексному лікуванні COVID-19.

Одним із найбільш частих наслідків коронавірусної інфекції є розвиток гострого респіраторного дистрес-синдрому (ГРДС) – загрозливого для життя запального ураження легень, для якого характерні дифузна інфільтрація та тяжка гіпоксемія, яка настає в результаті розвитку гіпергідратації легень. У результаті досліджень, проведених Васильевой Н.Н. та Брындиной И.Г., було показано, що даларгін, зокрема, покращує кровонаповнення в легеневій тканині та зменшує гіпергідратацію [2].

Встановлено, що SARS-CoV-2 спричиняє розвиток цитокінового шторму – потенційно важкої реакції імунної системи, суть якої полягає в неконтрольованій активації цитокінами імунних клітин у вогнищі запалення і вивільненні останніми нової порції цитокінів. Порочне коло викликає руйнування тканин вогнища запалення, одночасно реакція поширюється на сусідні тканини і в міру розвитку набуває системного характеру. При коронавірусній інфекції доволі поширеним ускладненням є запалення головного мозку, енцефаліт, судомні напади, що виникають внаслідок «симпатичного шторму» (інша назва мозкової версії цитокінового шторму [3].

Як зазначено в роботі J. Kreuter and al., який досліджував, даларгін легко проходить крізь аерогематичний бар'єр у складі наночастинок вкритих сурфактантом. Відповідно, застосування препарату інгаляційним шляхом дозволяє йому проникати з легеневої тканини у кров та долати гематоенцефалічний бар'єр і здійснювати свій терапевтичний ефект [4].

Отже, аналіз даних літератури щодо властивостей даларгіну допускає можливість ефективного використання препарату при лікуванні COVID-19, і може слугувати базою для подальших його досліджень.

Список використаних джерел:

1. <https://clinicaltrials.gov/ct2/show/study/NCT04346693>.
2. Васильева Н.Н., Брындина И.Г. «Водный баланс и кровенаполнение легких в условиях введения даларгина при метаболическом стрессе у крыс с различной стресс-резистентностью».
3. M. Wadman «How does coronavirus kill? Clinicians trace a ferocious rampage through the body, from brain to toes».
4. J. Kreuter and al. «Influence of the type of surfactant on the analgesic effects induced by the peptide dalargin after its delivery across the blood–brain barrier using surfactant-coated nanoparticles».

СЕКЦІЯ 6.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Пирогова Тетяна Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету журналістики та соціальної комунікації

Wyższej Szkole Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu, Польща

POLITYZACJA MEDIÓW ZA POMOCĄ TECHNIK SŁUŻĄCYCH DO FAŁSZOWANIA RZECZYWISTOŚCI

Społeczny system 21 wieku, składa się z dwóch podstawowych elementów - systemu politycznego i medialnego. Oba systemy pełnią funkcje niezależne od siebie. Natomiast każdy z nich ma cechy wspólne, polegające nie tylko na odzwierciedleniu współczesnej rzeczywistości społeczno-politycznej, ale także na jej projekcji. Ważną sprawą jest wymiar relacji między polityką a mediami. Julian Street pisze: *Czasem można odnieść wrażenie, że polityka to jest właśnie to, co pojawia się w telewizji czy prasie, że w życiu politycznym liczy się tylko wizerunek: ci, którzy mają władzę nad obrazem, panują nad rzeczywistością; nie mamy już prawdziwej polityki, mamy politykę wirtualną*[1]. Nadawcy przekazu zależy, aby treści medialne rozpatrywano nie tylko jako dokumenty prawdziwych wydarzeń, lecz również jako dzieła będące pomysłowymi rekonstrukcjami, mającymi wywoływać konkretne emocje u odbiorców.

Warto uwypuklić w tej pracy problem sposobu relacjonowania polityki przez media i wiążącą się z tym polityczną stronniczością. Stronniczość polityczna to niewątpliwie bardzo ważna kwestia. Ona bezpośrednio jest połączona z podstawowymi założeniami na temat zasad sprawowania władzy demokratycznej. Przybiera ona różne postaci (często ukryte). Wyróżnia 4 rodzaje stronniczości politycznej według kryterium jawności stronniczości oraz intencji (zamierzonej lub nieświadomej):

1. Stronniczość niewątpliwa - celem której jest otwarte promowanie i w sposób zamierzony (stronniczość jawna);
2. Stronniczość propagandowa - gdy relacja z wydarzeń jest czyniona z zamiarem popierania określonej partii, polityki czy punktu widzenia, bez wyrażania tego wprost;
3. Stronniczość mimowolna - proces podejmowania decyzji co do uwagi na dany temat;
4. Stronniczość ideologiczna - ta, którą da się wykryć (ukryta i niezamierzona)[2].

Działalność polityczna usytuowana w przestrzeni medialnej często służy jako narzędzie manipulacji opinią publiczną i połączeniem tychże obszarów. Ma to pokrewny mechanizm oddziaływania ze stronniczością propagandową, natomiast definicja "manipulacji" według biskupa Adama Lepy brzmi: *...jest to celowe i skryte działanie, przez które narzuca się jednostce lub grupie ludzi fałszywy obraz pewnej rzeczywistości*[3]. Głównym przedmiotem manipulacyjnych działań jest wyodrębnienie człowieka od otaczającej jego prawdziwej rzeczywistości. Wokół człowieka stwarza się "pewna rzeczywistość", tak zwany zafałszowany obraz, który wywołuje utrwalenie zniekształconego obrazu.

Jakąkolwiek manipulację da się scharakteryzować jedną z dwóch właściwości. Będzie to manipulacja *planowana* lub *skryta*. Skuteczne oddziaływanie technik manipulacyjnych świadczy o dobrze zaplanowanym ich zabiegu. Jeżeli takie działanie powstaje spontanicznie nie może ono być nazwane manipulacją w ścisłym znaczeniu (nie patrząc na to, iż niektóre cechy takiego działania wskazują na oczywisty charakter manipulatorski). Głównym dobrem dla dysponenta manipulacji jest zamierzone zafałszowanie obrazu pewnej rzeczywistości w świadomości drugiego człowieka.

Jak już wcześniej wspomniano oddziaływanie środków społecznego przekazu jest tak intensywne, że są one w stanie kształtować polityczne preferencje, zachowania społeczne, a także sugerować decyzje konsumpcyjne odbiorców. Aby osiągnąć zamierzony rezultat, masowość mediów sprawia, iż mają one możliwości posługiwania się technikami manipulacyjnymi w sposób swobodny i nieograniczony. Definicja Słownika współczesnego języka polskiego mówi, iż manipulacja to *nieuczciwe wpływanie na cudze poglądy, działania: naginanie, przeinaczanie faktów w celu osiągnięcia własnych korzyści. Tendencyjna interpretacja faktów i danych w celu udowodnienia własnej tezy, zwykle nieprawdziwej*[4]. Sposoby przeprowadzenia manipulacji medialnej są różne. Znany termin w świecie medialnym *news flaming* (czyli fragmentacja) polega na selekcji wydarzeń, które z punktu widzenia mediów są ważne i godne pokazania, a które nie. Wydarzeń, które nie były relacjonowane w mediach, po prostu w społecznej świadomości nie ma. Związane jest to z tym co za tym idzie. *Flaming* oznacza nie tylko selekcję mediów, ale również pokazanie ich w sposób perspektywy, w której przedstawione wydarzenia wyglądają zgodnie z zamierzeniem emitenta. Sposób przedstawiania wydarzeń to różne techniki manipulacji. Można do nich zaliczyć:

- a) kolejność – umieszczenie „newsa” na pierwszej kolumnie gazety, w środku czy na końcu;
- b) odpowiednio wybrane cytaty i ich autorów;
- c) odpowiednia sekwencja zdjęć;
- d) odpowiedni montaż w przypadku telewizji;
- e) odpowiedni opis pod zdjęciem;
- f) odpowiedni tytuł [5].

Traktowanie informacji jako towaru jest jedną z cech współczesnych mediów, im bardziej ten towar jest aktualny, tym ma większą wartość. Im szybciej zostanie przekazany do wiadomości publicznej, tym lepiej. Konsekwencją takich działań jest bezrefleksyjność przekazu, lub jego powierzchowna interpretacja.

Skrytość w jednym z największych stopni decyduje o jej skuteczności. Mechanizm „sprzężenia zwrotowego” polega właśnie na utrzymywaniu konsekwentnie skrytości działań do skutecznego fałszowania obrazu rzeczywistości. Taki obraz umyślnie eliminuje ze świadomości ludzkiej fakt istnienia samych działań manipulatorskich. W publicystyce zauważa się dwojakie rozumienie terminu „manipulacja”. Wyróżniają się manipulacje „tekstem”, „wypowiedzią” i „informacją”. Temu współgra odpowiednie preparowanie media materiału (słowa, obrazu, informacji)[6]. Manipulacja mediami wykorzystująca stronniczość mediów (ang. *media bias*) stosuje wiele metod i technik manipulacji, na przykład w relacjach społecznościowych (ang. *public relations*), kampaniach wyborczych, indoktrynacji, propagandzie, marketingu i reklamie. W manipulacjach medialnych najczęściej wykorzystuje się:

- a) selekcja informacji – ang. *gatekeeping*;
- b) ramkowanie - ang. *Framing*;
- c) teorię porządku dziennego – ang. *Agenda-setting*;
- d) teorię dwustopniowego przepływu - ang. *Two-step flow of communication*;
- e) teorię użytkowania i zaspokajania potrzeb - ang. *Uses and gratification theory*;
- f) teorię kulturywacji - uprawy, ang. *Cultivation theory*;
- g) koncepcję torowania - ang. *Priming (psychology)*;
- h) teorię spirali milczenia - ang. *Spiral of silence*;
- i) model „podskórnej igły” - ang. *Hypodermic needle model*;
- j) model Harolda Lasswella - programowanie neurolingwistyczne (NLP);
- k) manipulację językową, manipulację danymi, specjalistyczną wiedzę z zakresu psychologii i socjologii (manipulacja społeczna), emfazę, perswazję, ograniczenia koncentracji i skupienia uwagi, cenzurę, mistyfikację, eufemizmy, semantykę, regresję, empatię, fragmentację, stereotypy, ingrację, kłamstwo, dezinformację, silne emocje, elementy erotyki, elementy religii, pranie mózgu, reklamy z udziałem dzieci, manipulację podświadomością (percepcja podprogowa)

Przykłady praktycznego zastosowania technik manipulacyjnych opisane są na stronach gazety internetowej „Merkuriusz Polski”, kilka takich technik przedstawiam niżej.

Metoda fenomenu (scharakteryzowana przez Davida Mameta w 1997 roku w filmie „Fakty i akty”) - ryzykowna, ale efektywna strategia, która zakłada, że uwaga publiczności może być odwrócona od ważniejszych zagadnień przez dłuższy czas za pomocą nadania informacji, które znajdują się na pierwszym miejscu w nowościach. Podczas zastosowania tej metody na pierwszy plan wysuwa się spór polityczny lub inne wydarzenie medialne, które odwraca uwagę w rzeczywistości od ważniejszej kwestii dotyczącej na przykład nieuczciwego działania przywódców politycznych. Ryzyko stosowania tej metody polega na tym, że niewłaściwe postępowanie przywódców jest cały czas przypominane w prasie, a wywołane wydarzenie medialne jest krytycznie postrzegane przez społeczeństwo jako próba odwrócenia uwagi od właściwego problemu[7]. Przykład:

„Sugerowano, że atak stanów Zjednoczonych na Afganistan i Sudan w 1998 roku był próbą odwrócenia uwagi od skandalu związanego z Monica Lewinsky”[8].

Wywoływanie paniki – celem tej metody jest wykorzystanie strachu, jako narzędzie wpływu na opinie i działanie innych. Robi się to, aby osiągnąć określony skutek. Przesadzony obiekt strachu wywołuje ludzką panikę, co powoduje wzmacnianie zamierzonych efektów. Ta metoda zakłada, że jeśli coś zostanie lub nie zostanie zrobione, wydarzy się coś strasznego. Zakłada ona również, że przez głosowanie za lub przeciw w danej kwestii można zapobiec niepożądanym wydarzeniom. Końcowy efekt jest taki, że głosujący boi się zmienić swój głos lub opinię na inną bardziej dla siebie korzystną. Przykład:

- *Jeśli nie zaakceptujemy Internal Security Act Sowietów przejmą Amerykę.*
 - *Nie możemy czekać na ostateczny dowód – niezbity dowód – on może nadejść w formie grzyba atomowego* [9](George W. Bush przytaczając argumenty za wojną w Iraku).

Odwołania do aspektu narodowościowego - jest to rodzaj tradycyjnych argumentum *ad hominem* i argumentum *ad populum*, które dotyczą całych państw. Opiera się ta metoda na podważaniu argumentów przeciwnika poprzez odwołanie się do narodowościowej dumy lub pamięci o historycznych zwycięstwach przodków. Stosuje się wobec konkretnego państwa lub ogólnie wobec obcokrajowców. Ta metoda jest jednym ze środków, służących do zdyskredytowania zagranicznego dziennikarza. Przykład:

Chcesz wiedzieć co naprawdę myślę o Europejczykach? - zapytał starszy reprezentant Departamentu Stanu USA - *Myślę, że się mylili co do każdej poważniejszej międzynarodowej kwestii od ostatnich dwudziestu lat* [10].

Czysta informacja sama w sobie nie jest niczym ani złym, ani dobrym, natomiast informacja zebrana, opracowana i dostarczona do świadomości ludzkiej poprzez działania, odciska się na praktyce, zmieniając rzeczywistość. Tym samym doprowadza obecne czasy do destrukcyjnych zmian poprzez różne techniki służące do fałszowania rzeczywistości.

Список використаних джерел:

1. Street, J. (2006). *Mass media, polityka, demokracja*, (tłum.) Lubański T.D (s. 5). Kraków.
2. Pawlik, G. (2009). *Stronniczość polityczna mediów w demokracji* (s. 148). Katowice.
3. Lepa, A. (1992). *Manipulowanie człowiekiem jako problem współczesnej pedagogii*, „Ethos” (s.77).
4. Dunaj, B. (1995). *Słownik współczesnego języka polskiego* (s. 495). Warszawa.
5. Lepa, A. (2000). *Pedagogika mass mediów* (s. 122). Łódź.
6. Lepa, A. (1995). *Świat manipulacji* (s. 73), Częstochowa. Вилучено з: <http://www.poselska.nazwa.pl>.
7. *Thousands stage anti-U.S. protest in Sudan*. Вилучено з: cnn.com.
8. Reynolds Paul, *CIA undermines propaganda war*. Вилучено з: news.bbc.co.uk.
9. *Anti Europeanism in America*, New York Times. Вилучено з: <http://www.nybooks.com/articles/2003/02/13/anti-europeanism-in-america/>.

Бистровський Тимофій Вячеславович

Національний університет «Острозька Академія», Україна

КОМУНІКАТИВНА САМОДЕПРИВАЦІЯ ІНДИВІДА ЯК ПСИХІЧНИЙ ПРОЦЕС

Предметом наукового обговорення в приведених тезах буде виступати комунікативна самодепривація ідентичності – як окремий вид депривації. Метою наукового доповіді буде виокремлення явища самодепривації – тобто депривативного процесу свідомим або несвідомим ініціатором якого є сам індивід. Сфера депривативного процесу – комунікативна діяльність людини (соціальне спілкування).

На основі наведеного матеріалу, аргументів та спостережень ми зможемо підтвердити ключові положення нашого наукового пошуку:

1. Депривація і самодепривація повинні розглядатися в двох окремих змістовних площинах: статичній (як стан) та динамічній (як процес);

2. Депривація не завжди пов'язана з обмеженням життєво необхідних потреб дитини – процес самодепривації можливий у будь-якому віці;

3. Комунікативна самодепривація – це свого роду реакція психіки на певні тривалі та систематичні подразники яка полягає в неадекватному (нездоровому) обмеженні соціальних інтеракцій.

Насамперед пропонуємо звернутися до визначення поняття «депривація» та «самодепривація». В психологічній літературі існує широке коло явищ, які позначаються терміном депривація, тому важливо правильно зрозуміти як саме депривація розуміється в нашому науковому дослідженні. В найбільш загальних словах суть терміну можна схарактеризувати через зіставлення двох протилежних категорій: норма – депривація. Отже, депривація (і самодепривація відповідно) перш за все є явищами (процесами) негативним, адже можуть негативно позначитися на поведінці індивіда. Етимологічно термін «депривація» походить від латинського слова *deprivatio*, що означає – втрату, позбавлення чого-небудь.

В самому широкому розумінні термін «депривація» застосовують для позначення процесів позбавлення або обмеження можливостей задоволення життєво важливих потреб людини. Вважається, що цей термін став широко відомим завдяки роботам англійського психолога Джона Боулбі. У своїй роботі «Прив'язаність» вчений зазначав, що «депривація – це ситуація, за якої суб'єкт страждає від недостатності емоційних зв'язків, що зумовлює низку порушень психічного здоров'я різних ступенів стійкості». Тут необхідно зазначити, що хоча представлене визначення стосується депривації як ситуації яка склалась, ми ж розглядаємо депривацію як *ситуації яка відбувається* – тобто депривативний процес.

Розуміння депривації за Боулбі та його теоретичні та практичні доробки заклали базове значення досліджуваного явища в психології, відповідно до якого явище самодепривація розглядається як похідне материнської (ширше – соціально-батьківської депривації). Відповідно, в науковій літературі існує чимало праць присвячених дитячій самодепривації, ми, своєю чергою, виділяємо для цілей нашого дослідження самодепривацію як свідомий або несвідомий процес обмеження себе в певній життєво необхідній потребі людини – комунікації з іншими людьми.

Нами простежено, що в науці психології депривації саме як процесу присвячено досить мало досліджень. Більшість досліджень розглядають депривацію та самодепривацію як психічний стан, одна на наш думку це більш складне явище, ніж психічний стан, тому самодепривація не повинна розглядатися виключно як умовно незмінний та відносно постійний стан.

Як бачимо, обидва науковці у своїх визначеннях апелюють до сфери міжособистісної комунікації: «недостатність емоційних зв'язків» та «порушення соціальних контактів» – ключові негативні характеристики досліджуваного поняття. Отже, коротко депривацію можна визначити як процес тривалого незадоволення однієї або кількох базових потреб психіки, який може призвести до розладів у поведінці та діяльності особистості.

Варто зазначити, що у сучасній психологічній літературі термін «депривація» найчастіше використовується для позначення або процесу депривування, тобто втрати чого-небудь, позбавлення через недостатнє задоволення основних психічних потреб; або результату депривування, психічного стану депривованості, виникнення якого обумовлено життєдіяльністю особистості в умовах тривалого позбавлення або істотного обмеження можливостей задоволення життєво важливих її потреб. В межах нашого дослідження ми будемо розглядати депривацію саме як процес, а соціальну комунікацію – як життєво важливий елемент життя людини. Відповідно і термін «комунікативна самодепривація» стосується *процесу* свідомого або несвідомого обмеження соціальної комунікації.

Принагідно вкажемо, що відомий науковець Абрахам Маслоу виділяє два різновиди депривації: «депривацію, яка є несуттєвою для організму (легко замінюється й не викликає серйозних наслідків) і депривацію, яку можна визначити як загрозу особистості, тобто таку депривацію, яка загрожує життєвим цілям індивідуума, його захисним системам, самооцінці, яка перешкоджає його самоактуалізації – словом, унеможливорює задоволення базових потреб (загрозлива депривація)». Негативність такого процесу полягає насамперед в тому, що комунікативна самодепривація є детермінантою емоційного виснаження і вигорання людини. Чимало науковців розглядають самодепривацію саме як компонент потягу людини до смерті, тобто як фактор який може бути причиною самогубства людини – що є найгіршим сценарієм розвитку депривативного процесу.

Підсумовуючи вищенаведений матеріал можемо зазначити, що комунікативна самодепривація – це свого роду реакція психіки на перевантаження людини від постійного контакту з навколишнім світом. Формою такої реакції стає саме процес комунікативної самодепривації – порушення, за якого відбувається втрата інтересу та бажання до спілкування. Наше наукове дослідження дозволяє стверджувати, що депривативні виклики психічному здоров'ю людини у сфері міжособистісної комунікації вимагає від науковців та практиків подальшого опрацювання питань особистісної трансформації в досліджуваній сфері, а також необхідним є подальше теоретико-методологічного обґрунтування методів, що забезпечують ефективний рівень саморозвитку й самовдосконалення особистості та не допускають до процесів комунікативної самодепривації.

Дорошина К. М., студентка I курсу II (магістерського) рівня
Київський національний лінгвістичний університет, Україна

МОЛОДЬ І РЕКЛАМА. СТАН СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Нині однією зі значимих чинників соціалізації є реклама, яка не лише орієнтує поведінкові «траєкторії» індивідів, а й відіграє відповідну роль у процесах соціокультурної динаміки сучасного суспільства. Сьогодні практика рекламної діяльності показує, що здатна формувати не тільки потреби, а й виховувати, навіювати соціальні стереотипи. Інакше кажучи, реклама - один із складників соціалізації сучасної молоді, поруч із традиційними інститутами соціалізації: сім'єю, групами, школою. Вона адаптує людини до нових соціальних ролей і цінностей, способом регуляції поведінки у різноманітних обставинах. Звертаючись до повсякденних сфер людського спілкування, бачимо, що реклама створює певні стереотипізовані форми, виражені в іміджах, що є її специфічним механізмом соціалізації. Як частина масової культури, спрямованої, переважно, на молодь, реклама має особливо сильний вплив на дану групу суспільства, сприймаючи форму культури як життя. Реклама сприймається сучасною молоддю як нормативний елемент культури у контексті, набування значення звичного елемента довкілля.

Отже, суть проблемної ситуації щодо особливостей впливу реклами на молодь полягає у тому, що у сучасності реклама виступає найпотужнішим важелем стереотипізації світосприймання молоді, впливає на осмислення довкілля. Реклама моделює не тільки як поведінку, а й цінності, норми, установки молоді. У цьому ступінь її впливу варіюється залежно від соціального статусу молодої людини.

У світовій соціальній психології однією з найбільш актуальних є проблема впливу засобів масової інформації на населення, в рамках якої найчастіше вивчається реклама. Роботи в даному напрямку проводяться на Заході з 50-х років XX століття. В якості основних теорій, які розглядаються сьогодні для пояснення агресивної поведінки людей під впливом ЗМІ є наступні: агресія як інстинктивна поведінка (Андрі, Лоренц, Меннінгер, Фішбах, Фрейд та ін.), Теорія фрустрації - агресії (Берковіц, Доллард, Міллер, Розенцвейг), екологічна концепція (Берон, Зілманн, Лоо, Карпенстер та ін.). Однак на пострадянському просторі кількість подібних досліджень незначно, тобто проблема вивчена явно недостатньо. Так, зокрема, найбільш інтенсивно вона розглядається в рамках питань інформаційної безпеки та представлена в роботах Н. А. Голядкина, В. Е. Лепського, Л. В. Матвєєвої, Г. С. Мельник, Е. Е. Поранений, Ю. А. Шерковіна та інших.

Проблема ефективності психологічного впливу реклами на цінності сучасної молоді розкривається з позицій соціально-психологічного підходу як актуальна психологічна проблема особистості, групи і соціуму

У наукових роботах з досліджуваної теми можна умовно виділити три напрямки в її вивченні:

- дослідження генези реклами, в руслі яких відзначається тісний її зв'язок з розвитком західної культури (В.В. Єрмаков, В.Л. Музикант, Н.В. Старих, В.В. Учнів) і дозволяє визначити соціально-психологічні, економічні та естетичні передумови розвитку рекламної діяльності та на основі цього виділити етапи її становлення: епохи Античності, Середньовіччя (V - XVI ст.), Нового часу, від початку XIX до початку XX століття, сучасна. Особливу увагу заслуговує процес становлення рекламної діяльності в Росії (Е.Л. Головлєва, А.Н. Лебедєв-Любимов, Е.В. Медведєва, В.Л. Полукаров, Н.В. Старих, В.В. Учнів) і особливі її форми (роль глашатаїв, фольклорні усні форми реклами, ярмарковий фольклор - заклички, примовки, лубочні картинки);

- дослідження теорій реклами - в необіхейвіоризмі («теорія обміну» Г. Хоманса), когнітивної психології («теорія когнітивного дисонансу» Л. Фестінгера, В. Блюменфельд,

О. Кюльпе, І. Лісинський, К. Марбе, А. Рейсвіц, У.Дж. Скотт, Д. Старч, К. Шульте і ін.), в результаті яких зроблено висновок про вибірковість особистості сприйняття реклами;

- дослідження поведінки споживачів і впливу психологічних факторів на вибір товару і сприйняття реклами велися в основному в рамках діяльнісного підходу, крім того вивчалися приналежність реклами до масової інформації та характер впливу, що чиниться текстами реклами (Е.Л. Головльова, Е.Е. Медведєва, Р.І. Мокшанцев, В.Л. Полукаров, Е.В. Ромат, А.В. Рябчук, В.В. Учнів, В.В. Ушаков, С.А. Юсупов).

Список використаних джерел:

1. Козубова Г.А. (2006). Эффективность психологического воздействия социальной рекламы на ценности современной молодежи. Retrieved from <https://www.dissercat.com/content/effektivnost-psikhologicheskogo-vozdviya-sotsialnoi-reklamy-na-tsennosti-sovremennoi-mol> Санкт-Петербург
2. Лебедев-Любимов О.М. (2002). Психология рекламы. Москва.
3. Гордякова, О. В. (2002). Вплив особистісної агресивності і тривожності підлітків на емоційне ставлення до агресії в телевізійній рекламі. Retrieved from <https://www.dissercat.com/content/vliyanie-agressivnosti-lichnosti-na-otsenku-naruzhnoi-reklamy-s-razlichnymi-formalno-dinamic> Москва

Дорошина К.М., студентка І курсу ІІ (магістерського) рівня
Київський національний лінгвістичний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІВОРУКИХ ДІТЕЙ

Однією з актуальних є проблема адаптації ліворуких дітей. У літературі зазначається, що ліворука дитина відрізняється тривалою впертістю, для неї характерні труднощі у вимові звуків. Така дитина легко підпадає під вплив ситуативних почуттів та настроїв. Вона плаксива, вередлива та схильна до гніву й люті. Складно опановує письмо та читання, які в першому класі можуть стати непереборуваними перешкодами.

Перевчання означає зміну специфічних якостей мозку (психіки). Це спричинює невротичні реакції у дітей: заїкання, писемний спазм, нервові тики. Змінюючи дитину, ламаючи психіку, комплексуючи, дорослі, батьки тим самим, власне, й організовують необоротні наслідки негативного порядку в особистісному розвитку дитини.

А.М. Нізова відносить фактор переучування (дектастрес - стрес праворукого середовища) до високоспецифічного психогенного фактора виникнення неврозів, заїкання у дітей. Ліворукість провокує тривожність, емоційну чутливість, призводить до виникнення таких форм поведінки, від яких страждатимуть люди, що оточують дитину (агресивність, конфліктність, замкнутість). Діти насамперед не розуміють витоків своїх страхів, образливості, крикливості. Ці стани можна пояснити наявністю загостреного внутрішнього конфлікту, відсутністю розуміння та підтримки з боку батьків. Діти стають неадаптованими, ображаються "без реальних причин", боляче сприймають будь-яке різке зауваження, прагнуть до уособлення. З-поміж ліворуких дітей значний відсоток становлять діти з вадами усного та писемного мовлення, випадки заїкання. Для більшості з них характерні такі особливості розвитку: вади координації рухів руки, кисті, пальців; дефекти зорово-моторних інтеграцій; дефіцит зорово-просторового сприймання.

Досліджуючи проблему ліворукості, як теоретичний, так і практичний її аспект, можна сказати, що за останній час було розроблено велику кількість вправ, які можуть допомогти ліворуким дітям краще пристосовуватися як до умов оточуючого середовища, так і до шкільного навчання. Але все ж більшість теоретичних питань (зокрема, фізіологічний аспект) приймаються на основі раніше доведених фактів.

. Необхідно враховувати різноманітні причини ліворукості, а також диференціювати самі поняття “ліворукість” і “лівшество”. Ліворукість визначає тільки ведучу руку, тоді як лівшество – комплексна характеристика. Адже крім руки у людини є ведуче око, ведуча нога, ведуче вухо. Одним із найважливіших питань, обумовлюючих підхід до лівшей, є питання щодо причин ліворукості. Вони можуть бути різними. За походженням ліворукості дітей можна розділити, як мінімум, на три групи.

Перша група - це діти з генетично закріпленою ліворукістю, тобто ті, де має місце спадковий чинник. Причому закон спадкоємства нам поки не відомий, хоча вірогідність народження дитини-лівші у двох ліворуких батьків надзвичайно висока. Вважається, що існує ген правого зрушення, тобто праворукості, а ліворукість випадає як випадковий варіант. І ліворукість може виявитися по-різному: у бабусі, дочки, внучки, правнучки. Ми не можемо сказати, по чоловічій чи по жіночій лінії виявиться ця спадковість. Це напрям майбутніх досліджень. У разі генетично закріпленої ліворукості, так само як і у праворуких дітей, можуть бути всілякі індивідуальні варіанти розвитку: від безумовної талановитості до середніх здібностей.

Друга група - діти з компенсаційною ліворукістю. Тут ситуація набагато складніша, тому що компенсації виникають при дисфункції в розвитку мозку. В цьому випадку бувають найрізноманітніші ситуації. Все залежить від того, яка частка мозку уражена або яка зона кори не сформована. Діти з компенсаційною ліворукістю – особлива група. Якщо ми візьмемо, наприклад, праворуких дітей з якоюсь дисфункцією розвитку мозку, то у них буде великий комплекс проблем в розвитку, ніяк не пов'язаних з тим, яка рука у дитини активніша. Це досить складні проблеми компенсації функцій, в які входять і функціональна організація мозку, і нервово-м'язова регуляція, і багато що інше. Дошкільний період дуже важливий для всіх дітей, і особливо важливо правильно підготувати до школи дитину-лівшу. Якщо говорити про відсоткове співвідношення цих двох груп, то воно виглядає так: з 20-25 % лівшей приблизно 9-11 % генетично закріплених, а друга половина має компенсаційну ліворукість.

Третя група - механічна. Права активна рука може бути пошкоджена в найактивніший вік, коли дитина тільки починає використовувати руку для різних маніпуляцій. І якщо у цей момент рука травмована і довго болить, то дитина починає працювати активніше лівою рукою.

Окремо потрібно розглядати псевдоліворукість. До деякого віку (приблизно до 5 років) у дитини якесь із півкуль формується як домінуюче по відношенню до даної руки (наприклад, у правшів – ліва півкуля). Але така особливість мозку, як пренатальна, або перинатальна (не достатня кількість стовбурових новоутворень мозку) приводить до атипії психічного розвитку, яка, в свою чергу не дає формуватися ні міжпівкульній взаємодії, ні спеціалізації півкуль. Таким чином, у дітей з атипією психічного розвитку не формується домінантність правої або лівої півкулі по відношенню до руки. Тоді спостерігається псевдоліворукість, або, що зустрічається частіше, приблизно рівне використання обох рук.

Крім всього перерахованого можливий розвиток у дітей так званого “прихованого лівшества”, тобто зміна домінуючої півкулі. Момент зміни є тим критичним періодом, коли основні функції центральної нервової системи рівномірно розділені між двома півкулями, після чого починає домінувати права півкуля. Таких людей можна умовно назвати “психічними” лівшами або “прихованими” лівшами, в тому розумінні, що їх ознаки лівшества не пов'язані з домінуванням лівої руки.

Отже, ми ще раз переконалися, що категорія “ліворукі діти” зовсім не однорідна і будь які стереотипи сприймання можуть відгородити від нас реальну дитину з його індивідуальними особливостями. Таким чином, постає питання про необхідності вивчення лівшей.

На теперішній час існує кілька поглядів на природні властивості лівшей в порівнянні з правшами.

Перший заснований на тому, що показники поведінки і нервово-психічної діяльності у лівшій гірші, ніж у правшій. Прибічники цього підходу проводять данні про частоту лівшества серед хворих епілепсією, олігофренією, шизофренією, спадковим алкоголізмом, а також той факт, що, стаючи дорослим, ці обличчя зберігають низькі адаптаційні можливості, визначену “крихкість” психологічної діяльності, схильність до короткочасної декомпенсації.

Другий підхід стверджує рівність правшій та лівшій.

Згідно третього підходу, лівші володіють більш високими показниками нервово-психічної діяльності та великими адаптаційними можливостями, ніж правші. Обґрунтовано це тим, що лівші постійно проходиться адаптуватися до “правостороннього” світу. В якості доказу вірності цього підходу можна провести цілий список великих лівшій, серед яких є римські імператори Тиберій та Юлій Цезар, полководці Олександр Македонський, Наполеон, вчені Дж. К. Максвелл, І. П. Павлов, художники Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, письменник Льюїс Керрол, актор Чарлі Чаплін, і нарешті, президент США У. Клінтон та багато ін. [1, с.17-19]

Єдиної теорії (погляду) на даний момент немає. Впевнено можна стверджувати лише одне: мозок лівшій побудований деяким особливим способом. Більш того, функціональна організація мозку кожного лівшій унікальна в порівнянні з такою ж у інших лівшій та амбідекстрів. Точно встановлено, що лівші не є “дзеркальним відображенням” правшій.

Всі три погляди мають право на існування, до того ж по суті вони відповідають основним концепціям виникнення лівшества, а отже і доповнюють один одного. До того ж негативні та позитивні властивості лівші можуть бути двома сторонами однієї й тієї ж медалі.

Дошкільники-лівші мають труднощі при спілкуванні з книгою. Зазвичай труднощі у формуванні навичок читання бачать в порушенні зорово-просторового сприйняття, зоровій пам'яті. Поєднання порушень зорово-просторового сприйняття і зорово-моторної координації провокує труднощі оволодіння навичками читання і листа. Визначити рівень зорово-моторних координацій дуже просто. Дитина, у якій зорово-моторні координації не порушені, як правило, до 6 років може точно скопіювати круг, трикутник і інші геометричні фігури. Виявити порушення зорово-просторового сприйняття теж неважко. Досить дати дитині лист і олівець, і попросити його представити себе таким, що сидить за кермом автомобіля. На факультеті психології ДНУ було проведено дослідження успішності навчання ліворуких дітей. При проведенні тесту шкільної зрілості Я. Йрасіка по трьох субтестах ліворукі піддослідні показали добрі результати [2, с.17 -18]. Але необхідно зазначити, що в порівнянні з праворукими піддослідними, які набрали таку ж кількість балів, ліворуким піддослідним знадобилося більше часу для субтестів. Хоча ліворукі піддослідні виконували їх з мінімальними помилками, вони втрачали більше часу на мікропаузи, коли писали букви або малювали людину. Можна було помітити, що ліворукі піддослідні частіше плутали елементи деяких букв при переписуванні речення або починали малювати фігуру людини з права наліво. Але при переписуванні речень всі літери та самі речення писалися ними зліва направо. При відповіді на питання, які пов'язані з загальною обізнаністю, ліворукі досліджувані теж показали високі результати. Ці результати відповідають нормі, хоча дані діти мають деякі особливості при виконанні графічних тестів.

Список використаних джерел

1. Шумкина М.А. Личностно-ориентированный подход в обучении леворуких детей младшего школьного возраста//Нач.шк.-2006.-№9.-с.11-15
2. Николаева Е. Леворукий ребенок: обучение и воспитание/ Е.Николаева// Школьный психолог. - 2008. - №5 (1-15 марта) - с. 21-32

Костюшко Ірина Василівна, студентка V курсу спеціальності «Психологія»
факультету політико-інформаційного менеджменту
Національний університет «Острозька академія», Україна

Науковий керівник: Гандзілевська Галина Борисівна, професор, д-р психол. наук,
Національний університет «Острозька академія», Україна

ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ

Нова українська школа потребує вчителя, який буде володіти сучасними методами і технологіями освіти, швидко реагувати на зміни та постійно вдосконалювати свою майстерність. Сучасний учитель повинен вміти критично мислити та рефлексувати, стосовно своїх дій, свого емоційного стану. Потрібним у цьому контексті є формування у педагогів уміння проектувати свою освітню діяльність і професійне життя на основі рефлексивного аналізу. Саме рефлексія є тим механізмом, що дає можливість успішно здійснювати навчання та виховання учнів, адаптувати педагогічні інновації, реалізовувати свій творчий потенціал, і тому є стимулом до безперервного професійного розвитку.

Метою дослідження є теоретичний аналіз проблеми рефлексії як механізму саморозвитку педагогів.

Професійна діяльність і рефлексія знаходяться в нерозривній єдності одна з одною. Здатність до рефлексії є найважливішим фактором у становленні педагогічної майстерності.[2] Вчителю потрібно розвивати в собі рефлексивні здібності, оскільки рефлексивна діяльність дозволяє:

- оцінити досягнуті результати навчання, співвіднести їх з характером своєї діяльності;
- співвіднести стиль і методи своєї педагогічної діяльності з індивідуальністю кожного учня;
- проаналізувати причини труднощів, які виникають, виділити з них ті, які пов'язані з діяльністю вчителя як організатора процесу навчання;
- усвідомити свою унікальність, свої сильні та слабкі сторони, використовувати їх як ресурс для вирішення проблем;
- продумати зміни педагогічної діяльності, шляхи підвищення її ефективності;
- захистити педагога від особистісної деформації і подолати стереотипи в діяльності;
- є одним з основних механізмів розвитку професійної діяльності і особистісного самовдосконалення вчителя.

Дослідженням рефлексії займалися багато як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Найбільш вивчена рефлексія в загально-психологічному аспекті (Виготський Л.С., Зак О.З., Кулютін Ю.М., Матюшкін А.М., Семенов І.М., Тихомиров О.К., Фрідман Л.І. та ін.). Поняття рефлексії широко використовується також у дослідженнях з саморегулювання особистості (К. Альбуханова-Славська, Ю. Кулюткин, В. Татенко, Т. Титаренко).[4]

Термін «педагогічна рефлексія» ввели до наукового обігу Б. Вульфів і В. Харькін, які визначили її як «співвіднесення себе, можливостей свого «Я» своєї діяльності з тим, що вимагає професія педагога, в тому числі з існуючими про неї уявленнями». Формування готовності до професійної рефлексії вивчали І. Бессонова, Л. Ведернікова, В. Метаєва, С. Степанов, О. Поліщук, а рефлексивний аналіз педагогічної діяльності досліджували О. Бережнова, І. Зязюн, О. Маркова, В. Чайка.[1]

Рефлексія, на нашу думку, є механізмом професійного самовдосконалення та саморозвитку педагога та виявляється в здатності у процесі неперервної освіти займати аналітичну позицію щодо себе і своєї професійної діяльності.

Аналізуючи підходи до визначення саморозвитку, нам імпонує точка зору Л. Н. Куликової, яка визначає саморозвиток як процес цілеспрямованих, творчих змін особистістю власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, інтелектуальних, почуттєвих, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і більш ефективного виконання свого людського, соціального призначення [3]. Отже, саморозвиток особистості є інтегративним процесом багатогранного особистісного усвідомлення і вдосконалення себе.

Зв'язок саморозвитку педагога та його професійної рефлексії ми бачимо в тому, що рефлексивна оцінка своєї особистості і діяльності є рушійною силою саморозвитку професіонала, умовою успішного професійного становлення. Тобто, рефлексія неминує веде до зміни в напрямку вдосконалення, до особистісного чи професійного саморозвитку. Тільки після рефлексивного самоаналізу досягнутих результатів можна говорити про осмислений, свідомий саморозвиток і самовдосконалення. Таким чином, професійна рефлексія і професійний саморозвиток знаходяться в нерозривному взаємозв'язку і є умовою здійснення один одного.

Отже, педагогічна рефлексія є невід'ємною частиною роботи кожного вчителя, яка дозволяє ставити цілі, адекватні конкретній професійній діяльності. Завдяки рефлексії здійснюється співвіднесення себе і можливостей свого «Я» з тим, що вимагає професія вчителя. Розвинута здатність до педагогічної рефлексії є передумовою самовдосконалення педагога, творчого пошуку нових, нестандартних шляхів розв'язання педагогічних завдань, що веде до розвитку індивідуального стилю діяльності.

Розвинуті рефлексивні уміння є протидією професійним деформаціям, які з часом ведуть не до розвитку, а до професійного вигорання вчителя. Тому, чим вищий рівень рефлексивних умінь вчителя, тим краще він готовий до активного саморозвитку та вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Бизяева А.А. (2004) Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия. Псков: ПГПИ им.С.М.Кирова
2. Савчин М. (2002) Рефлексія як механізм вдосконалення професійної діяльності фахівця. Педагогіка і психологія професійної освіти. № 2.
3. Рефлексия. Педагогическая рефлексия: лекции и практикум по психологии. URL: <http://www.vashpsixolog.ru/lectures-on-the-psychology/134-other-psychology/792-reflection-teacher-reflection>
4. Яворська-Ветрова І. В. (2014) До проблеми дослідження рефлексії як механізму становлення особистісної ефективності. Духовність у становленні та розвитку особистості: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Івано-Франківськ.

Токмина Т.М., студент Політико-інформаційного менеджменту
спеціальність Психологія
Національний університет «Острозька Академія», Україна

ПОНЯТТЯ ПРО МЕТАПІЗНАННЯ

Пізнання як творча діяльність. Пізнання - «творча діяльність суб'єкта, орієнтована на отримання достовірних знань про світ». Залежно від свого функціонального призначення, характеру знання і відповідних засобів і методів пізнання може здійснюватися в наступних формах: буденне, міфологічне, релігійне, художнє, філософське і наукове.

У структурі пізнавального процесу виділяють чуттєвий і раціональний рівні, протиставлення яких в новоєвропейській філософії зумовило виникнення дилеми «емпіризм-раціоналізм». Чуттєве пізнання (його основні форми: відчуття, сприйняття і уявлення) є результатом безпосередньої взаємодії суб'єкта і об'єкта, що обумовлює конкретність, індивідуальність і ситуативність одержуваного тут знання. Раціональне пізнання (його форми: поняття, судження і умовивід) передбачає можливість об'єктивації індивідуальних знань, їх узагальнення, трансляції і т. п.

Вихідну структуру пізнання представляє суб'єкт-об'єктне відношення. Розуміння характеру суб'єкт-об'єктних відносин обумовлює відповідні погляди на природу пізнання. Для класичної філософії процес пізнання - це споглядання, що передбачає пасивну роль суб'єкта в сприйнятті внеположеним йому абсолютних і незмінних законів об'єктивної дійсності. Саме пізнання при цьому може інтерпретуватися в двох основних ракурсах:

- 1) пізнання як пригадування (теорія анамнесисом, висхідна до Платону і розробляється переважно в контексті раціонально-ідеалістичній традиції трактування);
- 2) пізнання як відображення (теорія, найбільш яскраво реалізована в моделях матеріалізму і емпіризму).

Починаючи з «повороту на 180 градусів», який скоїв І. Кант, пізнання інтерпретується як творча діяльність, що передбачає активну роль суб'єкта в пізнавальному процесі [1].

Відзначимо, що для здійснення пізнання суб'єкт пізнання використовує також кошти пізнання. І коли ці кошти пізнання стають об'єктом пізнання, то можна говорити про інший вид пізнання - Метапізнання.

Пізнання як творча діяльність. Термін «метапізнання» (metacognition) - здатність аналізувати власні розумові стратегії і управляти своєю пізнавальною діяльністю - ввів Джон Флейвел (John Flavell) в 1976 році. Він підкреслював роль метапізнання в спостереженні і регуляції пізнавальних процесів, досягненні усвідомлених цілей і розрізненні таких познавательних процесів, як перевірка, планування, відбір, співвідношення і ін.

«Метапізнання є видом мислення, другого і більш високого порядку, яке включає в себе функцію контролю над пізнавальними процесами. Воно може бути просто визначено як мислення про мисленні ...»

Складність поняття «метапізнання» пов'язана з різноконтекстністю його вживання в різних дисциплінах (когнітивна психологія, психологія розвитку, філософія розуму і ін.), Що дає можливість деяким дослідникам говорити про нього як про «темному», нез'ясованим понятті, з яким часто поряд використовуються інші поняття, такі, як «саморегуляція», «самоврядування», «виконавчий контроль» і ін.

Інша складність полягає в тому, як розрізнити пізнання і метапізнання. Це пов'язано частково з тим, що сама сфера пізнавальних процесів вельми різноманітна і широка, включаючи значне число умінь. Дж. Флейвелл (1979) в своїй концепції метапізнання

вказує, що метапізнання і пізнання розрізняються за змістом і функції, але однакові за формою і якістю, т. Е. Можуть бути як правильними, так і неправильними, можуть як купуватися, так і забуватися.

Змістом метапізнання є знання, вміння та інформація про пізнання; в той же час, змістом пізнання виступають об'єкти зовнішнього (предмети, люди, фізичні явища, події, знаки і т.д.) або внутрішнього світу (образи, емоції, відчуття і т.д.). Дуглас Хакер вказує, наприклад, що «мислення на рівні метапізнання не походить від безпосередній зовнішньої реальності людини; скоріше, джерел метапізнання прив'язаний до внутрішньої ментальної реальності, і може включати знання про неї саму: як вона працює і як себе почуває» [2].

Розрізнення пізнання і метапізнання по функції здійснюється наступним чином. Функція пізнання включає в себе вирішення завдань і доведення цієї дії до благополучного завершення. Функцією метапізнання є регуляція цього процесу пізнання за рішенням завдання, наприклад, збільшення концентрації для подолання зовнішніх перешкод, усвідомлене використання пам'яті для кращого розуміння умов і т. Д. Уявлення про Метапізнання розрізняються ще і від того, що були сконструйовані в різних концептуальних системах: одні виникли в надрах більш загальних і теоретичних досліджень, як концепції Флейвелл і Браун, а інші виникли в спеціалізованих секторах науки і підкреслюють окремі особливості метапізнання, такі як знання структури мови [3], процеси пам'яті і метапам'яті [4], метапознавательні стратегії саморегуляції в процесі читання [5] і ін.

В цілому, дослідження метапізнання характерно для двох широких областей знання: герменевтики і вивчення тексту [6] і дослідження процесів щодо вирішення завдань.

Роль рефлексії в Метапізнанні. Перш, ніж говорити про роль рефлексії в Метапізнанні, необхідно прояснити саме поняття рефлексії і диференціювати його від поняття саморефлексії.

В Оксфордському англійському словнику дієслово «рефлексувати» має значення «думати глибоко і ретельно про що-небудь», що семантично близько дієслова «думати», і точно також, як можна думати про що завгодно, можна про що завгодно рефлексувати. Але при цьому дієслово «рефлексувати» походить від латинського *reflectere*, що означає «повертати (ся) назад, відображати, звертати (ся) назад», що ілюструє вислів «дзеркало відбиває сонячне світло».

У Великій радянській енциклопедії поняття рефлексія визначається наступним чином: «Рефлексія (від позднелат. *Reflexio* - звернення назад, відображення), форма теоретичної діяльності людини, спрямована на осмислення своїх власних дій і їх законів; діяльність самопізнання, яка розкриває специфіку духовного світу людини ». У філософському енциклопедичному словнику (1989) рефлексія визначається наступним чином: «принцип людського мислення, що направляє його на осмислення і усвідомлення власних форм і передумов; предметне розгляд самого знання, критичний аналіз його змісту і методів пізнання; діяльність самопізнання, яка розкриває внутрішню будову і специфіку духовного світу людини ».

Таким чином, рефлексія є поняттям більш широким, ніж саморефлексія, яке може бути синонімом поняття інтроспекції.

Наприклад, в літературі по саморегуляції і саморегулююча навчання приставка використовується поняття «саморефлексія», в якому приставка «само-» покликана показати, що цей процес включений в саморегуляцію як її елемент, поряд з попередніми обмірковуванням і поданням.

Саморефлексія тісно пов'язана з Метапізнанням. Вона не є рідкісним явищем у багатьох областях знання, оскільки учні повинні ранжувати отриману інформацію і організовувати її в зв'язкові структури, аналізувати ситуації, створювати гіпотези і придумувати способи вирішення завдання. Саморефлексія ж дає можливість не тільки

краще розуміти предмет, але і давати відомості про суб'єктивні процесах навчання, про метапознавальних уміннях.

Список використаних джерел:

1. Кант И. Критика чистого разума. — М.: Мысль, 1994.
2. Hacker D. J., Metacognition: Definitions and empirical foundations. In D. J. Hacker, J. Dunlosky, and A. C. Graesser (eds.), *Metacognition in Educational Theory and Practice*, chapter 1. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1998.
3. Tunmer W., Bowey J. Metalinguistic awareness and reading acquisition. In W. Tunmer, C. Pratt, and M. Herriman (eds.), *Metalinguistic awareness in children: Theory, research and implications*, pp. 144–168. Springer, Berlin, 1984.
4. Schneider W. Developmental trends in the metamemory-memory behavior relationship: An integrative review. In D. L. Forrest-Pressley, G. E. MacKinnon, and T. G. Waller (eds.), *Metacognition, cognition, and human performance*, volume 1, pp. 57–109. Academic, New York, 1985.
5. Scardamalia M., Bereiter C. Fostering the development of self-regulation in children's knowledge processing. In S. F. Chipman, J. W. Segal, and R. Glaser (eds.), *Thinking and learning skills: research and open questions*, volume 2, pp. 563–577. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1985.
6. Garner R.. *Metacognition and Reading Comprehension*. Norwood, Ablex, NJ, 1987.

Казьмірук Анна Василівна, студентка II курсу факультету психології
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Ставицька Світлана Олексіївна, доктор психологічних наук,
професор, завідувачка кафедри загальної і соціальної психології та психотерапії
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАДАПТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Постановка проблеми. Сьогодні Україна втягнута у тривалий збройний конфлікт на Сході держави, у якому беруть участь близько 50 тисяч українських солдатів. Значна їх частина повертається додому не тільки з фізичними, а й психологічними травмами. Тому питання реабілітації й соціально-психологічної реадaptaції має важливе значення як для самих вояків та членів їх сімей, так і для суспільства загалом, що актуалізує проблему запропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти соціально-психологічної реабілітації учасників АТО висвітлюються у наукових працях українських (О. А. Блінов, О. Є. Блінова, З.Г. Кісарчук, О. М. Кокун, В. В. Кондрюкова, М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Н. С. Лозінська та ін.) та зарубіжних учених (Т. Вільямс, М. Дж. Горовіц, А. Грін, А. К. Осницький, К. В. Сельченко, Н. В. Тарабрина, Д. Фонтана та інші). Однак, практична реалізація заходів пов'язаних з реабілітацією та соціально-психологічною реадaptaцією учасників бойових дій потребує подальших системних досліджень.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити особливості психотравматизації реабілітації й соціально-психологічної реадaptaції учасників бойових дій.

Експериментальна база дослідження представлена Центром допомоги учасникам АТО та їх сім'ям у місті Києві. Загальна вибірка склала 46 учасників бойових дій віком від

21 до 38 років, які мали досвід перебування в зоні бойових подій від кількох місяців до одного року. Відразу зауважимо, що серед учасників дослідження були лише вояки, які мали легкі та середнього ступеня складності поранення. Для реалізації мети дослідження були застосовані такі психодіагностичні методики: 1) методика дослідження стресогенності і соціальної адаптації (за Холмсом-Раге); 2) шкала соціально-психологічної адаптації (за Роджерсом-Даймонд); 3) Місісіпська шкала (МШ) для оцінки міри прояву посттравматичних стресових реакцій у ветеранів бойових дій.

Основні результати дослідження. Термін посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) у науковий обіг увів американський психолог М. Дж. Горовіц у 1980 році, який розглядав його, як порушення психічної діяльності внаслідок одноразової або повторюваної дії психотравмувальної ситуації (загроза життю та цілісності організму), яке виникає через деякий час після дії цього психотравмуючого чинника [1]. Найбільш типовими проблемами для учасників воєнних дій є проблеми, пов'язані з подоланням різних ознак посттравматичного стресового розладу [2; 3; 4; 5]: почуття провини перед загиблими товаришами та їх родичами; почуття провини за те, що залишився живий; відчуття безпомічності, що не можеш змінити ситуацію, якщо знаходився в оточенні під час бою чи в полоні; психологічний настрій людей, що стали інвалідами, втратили кінцівки, набули фізичних вад; нестійкість психіки, при якій, навіть, найменш незначні втрати, труднощі викликають у людини суїцидальні помисли; особливі види агресії; різні фобії, наприклад, нападу ззаду вже у мирному житті; ідентифікація себе з убитими; різко негативне ставлення до соціальних інститутів, до уряду; душевні злами, зриви, жорстокість, непримиренність, втома, апатія; підвищена конфліктність відчуття соціальної непотрібності тощо.

Дослідження стресогенності і соціальної адаптації за методикою Холмса-Раге дозволили отримати такі узагальнені результати: лише у 11% досліджуваних було виявлено високий рівень опору до стресу, у 20% – середній рівень і 69% – низький рівень опору до стресорів і перебування у хронічному стані стресу. Відповідно 89% бійців, які брали участь у бойових подіях, перебувають у стані хронічного стресу, незалежно від того наскільки давно чи недавно вони повернулися із зони бойових дій. Це вказує на те, що вони є надто вразливими щодо розвитку в них різних психосоматичних захворювань, а тому всі без винятку потребують соціально-психологічної реабілітації, психокорекційної, психотерапевтичної допомоги і, можливо, медичної допомоги (табл.1).

Таблиця 1

**Рівні стресогенності та соціальної адаптації досліджуваних
(за методикою Холмса-Раге), n=46**

Рівні опору стресу	Показники стресогенності та соціальної адаптації	
	Кількість	Відсоток
Високий	5	11
Середній	9	20
Низький	32	69

За результатами діагностики соціально-психологічної адаптації за методикою К. Роджерса і Р. Даймонд було виділено 3 рівні адаптації для об'єднання даних за кожною із шкал: 1) низький 2) середній і 3) високий рівень за кожним показником (табл.2).

Перша шкала аналізу – рівень соціально-психологічної адаптованості, відображає взаємини досліджуваного з оточенням, а також самоприйняття і оцінку себе у взаємозв'язках з оточенням. Високого рівня не виявлено, а домінуючим виявився знижений показник, що може бути пов'язано з високим рівнем проявів симптомів посттравматичного стресу, недостатнім рівнем підтримки, напруженою атмосферою в родині і та соціальному оточенні.

Таблиця 2

**Порівняльна таблиця рівнів соціально-психологічної адаптації досліджуваних
(за методикою К. Роджерса і Р. Даймонд) (у%), n=46**

Показники	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Адаптованість	0	31	69
Прийняття інших	0	57	43
Емоційний комфорт	0	37	63
Зовнішній контроль	34	48	18
Прагнення до домінування	17	39	44
Самоприйняття	24	42	34

Друга шкала – прийняття інших. Це показник того, наскільки людина здатна сприймати інших людей: їх поведінку, думки; співвідносити їх з собою і загальним позитивним настроєм, готовність спілкуватися з людьми. Високий рівень за цим показником так само відсутній, що може вказувати на певну ступінь невключення у процес спілкування, що проявляється у труднощах взаєморозуміння між двома такими спільнотами, як колишні учасники бойових дій та цивільні люди, які не брали участі у бойових діях. Знижений рівень прийняття інших вказує на наявність труднощів у розумінні інших людей.

Третя шкала – емоційний комфорт. Виявлено, що у більшості цей показник знижений. Це може пояснюватися тим, що емоційний фон – це супутній непрямий показник якості адаптації. Знижений емоційний комфорт може бути пов'язаний з напруженою обстановкою в сім'ї, незадоволеністю роботою, проявами симптомів посттравматичного стресу, невдоволення особистими досягненнями.

Шкала – зовнішній контроль. У цій методиці ця шкала відображає наявність необхідності в підтримці, в пошуку правильного шляху, оскільки людина сумнівається в правильності своїх дій, не завжди правильно може інтерпретувати власні дії і боїться самостійно приймати рішення. У більшості досліджуваних було визначено переважання середнього рівня зовнішнього контролю, що говорить про нормальний рівень як самостійності, так і необхідності і здатності приймати чужі поради, допомогу в прийнятті рішень. Високий рівень зовнішнього контролю був відзначений у третини учасників бойових дій. Підвищений рівень зовнішнього контролю говорить про те, що цим людям складно приймати рішення, у них є страх помилки, який не завжди обґрунтований і може бути пов'язаний з неправильною оцінкою себе і навколишньої дійсності. Це може бути пов'язано з тим, що вони не звикли ще до того, яких рішень, якої поведінки вимагає від колишніх військовослужбовців цивільне життя. Таким чином, це може бути додатковим аргументом на користь шкал, які вказують на зниження або недостатній рівень соціально-психологічної адаптації. Таким людям потрібна допомога в прийнятті рішень, у набутті впевненості в собі, в увазі. Знижений рівень зовнішнього контролю говорить про високий рівень самостійності в прийнятті рішень, однак цей показник може мати як позитивне, так і негативне значення, якщо у людини прагнення до самостійності і незалежності невірно співвідноситься з навколишньою дійсністю. Це може привести до необдуманих дій, невдач і, як наслідок, зниження адаптації. Знижений показник по цій шкалі був відзначений у 18% учасників.

Шкала прагнення до домінування – відображає безпосередньо залежність від чужої думки, ступінь складності звільнення від чужого впливу. І якщо більшість в попередньому випадку відзначило середній рівень необхідності підтримки, то в цій шкалі більшість (44%) в рамках даної шкали відзначило низький рівень прагнення до домінування. Таким чином, можна зробити висновок, що дана підгрупа має досить високий ступінь незалежності від

чужого впливу. Тобто підтримка ні в якій мірі не переходить для них у залежність, вони зберігають досить високий рівень самостійності, щоб користуватися порадами на рекомендаційному рівні і не піддаватися тиску. Також це може служити вказівкою на протест намагання керувати ними, їх життям, схильністю до домінантного стилю поведінки. Середній рівень прагнення до домінування зазначається у 44%. Це говорить про поєднання домінантності і підпорядкування у поведінці, підтримка також не переростає для них в залежність, але більш значуща, ніж для підгрупи з низьким рівнем прагнення до домінування. Такі люди з бажанням приймають поради, але можуть відстояти і свою точку зору. Високий рівень прагнення до домінування демонструють 17% осіб, що брали участь у дослідженні. Ці люди підкоряються чужим думкам, їм складно позбутися чужого тиску і відстоювати свою думку. Це значно знижує у них показники як адаптації загалом, так і окремих показників: емоційного комфорту, прийняття інших.

Остання шкала – самоприйняття. Прийняття себе або самоприйняття означає визнання себе та безумовне прийняття себе таким, який я є, ставлення до себе як особистості, яка гідна поваги, яка може здійснювати самостійний вибір, яка здатна вірити в себе і в свої можливості, яка довіряє своїй природі, своєму тілу. За результатами діагностики за цією шкалою у 34% досліджуваних виявлено низький рівень самоприйняття, що означає, що не дивлячись на те, що учасники бойових дій, пройшовши складний шлях участі у захисті інтересів держави у її східній частині, не відчують своєї важливості навіть у своєму ставленні до самого себе. Ще 42% мають ті чи інші проблеми, пов'язані з самоприйняттям. Завдяки самоприйняттю у особи формується адекватна самооцінка, з'являється самоповага, з'являється емоційна стабільність, упевненість. Коли людина не приймає щось в собі або в іншому, то не просто заперечує це, але так само витрачає багато енергії, сили, час на боротьбу, на заперечення того, чого вона не приймає. Внутрішні конфлікти – це результат неприйняття себе, якоїсь важливої частини себе.

Місісіпську шкалу було застосовано для оцінки міри прояву посттравматичних стресових реакцій в учасників бойових дій. Результати діагностики представлено у таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняльна таблиця рівнів прояву посттравматичних стресових реакцій в учасників бойових (за Місісіпською шкалою), n=46

Рівні впливу травматичної події	Показники вираженості впливу травматичної події	
	Кількість	Відсоток
Високий	10	21
Середній	34	72
Низький	2	7

Підсумковий бал за Місісіпською шкалою ПТСР, отриманий під час підрахунку результатів, відображає ступінь впливу травматичного досвіду на людину. Якщо підсумковий бал вище 100, то це свідчить про виражений вплив перенесеної травми на людину. Підвищений рівень емоційного переживання екстремальної події та ситуації бойових дій проявляється тенденціями до гострих емоційних реакцій на все, що якимось чином нагадує про те, що трапилося. У людини проявляється схильність повертатися до неприємних спогадів і заново переживати події минулого. У певних ситуаціях може відзначатися втрата витримки і самовладання, тривога, внутрішня напруженість, зниження працездатності, порушення сну. Людині може бути складно при необхідності вступати в емоційно-близькі стосунки з іншими людьми.

Відповідно, у 72% досліджуваних виявлено середній рівень прояву посттравматичного розладу, тобто у цих осіб іноді можуть мати місце часткові прояви

симптомів ПТСР. У 21% досліджуваних виявлено високий рівень прояву ПТСР і вони скоріш за все потребують, окрім психологічної, ще медичної реабілітації та кваліфікованого медичного уточнення діагнозу. І лише у 7% досліджуваних виявлено низький рівень прояву ПТСР.

Розглянуті психологічні особливості учасників бойових дій можуть бути прийняті як вектори їх соціально-психологічної реабілітації та стати складовою комплексної підтримки і допомоги, оскільки саме так можна забезпечити корекцію деформованих ціннісних орієнтацій їх особистості; знизити психічну напруженість і тривожність; подолати стійке зневіру, депресію, почуття соціальної відчуженості, самотності, агресивності; запобігти втраті сенсу життя і, тим самим, сприяти самоствердженню ветеранів у соціумі в позитивно-соціальній та емоційно-сприятливій для кожного з них життєвій позиції.

В етимологічному значенні реабілітація – це відновлення. Багато дослідників вкладають різний зміст у це поняття. Проте, як і В. М. Шахрай, ми виходимо із розуміння того, що сутність реабілітації може бути зрозуміла з позиції системного підходу. Особливо важливим аспектом в реабілітації є особистісно-орієнтований підхід, комплексність і системність докладених зусиль. Програма реабілітації має включати: діагностику стану соціально-психологічної дезадаптації, психологічне консультування за результатами діагностики, розвиток у бійців навичок саморегуляції, участь у різноманітних соціально-психологічних тренінгах, допомогу у виборі шляхів та можливостей щодо перекваліфікації та інше.

Важливою для успішної соціальної реабілітації є розробка індивідуальної комплексної програми реабілітації, яка включає на кожному із виділених етапів ряд заходів у різних сферах реабілітації й реадaptaції (соціально-побутовій, медико-фізіологічній, медико-психологічній, психолого-педагогічній, соціально-трудовай). Для цього необхідно: визначити вихідний реабілітаційний потенціал; розробити індивідуальну комплексну програму реабілітації, реалізувати розроблену програму та її періодично коригувати [7]. Одним з важливих напрямів реабілітації та соціально-психологічної реадaptaції може стати «психоедукація», тобто пояснення бійцям природи їх травми для розуміння проявів, симптомів і реакцій на стрес та усвідомлення того, що з людиною відбувається в кризовій ситуації. Полягає вона в аналізі, поясненні етапів психологічних змін, навчанні виявляти та використовувати власний особистий ресурс в досягненні психоемоційної стабільності.

Психоедукація може включати різноманітні рекомендації для кожної категорії постраждалих; розробку правил поведінки в тій чи іншій ситуації; надання інформації про те, куди і до кого та за якими видами допомоги можна звертатися. Такі знання можуть допомогти постраждалим з розумінням поставитися до свого стану і легше пережити травматичні події. Адже подія стає травматичною тільки тоді, коли її так сприймають та інтерпретують [6].

Висновки. Рівень соціально-психологічної адаптованості учасника бойових дій є зниженим, що може бути пов'язано з високим рівнем проявів симптомів посттравматичного стресу, недостатнім рівнем підтримки, непорозуміннями в родині та соціальному оточенні. Узагальнюючи результати дослідження, можна сказати, що у своїй більшості учасники бойових дій потребують психологічної реабілітації та соціально-психологічної реадaptaції. При створенні психокорекційної програми реабілітації необхідно враховувати не лише типові, а й індивідуально-психологічні особливості учасників бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Eyerman Ron. (2017). *Cultural Trauma: Emotion and Narration*. Вилучено з: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780195377767.001.0001/oxfordhb-9780195377767-e-21>

2. Калмыкова Е.С. (2001). *Особенности психотерапии посттравматического стресса*. Психологический журнал. N4. с.70-80.
3. Сырчина М., Пьюселик Ф. (2015). *Правило номер один – не лезть солдату в душу, не просить поделиться своими чувствами*. Вилучено з: <http://fakty.ua/201633-frenk-pyuselik-pravilo-nomer-odin---ne-lezt-soldatu-v-dushu-ne-prosit-podelitsya-svoimi-chuvstvami>
4. Тарабрина Н. В., Агарков В. А., Быховец Ю. В. (2007). *Практическое руководство по психологии посттравматического стресса: Часть I. Теория и методы*. Москва: «Когито-Центр».
5. Титаренко Т.М. (2015). *Напрями психологічної реабілітації особистості, що переживає події війни. Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій: збір статей / Ін-т соціальної та політичної психології; Представництво Польської академії наук у м. Києві; Соціально-психологічний методичний центр*. К.: Міленіум, 2015. с. 3-14.
6. Уварова С.Г., Бойченко, Н.Г. Гришкан С.О, Улько Н.М. (2016). *Психологічна допомога в кризових ситуаціях*. Київ: ПВНЗ МГП.
7. Шахрай В. М. (2006). *Технології соціальної роботи*. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури.

DOI 10.36074/19.06.2020.v1.05

Корсакевич Святослав Сергійович, випускник «Школи політичних лідерів», член Асоціації політичних психологів України, за освітою «Практичний психолог» та «Юрист», здобувач ступіню Phd за напрямком «Політична психологія»
Інститут соціальної і політичної психології НАПН України, Україна

Науковий керівник: Губеладзе Ірина Гурамівна, кандидат психологічних наук, голова Ради молодих вчених НАПН України, асоційований член Ради молодих учених при МОН, віце-президент Асоціації політичних психологів України, лауреат Премії Президента України для молодих вчених (2018 р.), докторант
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДІ ЩОДО УЧАСТІ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми. Об'єктивні умови розвитку сучасного українського суспільства виявляються у нескінченних змінах політичної влади і переструктуруванні політичного простору. Як наслідок – хронічна недовіра українців до політичних інститутів, державної влади, політиків і державних діячів; зневіра людини в можливості впливати на суспільно-політичні процеси.

В умовах соціальної та політичної нестабільності в країні, прагнення суспільства до нових, якісних, насамперед, політичних змін, проблема самовизначення молоді як активних учасників виборчого процесу постає особливо гостро і актуально.

Самовизначення молоді як учасників виборчого процесу ми розглядаємо як усвідомлення особою своєї позиції в політичній сфері життєдіяльності щодо реалізації свого виборчого права. Таке самовизначення дає змогу впливати своїм волевиявленням на політичний, економічний та суспільний розвиток країни загалом.

Під психологічними особливостями самовизначення молоді розуміються емоційні (переживання, відчуття щодо можливої участі у виборчому процесі), когнітивні (уявлення і знання щодо виборчого права і процесу його здійснення) та поведінкові (мотивація та конкретні дії у реалізації власного виборчого права) складові у процесі самовизначення молоді як учасників виборчого процесу.

Так у праці Л.Мілбарта та У.Клейна «Особистісні якості та політична участь» обгрунтовано необхідність з'ясування ролі індивідуальних особливостей як фактора, що

впливає на характер політичної поведінки індивіда. Дослідники наголошують на недоцільності обмеження дослідження такими змінними, як матеріальне становище, рівень освіти, професія тощо, тому що навіть люди з однаковими соціально-економічними показниками можуть мати відмінності в ступені політичної активності або індиферентності.

Висновки

Результати попередніх досліджень мотивів політичної участі молоді стали для нас підставою, аби зробити такі висновки: 1) залученню молоді до активної політичної участі сприяє високий рівень її життєстійкості (теорія життєстійкості за С.Мадді.); 2) потреба самореалізації, соціальна мотивація і високий рівень громадянської відповідальності виступають провідними чинниками політичної активності молоді; 3) психологічні особливості самовизначення молоді відіграють одну з ключових ролей у політичному виборі молоді.

За визначенням автора теорії життєстійкості С. Мадді, життєстійкість (hardiness) – це спроможність “бути”, здатність діяти в разі постанови “невідомого майбутнього”, готовність долати стресові ситуації в суспільно-політичному житті, уміння адекватно оцінювати обставини і своїм більш ініціативним, активним втручанням у подію обернути труднощі на переваги.

Незважаючи на широкий спектр досліджень за даним напрямком, означена проблема залишається не достатньо вивченою у політичній психології. А отже постає необхідність наукового аналізу психологічних особливостей самовизначення сучасної молоді щодо участі у виборчому процесі.

Список використаних джерел:

1. Maddi S. R. Hardiness: The courage to grow from stresses // The Journal of Positive Psychology. — 2006. — Т. 1. — С. 160—168.
2. Основи психології / За ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. - К. : Либідь, 2006. - 632 с.
3. Бабич-Декань О. Політична підсвідомість. Якщо технологи влади не вивчать місцевої специфіки, то політреформа матиме зворотний результат // Політика і культура. — 2003. — № 20 (199). — С. 18.
4. Л.О Кияшко, О.В Полунін, А.О Краснякова, М.Ю Сидоркіна «Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації» - М.: Міленіум, 2014

Палагута Оксана Ігорівна, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту педагогіки і психології

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Науковий керівник: Чумак Ольга Олександрівна, асистент кафедри психології

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ З ПК ЗАЛЕЖНІСТЮ

Питання про комп'ютерної залежності дуже актуальне в наш час, так як комп'ютерні технології зростають з кожним днем. Комп'ютер став невід'ємною частиною нашого життя, так як будь-хто вже не уявляє своє життя без комп'ютерних ігор. Неконтрольоване використання комп'ютера, гаджетів, Інтернету нерідко сприяє виникненню різного роду техногенних залежностей, зокрема інтернет-залежності.

Комп'ютерна залежність - пристрасть до занять, пов'язаних з використанням комп'ютера, що приводить до різкого скорочення всіх інших видів діяльності, обмеження спілкування з іншими людьми [1, с. 20].

Термін комп'ютерна залежність з'явився ще в 1990 р. Даною проблемою займалися такі вчені, як К. Янг, Коул, А.В. Беляєва, С.Л. Новосьолова [1, с. 34].

Основні типи комп'ютерної залежності:

1. Залежність від Інтернету (сетеголізм).
2. Залежність від комп'ютерних ігор (кіберадикція).

Сетеголізм – це постійне перебування людини в Інтернеті. Інколи сетеголіки знаходяться у віртуальному світі до 12-14 годин, спілкуючись з віртуальними знайомими, слухаючи музику, листуються в чатах. Зазвичай сетеголіки - неохайні, невірніважені люди, яким байдуже до близьких.

Ознаки сетеголіка:

- нав'язливе прагнення постійно перевіряти електронну пошту;
- передчуття наступного сеансу онлайн;
- збільшення часу, проведеного онлайн;
- збільшення кількості грошей, які витрачаються онлайн.

Кіберадикції (залежність від комп'ютерних ігор) ділиться на групи в залежності від характеру тієї чи іншої гри:

I. Рольові комп'ютерні ігри (максимальний відхід від реальності).

II. Не рольові комп'ютерні ігри (прагнення до досягнення мети - пройти гру, азарт від досягнення мети, набору очок) [7].

Ціннісно-смилова сфера особистості включає в себе дві основні складові: систему ціннісних орієнтацій, що відповідають за спрямованість особистості і систему особистісних смислів, що відображають суб'єктивну значущість для людини предметів і явищ навколишнього світу.

Аналізом ціннісно-смилової сфери студента, який залежний від ПК залежності займалися Малигін В. Л., Маркур'єва Ю. А., Прокоф'єва А. В. та інші [5]. Іскандирова А. Б., Пахтусова О. О вивчали особливості ціннісних орієнтацій у підлітків з інтернет-залежною поведінкою [6]. А такі науковці, як Дороніна В. Ф., Портнягін В. Ф., Барішевська М. В. досліджували інтернет- залежність та осмисленість життя у юнаків [2].

Відповідно до мети дослідження нами було сформовано вибірку, що включає в себе 72 студента, 1- 4 курсів ОС бакалавра та 1-2 курсів ОС магістра, 44 дівчини та 28 хлопців. Психологічна діагностика тривала з 1 травня 2019 року по 21 липня 2019 року. Дослідження проводилося на базі Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Для виявлення рівня комп'ютерної залежності у здобувачів вищої освіти було обрано методику Інтернет-залежності Чен (шкала CIAS) в адаптації В.Л. Малигіна, К.А. Феклісова. Тест дозволяє паралельно вимірювати специфічні симптоми залежності серед яких: толерантність, симптом скасування, компульсивності і в той же час виключно психологічні аспекти такі як: здатність керувати власним часом і наявність внутрішньо особистісних проблем. Тест включає в себе 5 оціночних шкал: шкала компульсивних симптомів, шкала симптомів відміни, шкала толерантності, шкала внутрішньо-особистісних проблем і проблем пов'язаних зі здоров'ям, шкала управління часом [3].

Друга методика, котра була нами обрана – це «Методика смисложиттєвих орієнтацій (СЖО)» Д.А. Леонтьєва, яка дозволяє вивчити особливості смислової сфери особистості, виділити рівень їх смислового розвитку як за інтегрованим показником - загальна осмисленість життя, так і за основними складовими - смисложиттєві орієнтації. У методиці СЖО досліджуються показники за такими шкалами:

1. Цілі в житті.
2. Процес життя, або інтерес і емоційна насиченість життя.
3. Результативність життя, або задоволеність самореалізацією.
4. Локус контролю-Я (Я - хазяїн життя).

5. Локус контролю-життя, або керованість життям.
6. Загальний показник ОЖ [4].

Основним методом нашої роботи став аналіз отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики. Для встановлення зв'язків між характеристиками, що вивчаються ми використали коефіцієнт кореляції Спірмена. За результатами кореляційного аналізу між шкалами CIAS за методикою Інтернет-залежності Чен (шкала CIAS) в адаптації В. Л. Малигіна, К. А. Феклісова та «Методикою смисложиттєвих орієнтацій (СЖО)» Д. А. Леонтьєва, ми отримали лише один взаємозв'язок між показниками. А саме значимий статистичний взаємозв'язок було нами отримано між шкалою Tol за методикою «Інтернет-залежності Чен (шкала CIAS) в адаптації В. Л. Малигіна, К. А. Феклісова та шкалою «Процес» за «Методикою смисложиттєвих орієнтацій (СЖО)» Д. А. Леонтьєва і становить $r = -0.24$, при $p = 0.039$. Таким чином ми можемо зробити висновок про те, що чим більш високий рівень комп'ютерної залежності у студента, тобто чим більше часу у користуванні комп'ютером та інтернетом потребує юнак для отримання задоволення тим менш такі студенти сприймають процес свого життя як цікавий, емоційно насичений і наповнений змістом. І як наслідок вдаються до життя «в мережі» та віддають перевагу комп'ютерним іграм ніж живому спілкуванню.

Висновки. Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволяють зробити наступні висновки. Комп'ютерна залежність є однією з різновидів адиктивної поведінки і характеризується прагненням піти від повсякденності методом трансформації власного емоційно-психічного настрою.

Для встановлення зв'язків між характеристиками, що вивчаються ми використали коефіцієнт кореляції Спірмена. У процесі дослідження ми змогли встановити тільки один значущий зв'язок, який на нашу думку може свідчити про те, що чим менш юнаки сприймають своє життя як цікаве, емоційно насичене, то більш вони прагнуть до занурення у віртуальний світ.

Список використаних джерел:

1. Антипин Н. А. *Компьютерная зависимость и особенности ее влияния на сознание и поведение человека*. – 2012. – № 2.
2. Андреева А. М. *Особенности ценностно-смысловой сферы личности молодых людей, играющих в онлайн-игры*. – 2016. – 63 с.
3. В.Л. Малыгин, К.А. Феклисов. Тест Интернет-зависимости Чен (шкала CIAS). Интернет – зависимое поведение критерии и методы диагностики. Учебное пособие для студентов факультета клинической психологии по дисциплине специализации «Психологическая коррекция аддиктивного поведения». - М. МГМСУ, 2011. – 32 с.
4. Леонтьев Д.А. (2000) Тест смысложизненных ориентации (СЖО). 2-е изд. — М.: Смысл, 18 с.
5. В.Л. Малыгин, Ю.А. Меркурьева, Ю.А., Прокофьева. *Особенности ценностных ориентаций у подростков с интернет-зависимым поведением*. Медицинская психология в России: электрон. науч. журн. – 2015. – N 4(33).
6. А.Б. Искандирова, Пахтусова О. О. *Ценностно-смысловая сфера у подростков с интернет-зависимым поведением*. Вестник новых медицинских технологий. Электронное издание. 2016. №4.
7. Компьютерная зависимость. Вилучено з <http://www.computertimer.ru>. 11.06.2020р.

Луговець Богдан Валерійович, студент

Київський національний університет ім. В. Гетьмана, Україна

Науковий керівник: Червінська Любов Петрівна, професор

Київський національний університет ім. В. Гетьмана, Україна

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ІТ ІНДУСТРІЇ

Сфера інформаційних технологій сьогодні розвивається небувалими темпами. Компанії-представники цієї індустрії стають чи не найбільшими роботодавцями на території України. Прагнення працевлаштуватися в таку компанію мають багато наших співвітчизників, зважаючи на високий рівень заробітної плати на означених підприємствах.

Часто великий бізнес називає себе відповідальним, соціально-орієнтованим, який дбає не тільки про власні інтереси, а й про добробут населення. Усі ці ознаки діяльності компанії називають аббревіатурою КСВ. Варто погодитись з тим, що, КСВ (корпоративна соціальна відповідальність), окремий напрям роботи бізнесу, покликаний покращувати соціальну екосистему своєї діяльності. Однак КСВ досить часто ототожнюють з благодійністю, хоча насправді це дещо різні речі. До благодійної діяльності відносять пожертвування, спонсорство, меценатство та соціальну відповідальність підприємств, персональну відповідальність людей, соціальні інвестиції, філантропію. Якщо раніше КСВ ототожнювали з благодійністю, то зараз особливого поширення набуло й корпоративне волонтерство. У найбільш загальному значенні КСВ – це реальна світоглядна позиція бенефіціарів, запроваджена за допомогою соціальних проєктів, дійсно корисних для населення відповідної території [1].

Підприємства ІТ сфери, безумовно, являються лідерами в реалізації принципів КСВ порівняно з іншими сферами діяльності. Адже, на ринку праці українських та міжнародних компаній цієї індустрії ведеться постійна конкуренція за найкращих спеціалістів, професіоналів своєї справи. Відповідно, роботодавці намагаються створювати більш зручні і привабливі умови для їхньої роботи і це мотивує їх бути соціально відповідальними.

У 2020 році лідерами ІТ-ринку в Україні стали компанії EPAM Ukraine, SoftServe та GlobalLogic. Кожна з означених організацій має свій індивідуальний підхід до реалізації стратегії розвитку КСВ та впровадження в життя заходів і принципів соціально відповідального бізнесу [2]. Хоча при цьому використовуються і деякі загальні підходи.

Як відомо, особливої підтримки з боку бізнес-структур в теперішній час потребують такі категорії населення як особи з обмеженими фізичними можливостями, особи похилого віку, знедолені, а також сфери охорони здоров'я, освіти, екології, науки, культури, мистецтва тощо. Можна розглянути найбільш поширені інноваційні практики соціальної відповідальності ІТ підприємств (табл. 1) [2,3].

Як видно з наведеної таблиці, ІТ підприємства України по-різному реалізують свою соціально відповідальну політику, проте її інтереси певним чином співпадають. Найбільш активними у сфері КСВ, насамперед, є представництва іноземних компаній, які переносять на українське підгрунтя сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також великі та малі вітчизняні підприємства й організації, які протягом останніх років удосконалюють свою діяльність на засадах концепцій загального управління якістю та компанії, які постійно слідкують за новітніми тенденціями та технологіями. Однак, українські компанії також, усвідомлюючи значимість соціально відповідальних заходів, поступово розвивають та вдосконалюють власну соціально-орієнтовану стратегію.

Таблиця 1

Інноваційні практики соціальної відповідальності ІТ підприємств

Компанія	EPAM Ukraine	SoftServe	GlobalLogic
Категорія			
Допомога дітям-інвалідам	-	Матеріальна допомога дітям-сиротам, дітям-інвалідам	-
Допомога людям з обмеженими фізичними можливостями, людям похилого віку, знедоленим	Відрахування до Фонду допомоги людям з вадами серця; Регулярні візити до будинків пристарілих.	Матеріальна допомога ветеранам війни, людям похилого віку.	-
Охорона здоров'я	Щорічна здача крові (донорство)	-	-
Освіта	-	SoftServe University; Запроваджена ІТ-академія; Безкоштовний сертифікаційний центр при компанії; Тренінг-менеджмент група при технічних університетах та колекджах; Школа іноземних мов; ІТ-Експерт – проведення лекцій для студентів.	Проведення курсів, тренінгів для початківців та спеціалістів; Стажування в компанії, підготовка до роботи; Лекції, майстер-класи в університетах країни.
Екологія	Глобальна Екосистема, переробка матеріалів, економія енергії та паперу	Вторинна переробка сміття та відходів	Екологічне середовище в компанії, програма анти-забруднення

Список використаних джерел:

1. Охріменко О. О. Соціальна відповідальність : навч. посіб. / О. О. Охріменко, Т. В. Іванова. — К. : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. — 180 с.
2. «ДОУ:Спільнота програмістів» (електронний ресурс). Режим доступу: <https://dou.ua/>
3. Соціальна відповідальність : навч. посіб. / [А. М. Колот, О. А. Грішнова та ін.] ; за заг. ред. д.е.н., проф. А. М. Колота. — К. : КНЕУ, 2015. — 519 с.

СЕКЦІЯ 7. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Новик Марина Вікторівна, вихователь закладу дошкільної освіти
№ 6 «Крунк» м. Славутича, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ НАСТУПНОСТІ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Сучасні фундаментальні зміни в житті українського суспільства, загострені соціальні, екологічні, економічні проблеми країни зумовили появу тенденції недостатнього захисту та підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Однією з пріоритетних стратегій сучасних закладів освіти є наступність закладів дошкільної освіти та школи, яка передбачає створення відповідних умов та оволодіння педагогічними працівниками, батьками необхідними знаннями щодо взаємодії навчання та розвитку дітей певної нозології.

Однак виокремлення «особливих» класів і груп часто веде до виключення цих дітей з соціального життя школи і закладу дошкільної освіти і створює певні бар'єри в спілкуванні та взаємодії дітей. Тому від інтеграції перейшли до інклюзії – спільного навчання та виховання дітей з обмеженими можливостями.

Аналіз наукових джерел та практичний досвід (І. Белякова, І. Білецька, Л. Будяк Л. Вавіна, Л. Гречко, А. Колупаєва, І. Кузава, Н. Стадненко, О. Хохліна, М. Шматко та ін.) свідчать про те, що на сучасному етапі становлення і реформування інклюзивної освіти варто спиратись на наявний вже досвід інтеграції у спеціальних освітньо-виховних закладах. Оскільки саме в цих закладах працюють профільні спеціалісти які створюють спеціальні умови та розробляють ефективні методики з опорою на індивідуальні особливості кожної дитини. Саме заклади дошкільної освіти і школи мають найбільші потенційні можливості корекційного впливу для проведення цілеспрямованої роботи щодо інклюзивної освіти дітей [3].

Концептуальні підходи щодо реформування спеціальної освіти регламентують нові редакції законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про середню освіту», «Про вищу освіту», Концепції розвитку інклюзивного навчання та інших, в яких зокрема зазначається, що діти з особливими потребами мають право на навчання та здобуття освіти [2].

Кожний етап шкільного навчання є ланкою цілісної системи освіти, що базується на попередньому етапі й закладає основу наступному. Проблема послідовності вирішення завдань розвитку дітей на початкових етапах навчання і виховання має бути забезпечена організацією наступності та перспективності.

Планомірне впровадження у практику початкової школи спеціально організованого спільного навчання потребує спеціальної підготовки, яка, на думку Л. Годовнікової, повинна починатися з спільного навчання ще у закладі дошкільної освіти та проводитися за такими напрямками:

- підготовка суспільства до необхідності запровадження інклюзивної освіти як закономірного процесу демократизації та гуманізації усього суспільства;
- підготовка педагогічного персоналу масової школи до прийняття дитини з вадами психофізичного розвитку;

- просвіта батьків здорових дітей;
- формування методичної готовності вчителів до роботи з різними категоріями дітей з вадами;
- укомплектування штату школи спеціалістами корекційної освіти;
- організація співпраці спеціалістів школи, які працюють з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, з педагогами системи спеціальної освіти;
- розробка психолого-медико-педагогічної консультації конкретних рекомендацій для роботи з дітьми, що потребують корекції психофізичного розвитку, в умовах масової школи [1].

Початкова школа має враховувати досягнення дошкільного віку не лише у змістовному і методичному планах, а й у напрямку формування особистісних якостей дітей.

Наступність між дошкільною та початковою ланками освіти дітей з вадами психофізичного розвитку розглядається як зв'язок і узгодженість цілей, завдань, змісту, методів, форм організації, що забезпечують пізнавальний розвиток дитини, її успішне навчання і виховання.

Реалізація наступності між цими ланками має забезпечити створення системи неперервної освіти з урахуванням:

- збереження цінності кожного вікового періоду розвитку дитини;
- готовності до шкільного навчання (на дошкільній сходинці освіти);
- опори на результат корекційно-розвиваючого навчання;
- сформованості вміння вчитися як фундаментального новоутворення;
- засвоєння різноманітних форм комунікативно-мовленнєвої діяльності на різних вікових етапах [1].

У результаті описаних тенденцій відбувається штучна акселерація дитячого розвитку. С.Лебедева для вирішення цієї проблеми пропонує реалізовувати наступність знизу до гори. Для цього необхідно:

- вчителю початкових класів визнавати досвід, набутий дитиною в дошкільному віці;
- початкова школа має створювати умови для подальшого розвитку дітей на основі зближення досвіду життя старших дошкільників і молодших школярів [1].

У зв'язку з цим необхідними є зміни й у професійній підготовці майбутніх педагогів дошкільних та шкільних закладів, пов'язані з формуванням у них готовності до здійснення наступності дошкільної та початкової освіти. Тісна співпраця спеціалістів дошкільного і загальноосвітнього закладу дозволяє встановити наступність принципів і технологій викладання, навчальних і розвивальних програм, призначених як для здорових, так і для дітей з вадами.

Основні напрямки методичної роботи із забезпечення взаємодії вчителів початкової школи і вихователів закладів дошкільної освіти:

- взаємовідвідування відкритих занять у закладах дошкільної освіти та уроків у початковій школі;
- анкетування вихователів закладі дошкільної освіти і вчителів загальноосвітніх шкіл з питань всебічного розвитку особистості дитини;
- проведення Днів відкритих дверей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах для батьків майбутніх першокласників, вихователів закладі дошкільної освіти і вчителів початкових класів;
- участь у спільних семінарах-практикумах, круглих столах, педагогічних радах, конференціях, тематичних виставках тощо;
- спільні засідання методичних об'єднань вихователів закладів дошкільної освіти і вчителів початкової школи;
- створення творчих груп вихователів закладів дошкільної освіти і вчителів початкових класів;

- створення спільних педагогічних проєктів, розробок методичних рекомендацій;
- співпраця вихователів дітей старшого дошкільного віку та вчителів початкової школи у вирішенні проблемних питань реалізації наступності;
- підвищення фахової майстерності вихователів і вчителів, рівня самоосвіти;
- взаємодія педагогів закладів дошкільної освіти і вчителів початкової школи щодо здійснення наступності за трьома напрямками: інформаційно-просвітницьким, методичним і практичним.

Перед вступом дитини у школу заклади дошкільної освіти надають педагогам і спеціалістам необхідну інформацію про дитину: діагностику й актуальний рівень її розвитку, потенційні можливості. При необхідності дошкільний заклад направляє дитину з батьками на психолого-медико-педагогічну консультацію.

Якщо дитина з вадами психофізичного розвитку не відвідувала заклад дошкільної освіти, то виникає ймовірність неправильного обрання освітнього маршруту дитини. Вчителі, не знаючи особливостей дитини, ставлять такі ж вимоги щодо оволодіння освітніми стандартами, як і до інших учнів. М. Текунова виявила, що як наслідок, можуть виникнути протиріччя між вимогами до дитини та її можливостями, що призводить до зниження мотивації, труднощів у навчанні, погіршення здоров'я [3].

Забезпечення наступності навчання відіграє співпраця педагогів з батьками, яка передбачає:

- спільні батьківські збори для батьків, вихователів і вчителів;
- проведення Інтернет-зборів для батьків дітей старшого дошкільного віку;
- анкетування батьків з питань підготовки вихованців ЗДО до школи;
- організацію Днів відкритих дверей для батьків майбутніх першокласників у загально-освітньому навчальному закладі;
- організацію роботи батьківського лекторію, семінарів-практикумів та інших форм взаємодії [2].

Батьки дітей дошкільного віку мають бути зацікавленими в тому, щоб процес навчання у ЗДО та школи відповідав рівню розвитку їх дітей. Особливо значення це набуває у вихованні дітей з вадами розвитку, оскільки інклюзивна освіта є неможливою без участі батьків.

Отже, співпраця і взаємодія спеціалістів дошкільної та початкової освіти дозволить забезпечити ефективність інклюзивного навчання, що сприятиме кращому розумінню проблем розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах освітнього процесу ЗДО та школи.

Перспективним напрямком має стати розробка змісту, форм і методів такої співпраці в умовах інклюзивної освіти.

Список використаних джерел:

1. Кошель А.П. Наступність в роботі закладу дошкільної освіти та початкової школи в умовах інтеграції інклюзії / А.П. Кошель, В.М. Кошель // *Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Scientific Horizon in the Context of Social Crises»*. Tokyo, Japan: Otsuki Press, 2020. Р. 63-67.
2. Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти в 2019/2020 <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2019/08/-07/rekomendatsiiorganizatsiya-navchannyaoop.pdf>.
3. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки [текст] : підручник / З.М. Шевців. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 248 с.

Пристапа Юлія Михайлівна, студентка II курсу

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Бартків, О.С., кандидат педагогічних наук доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

ЗАГАЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ГІМНАСТИКИ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Загальнорозвиваючі вправи (ЗРВ) становлять основний зміст занять навчальних груп учнів і широко використовуються на заняттях в закладах загальної середньої освіти завдяки своїй доступності. Цінність ЗРВ визначається й тим, що вони легко дозуються, дозволяють спрямовано й вибірково впливати на певні групи м'язів.

Навчальною програмою «Здоров'я і фізична культура» передбачено збереження та зміцнення здоров'я та формування навичок дбайливого ставлення до нього. Проте, лише 20% дітей шкільного віку можна вважати здоровими, а у 56% дітей виявлено незадовільний стан здоров'я [1].

На думку вчених О. Худолій [3] Б. Шиян [4], культура рухових дій учнів, яка містить, з одного боку, техніку виконання рухових дій, а з другого – стосується сфери мотивів, сфер і цінностей, повинна формувати в учнів певний рівень фізичної культури.

Особливого значення набувають ЗРВ у навчальному процесі зі спортивної гімнастики.

Значення використання загально-розвиваючих прав на уроках гімнастики розглядали Н. Ковальчук, В. Санюк В., Б. Шиян, О. Худолій та ін.

У ході аналізу наукових джерел [1; 2; 3; 4] нами визначено, що загальнорозвиваючі вправи (ЗРВ) – це вправи, які застосовуються для загального розвитку всіх частин тіла і виконуються без предметів, а також на приладах масового типу. ЗРВ мають порівняно невеликий обсяг. Але умови виконання дають можливість впливати на показники фізіологічного навантаження під час виконання загально розвиваючих вправ.

Завдяки своїй доступності ці вправи складають основний зміст занять у різних ланках сучасного фізичного виховання населення. Комплекси (ЗРВ) складають основу ранкової гігієнічної гімнастики, основної ритмічної, виробничої гімнастики. Представники усіх видів спорту використовують ЗРВ у тренуванні як засіб розминки і розвитку певних фізичних якостей.

За допомогою загально-розвиваючих вправ можна:

- вибірково впливати на окремі м'язові групи і на весь руховий апарат;
- розвивати потрібні рухові якості;
- формувати гарну поставу або виправляти окремі недоліки постави.

Так, на уроках фізкультури в 6 класі під час вивчення модуля «Гімнастика», учні повинні виконувати такі загально-розвиваючі вправи:

В.п. – о.с.

- 1 - ліву назад на носок, руки в гору;
- 2 – в.п.;
- 3 – праву назад на носок, руки в гору;
- 4 – в.п.

В.п.- нахил у широкій стійці, руки в сторони;

- 1 – поворот тулуба на ліво; торкаючись правою рукою лівого носка;
- 2 – поворот тулуба направо, торкаючись лівою рукою правого носка;
- 3 – нахил торкаючись;

4 – в.п.

В.п. – випад лівою, руки на пояс;

1 – випрямити ліву і змах правою;

2 – крок правою назад і випад лівою;

3 – приставити ліву і нахил прогнувшись, руки в сторони;

4 – випад правою, руки на пояс;

5-8 – повторити з іншої ноги.

В.п. - стійка схресно лівою, руки за голову;

1-3 – пружні нахили, торкаючись;

4 – випрямитися і стійка схресно правою, руки за голову;

5-7 – пружні нахили, торкаючись;

8 – випрямитися і в.п.

Та ще багато подібних вправ виконується і для підготовки до модуля «Гімнастика».

Отже, загальнорозвивальні вправи є головним компонентом уроку фізичної культури. Коли є правильний підбір вправ, то м'язи і тіло людини підготовлені до проведення більш складних рухових дій. За таких умов стає неможливим травмування тієї чи іншої групи м'язів, задіяної під час основної частини уроку.

Список використаних джерел:

1. Загально-розвиваючі вправи як засіб гімнастики: теорія, методика, практичні рекомендації. Методичні рекомендації для студентів спеціальності 6.010100, 7.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура»/ укладач Воєнчук М.М. –Полтава, 2006.–31с.
2. Ковальчук Н.М. Загально-розвивальні вправи та їх конструювання/ Ковальчук Н.М., Санюк В.І.– Луцьк : 2018.– с. 7-24.
3. Худолій О.М. Основи методики викладання гімнастики / Худолій О.М. – Харків: 1998. – с. 36-48.
4. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина І./ Шиян Б.М. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001.- с. 138-141.

Лисенко Владислав Миколайович, студент

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Науковий керівник: Суховірський О.В., к.п.н, доцент, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОНЛАЙН-ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Під час карантину для запобігання поширення COVID-19 українська освіта потрапила в умови, у яких педагогічні працівники прискорено шукали та оволодівали новими для себе засобами дистанційного навчання. Необхідно було обрати платформи для оприлюднення матеріалів, шляхи комунікації зі студентами чи учнями, засоби оцінювання практичних завдань.

Для ефективної організації навчання здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти в умовах обмеження освітнього процесу МОН України рекомендувало використовувати різні форми дистанційного навчання. Одним з найпоширеніших форм дистанційного навчання є онлайн-освіта, або ще як її називають електронна співпраця.

За визначенням сучасних дослідників, електронна співпраця (англ. e-collaboration) є комплексом заходів, спрямованих на підтримку взаємодії між комунікантами в електронному вигляді за допомогою мережі Інтернет, які працюють над розв'язанням спільних завдань. На відміну від усталеного англomовного терміну, українськомовний використовується дуже рідко. Можна виділити три ознаки класифікації е-співпраці:

- час;
- вид зв'язку;
- кількість передавачів і приймачів [1].

До основних складових, які визначають електронну співпрацю належать: – спільне завдання, яке можна розбити на частини;

- список ролей, які допоможуть виконати окремі частини спільного завдання;
- технології і сервіси електронної співпраці;
- особи, залучені до виконання спільного завдання;
- певні компетентності, якими володіють особи, що залучаються до співпраці;
- фізичне (матеріальне) навколишнє середовище, що оточує залучених осіб;
- соціальне навколишнє середовище. [2].

До основних інструментів комунікації в онлайн освіті належать:

- електронна пошта;
- форум;
- чат;
- відеоконференція та вебінари;
- блог;
- сервіси онлайн-освіти;
- соціальні мережі та меседжери.

Одним із найпоширеніших сервісів для онлайн-освіти є Google Classroom. За його допомогою викладач зможе організувати спілкування зі студентами, швидко готувати завдання та проводити заняття.

Під час розробки завдання викладач може використати функцію спільного доступу до файлу, або ж функцію автоматичного створення копії для кожного учасника курсу; перевірити, хто закінчив виконання завдання, а хто – ні; забезпечити зворотній зв'язок та поставити запитання студентам в режимі онлайн як в класі, так і поза його межами. Варто відзначити, що Google Classroom має декілька важливих переваг серед інших подібних рішень. Зокрема педагог використовує інструментарій від Google, а саме Google Drive, Google Docs, YouTube, Google Meet та інші, в межах Google Classroom. Це дає доступ до великої аудиторії користувачів, зрозумілий та звичний інтерфейс безкоштовне використання. Це усе свідчать на користь вибору згаданої онлайн-платформи, а її функціонал, незважаючи на відносно невеликий час існування платформи, аж ніяк не поступається конкурентам.

Ще одним сервісом для навчання в режимі онлайн є ZOOM. ZOOM — зручний та простий у використанні сервіс онлайн-зустрічей та конференцій. На сайті спершу потрібно зареєструватись, а тоді запланувати урок "Schedule a Meeting". Після цього вчитель отримує посилання, яке може розіслати учням, щоб вони приєдналися до віртуальної зустрічі в призначений час. Якщо робите це вперше, сервіс надає можливість спробувати тестовий варіант, щоб відчувати, як усе працює.

Безкоштовна версія Zoom дає змогу проводити 40-хвилинну онлайн-конференцію з необмеженою кількістю учасників. Одразу під відео з'являється панель з інструментами, які вам краще протестувати до уроку. Наприклад, сервіс запропонує перевірити ваш мікрофон та динаміки на комп'ютері.

На думку багатьох авторитетних науковців в сфері освіти саме онлайн-освіта, як складова дистанційного навчання, може підсилити та спростити процес викладання.

Аналіз основних інструментів онлайн-освіти, дозволяє зробити висновок, що кожен окремих сервіс концентрується на розвитку тих чи інших навичок й вмінь, і лише вдале поєднання ресурсів може забезпечити всебічну підготовку та ефективну організацію самостійної роботи студентів. Втім, провідне місце в системі дистанційного навчання займає викладач, від якого залежить виважений вибір платформи дистанційного навчання, що стане основою для побудови відповідної методики навчання певної дисципліни. Саме викладач може надати студентам поради з успішної організації їхньої самостійної роботи із використанням сучасних онлайн-ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Морзе Н. В. Формування навичок ефективної співпраці студентів під час використання вікі-порталу / Н. В. Морзе, // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014, – Том 42, – №4. – С. 92–106., с. 92
2. Морзе Н. В. Формування навичок ефективної співпраці студентів під час використання вікі-порталу / Н. В. Морзе, // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014, – Том 42, – №4. – С. 92–106., с. 96

Попруга Аліна Геннадіївна, здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій
«Криворізький національний університет», Україна

Науковий керівник: Сулима Тетяна Сергіївна, канд. пед. наук, доцент, учений секретар університету
«Криворізький національний університет», Україна

ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Одним із пріоритетних завдань навчально-виховного процесу в сучасних умовах модернізації освіти в Україні є формування етичної компетентності майбутнього вчителя. Побудова нового демократичного суспільства потребує нового покоління вихованих на системі демократичних цінностей, що передбачає глибоку моральну підготовку під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі. Проблема виховання етичної компетентності у студентської молоді набула актуальності в сучасному українському суспільстві.

На її розв'язання спрямовано такі державні документи: Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1994), Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2000), Закон України «Про захист суспільної моралі» (2003), Закон України «Про вищу освіту» (2014), у яких зазначено, що серед основних принципів соціальної політики держави є повага до загальнолюдських цінностей, прав людини та народів України, безпосередня участь молоді в соціальному та культурному житті, відповідальність держави за створення умов для самореалізації кожної особистості.

Актуальність проблеми формування етичної компетентності у майбутніх педагогів професійного навчання обумовлюється потребою створення нового покоління фахівців, які мають не лише високу професійну компетентність, але й ідентифікуються з цінностями й нормами професійної діяльності, орієнтованими на творчу реалізацію та самовдосконалення у професії.

У контексті цих положень особливо гостро постає проблема орієнтації вищої освіти не лише на забезпечення майбутніх викладачів ґрунтовними знаннями, але й акцентування уваги на ціннісних і моральних аспектах професійної культури молодого фахівця.

До проблеми формування етичної компетентності сучасного викладача звертались (С. Гаряча, К. Гулей, К. Журба, Н. Султанова, Л. Хоружа та ін.), які розглядали етичну компетентність викладача як основу реалізації гуманістичної парадигми освіти.

Л. Хоружа розглядає етичну компетентність як «складне індивідуально-психологічне утворення, яке інтегрує в собі професійні теоретичні знання, ціннісні орієнтації, особистісні якості та практичні вміння педагога у сфері професійної етики, що забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки згідно з професійно-педагогічними нормами» [3, с. 45].

Етичну компетентність майбутніх педагогів Н. Султанова розглядає як «комплексне інтегративне утворення в цілісній професійній структурі особистості фахівця, що характеризує ступінь відображення теоретичних етико-педагогічних знань у практичній площині професійної діяльності, є показником сформованості особистісних морально-етичних якостей і професійних цінностей, які в комплексі зумовлюють готовність майбутнього фахівця до етично адекватного виконання професійних обов'язків, уможливають продуктивне вирішення соціально-педагогічних завдань і забезпечують ефективність виконання професійної діяльності згідно з нормами педагогічної етики» [2, с. 14].

Етично компетентного педагога відрізняє [2, с. 9]:

- усвідомлення гуманістичних цінностей, моральних норм, принципів педагогічної етики;
- розуміння морального змісту педагогічної професії; необхідності розвитку культурних потреб та інтересів; етична рефлексія власних вчинків;
- виявлення сутності моральних колізій у різних педагогічних ситуаціях, прогнозування результатів своїх дій;
- уміння розв'язувати конфлікти, розуміти почуття та потреби студентів; реалізація у професійній поведінці стратегії і тактики етичного адекватного спілкування з різними учасниками навчально-виховного процесу;
- готовність до адекватного, відповідно до норм педагогічної етики, виконання професійної діяльності;
- сформованість моральної потреби в конструктивній побудові етичних взаємин;
- наявність широкого діапазону стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях і здатність до реконструкції етичної взаємодії та варіативного уявлення їхніх перспектив у професійній діяльності.

Структурні компоненти етичної компетентності майбутніх педагогів [1, с. 156]:

- *когнітивний* – відображає систему знань про сутність, структуру, особливості взаємодії, стилі спілкування; загальнокультурну компетентність; творче мислення;
- *поведінковий* – свідчить про загальні та специфічні вміння, що дозволяють успішно керувати ситуацією взаємодії, застосовувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях, експресивні і перцептивно-рефлексивні вміння тощо;
- *мотиваційний* – передбачає розширення простору соціальних інтересів, спрямованість на взаємодію, високий рівень домагань та потреби у спілкуванні, готовність до прояву етичної компетентності, відповідальність;
- *емоційний* – зумовлений гуманістичною настановою на взаємодію, готовністю вступати в особистісні, діалогічні взаємини з іншими людьми, емпатію та рефлексію.

Дотримання педагогами професійних етичних норм та правил – необхідна і фундаментальна засада повноцінного функціонування системи освіти та головна умова реалізації ним важливої соціально-культурної і духовної ролі в сучасному суспільстві. Головна мета педагога – навчити учня мислити, відчувати та любити.

Отже, етична компетентність – це складне поліфункціональне та індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції професійних теоретичних знань, ціннісних

орієнтацій і практичних умінь педагога у сфері етики, а також особистісних якостей, емоційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, що сукупно забезпечують вибір викладачем свідомої етичної поведінки, яка віддзеркалює нормативноетичні професійні засади та гуманістичну спрямованість його педагогічної дії.

Період навчання у вищому навчальному закладі є вирішальним у плані формування етичної компетентності, майбутніх педагогів професійного навчання. Моральні цінності специфічно впливають на регуляцію розумових і пізнавальних, поведінкових процесів, тісно пов'язані з емоційно-вольовими механізмами психіки людини, які регулюють його соціальну поведінку та професійну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Султанова Н. В. Педагогічні аспекти формування етичної компетентності майбутнього педагога. Педагогічний альманах. 2010. Вип. 6. С. 155–159.
2. Султанова Н. В. Педагогічні умови формування етичної компетентності майбутніх соціальних педагогів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Донбас. держ. пед. ун-т. Слов'янськ. 2013. С. 9–14.
3. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх вчителів начальних класів: автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. АПН України. Київ, 2004. 45 с.

Демченко Ярослав Миколайович, здобувач вищої освіти медичного факультету
Сумський державний університет, Україна

Науковий керівник: Сергієнко Володимир Миколайович, д-р. фіз. вих., доцент, доцент
 кафедри фізичної культури і спорту
Сумський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Здоров'я нації є одним із важливих елементів національної безпеки кожної країни, що впливає як на сучасність, так і майбутнє будь-якої країни. У цьому контексті формування здорового способу життя підростаючого покоління має стати пріоритетним завданням нашої держави, адже саме молодь є тим репродуктивним контингентом, який не тільки поповнює трудові ресурси, але й забезпечує інтелектуальний, економічний, соціальний і культурний резерв країни. Тому важливим і актуальним є окреслення основних проблем у формуванні здорового способу життя підростаючого покоління та визначення шляхів їх вирішення.

На початку ХХІ століття проблема формування здорового способу життя підростаючого покоління значно загострилася внаслідок засилля шкідливих звичок, зокрема поширення алкоголізму, наркоманії, інтернет-залежності в молодіжному середовищі, підвищення розумових і психічних навантажень, зниження рухової активності тощо. Незаперечним фактом є те, що здоров'я людини залежить від її способу життя. При цьому молодь здебільшого недбайливо ставиться до власного здоров'я, культивуючи шкідливі звички та навіть не замислюючись над власним майбутнім, що, в свою чергу, призводить до різних захворювань, які часто переростають у хронічні. Відтак формування здорового способу життя підростаючого покоління має бути основним завданням батьків й освітніх закладів різного рівня, адже в дорослому віці спосіб життя змінити значно важче, а вкорінених шкідливих звичок позбавитись майже неможливо.

Зауважмо, що мотиваційний складник здорового способу життя у підростаючого покоління повинен набувати більш інноваційних форм і методів ще зі шкільного віку, аби любов до фізичної культури і спорту у подальшому житті стала звичною. Натомість реформи в системі фізичного виховання, які здійснювало Міністерство освіти і науки України впродовж останніх років, ще більше погіршили ситуацію зі станом здоров'я підростаючого покоління, рівнем його фізичної підготовленості. На розумовий розвиток дитини в сучасній школі відводиться 80 % навчального часу і лише 20 % – на фізичний. Не завжди у школах наявні сприятливі умови для навчання та відпочинку, належний повітряно-тепловий режим, обладнання тощо. У школах спостерігається висока наповнюваність класів, не виконується організація великих перерв, знижена рухова активність. Учні старших класів 99 % добового часу перебувають у приміщенні. Так, у 14–22 % учнів порушена постава, у 18 % – погіршений зір, у 30 % – часті гостро-респіраторні захворювання, у 38 % – зайва вага, у 24 % – підвищений артеріальний тиск [1, с. 30].

Погодимося з думкою сучасних дослідників (Г. Грибан, В. Краснов, Ф. Опанасюк, О. Скорий та ін.), що в освітній і виховній системах закладів вищої освіти методи й підходи до фізичного виховання мають бути більш індивідуалізовані, з обов'язковим використанням певної послідовності навантажень, аби запобігти негативним відчуттям і враженням студентів від занять, почуттям роздратованості, пригніченості тощо [2, с. 45]. Дієвими шляхами виходу із означеної ситуації також бачиться відхід від навчальних програм, що ґрунтуються на тематичному вивченні окремих видів спорту, розробка комплексних занять з використанням різноманітних видів діяльності, спрямованих на всебічний розвиток особистості, зацікавленості здобувачів вищої освіти до рухової активності та емоційного розвантаження. Це потребує певної перебудови мислення викладачів, підвищення їх фахової компетентності, інноваційних форм проведення занять, що сприятимуть поширенню світової тенденції до пріоритетності здорового способу життя, утвердженню серед сучасної молоді тези про те, що здоровим бути модно.

Отже, залучення підростаючого покоління до здорового способу життя неможливе без формування відповідних ціннісних орієнтацій, власної реалізації у процесі фізичного виховання, фахової підготовки викладачів та підтримки з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Доля Т. (2012)/ Формування здорового способу життя школярів як актуальне завдання професійної діяльності вчителя. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. (5) (Ч. 1). 26–34. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2012_5%281%29__6.
2. Грибан Г. П., Краснов В. П., Опанасюк Ф. Г. & Скорий О. С. (2018)/ Фізичне виховання у здоровому способі життя сучасної студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). (4). 43–46. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2018_4_13.

Зубков Владислав Вячеславович, здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій

«Криворізький національний університет», Україна

Науковий керівник: Хоцькіна Світлана Миколаївна, канд. пед. наук, доцент, доцент каф. ПМПП

«Криворізький національний університет», Україна

ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасних умовах набувають особливого значення концептуальні положення модернізації вітчизняної системи вищої освіти згідно з Болонською декларацією, оскільки інтеграція України в європейський соціокультурний і освітній простір потребує значного підвищення ефективності навчально-виховного процесу. За таких умов формування конкурентоспроможного фахівця передбачає його вдосконалення як суб'єкта професійної діяльності, що вимагає детального аналізу змісту та алгоритму професійного становлення майбутнього педагога професійного навчання та формування його рефлексивної компетентності.

Проблема формування рефлексивної компетентності вивчалася багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими і є предметом досліджень як теоретиків, так і практиків. Зокрема, теоретичні засади розвитку рефлексії особистості досліджували (І. Бех, А. Карпов, О. Пехота, М. Савчин, І. Семенов, Л. Хоружа та ін.); формування рефлексивної компетентності (О. Анісімов, Ю. Бабаян, К. Нор, І. Парфентьева, С. Степанов та ін.).

Аналіз наукових досліджень підтверджує, що вивчення понять рефлексія та рефлексивна компетентність дозволить наблизитися до розуміння механізмів удосконалення професіоналізму майбутніх фахівців.

Учені наводять різні тлумачення поняття «рефлексія» [3; 5; 6]:

- різновид самоаналізу власної професійної активності;
- процес розуміння особистісних смислів, дослідницького акту вивчення себе у ролі суб'єкта життєдіяльності, що сприяє розвитку творчого мислення, стимулює моральне самовдосконалення особистості;
- сукупність ставлень індивіда до себе, власних дій і поведінки загалом.

І. Парфентьева, досліджуючи проблему рефлексії майбутніх викладачів, трактує її як «здатність учителя поглянути на свої дії та вчинки зі сторони, проаналізувати їх, та за необхідності перебудувати на інший лад, мотивуючи тим, що механізм формування і розвитку рефлексії як особистісного утворення зумовлений колективним характером навчальної діяльності, оскільки майбутній вчитель пізнає себе самого у процесі навчання, вдивляючись в іншого, зіставляючи себе з ним; чи соціально зумовлений психічний процес, що виконує саморегуляцію особистості у фаховому розвитку та передбачає самоспрямованість її свідомості на власні переживання творів мистецтва, які виникають на основі чуттєвого пізнання і дозволяють управляти особистісними цінностями» [7, с. 147].

А. Маркова розглядає професійну компетентність як «обізнаність учителя про знання й вміння та їх нормативні ознаки, що необхідні для виконання цієї праці; володіння психологічними якостями, бажаними для її виконання, реальна професійна діяльність відповідно до еталонів та норм» [8, с. 85].

На думку А. Гурєєва, компонентом, що пов'язує усі складові професійної компетентності майбутнього фахівця, є рефлексивна компетентність [4, с. 520].

Вчені Ю. Бабаян та К. Нор рефлексивну компетентність пояснюють як «професійну якість особистості фахівця, яка покликана ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні процеси засобами реалізації рефлексивної здатності» [2, с. 242].

Рефлексивна компетентність, за визначенням С. Степанова, – це «професійна якість особистості, яка дозволяє ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні процеси, реалізацію рефлексивної здатності, що забезпечує розвиток і саморозвиток, сприяє творчому підходу в професійній діяльності, досягненню її максимальної ефективності та результативності» [9, с. 266].

У наведених визначеннях рефлексивна компетентність розглядається як необхідна складова професійної діяльності майбутнього викладача, що дозволяє йому знайти свій індивідуальний стиль, досягти адекватної професійно-особистісної самооцінки, прогнозувати й аналізувати результати своєї праці.

Такі дослідження вказують на прямий зв'язок рефлексивної компетентності з досягненням найвищих результатів в особистісному і професійному розвитку майбутнього педагога.

Найвищий шлях до професіоналізму вчителя вивчає акмеологія. Саме акмеологія, зауважує О. Анісімов, розкриває поняття рефлексивної компетентності з позиції метакомпетентності, за рахунок знання та володіння механізмом рефлексії, що сприяє адекватному розвитку всіх інших видів професійної компетентності. Її розвиток відіграє вирішальну роль в освітньому просторі будь-якого рівня складності, на будь-якому ступені освіти та самоосвіти вчителя за таких умов [1, с. 86]:

- 1) не тільки привласнення світу предметів та ідей, а й перетворення їх, створення нових;
- 2) усвідомлення і сприйняття задач на всіх етапах здійснення та прагнення особистості самостійно їх визначати за потреби;
- 3) визначення, обґрунтування вибору, використання ресурсів свого «Я»; здатності до морального вибору в ситуаціях колізій;
- 4) потреби у здатності до рефлексії як умови усвідомленого регулювання своєї поведінки та діяльності відповідно до бажань і цілей, з одного боку, і усвідомлення меж «власної несвободи» – з іншого;
- 5) прагнення ініціативно, критично й інноваційно рефлексувати результати діяльності і взаємовідносин у процесі формування активної професійної позиції;
- 6) спрямованості на саморозвиток;
- 7) наявності внутрішньої незалежності від «зовнішнього світу», незалежності не в сенсі його ігнорування, а стійкості поглядів, переконань, смислів, їх корекції, зміні відповідно до вимог ситуації;
- 8) появи творчого потенціалу, унікальності, неповторності тощо.

Наведене вище дає підстави констатувати, що рефлексивна компетентність – це феномен, який сприяє досягненню найвищих результатів діяльності, і може бути кваліфікований як метакомпетентність.

Висновки. Рефлексивна компетентність є органічною складовою особистісно-професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання, яка скерована на оволодіння знаннями та цілеспрямоване застосування у прогнозуванні, плануванні та реалізації професійно значущої педагогічної діяльності, активізує розвиток його власних здібностей, у прагненні до самореалізації в соціально корисній діяльності, забезпечує його особистісно-професійне становлення впродовж навчання у вищому навчальному закладі.

Список використаних джерел:

1. Анисимов О. С. Акмеологические основы рефлексивной самоорганизации педагога: творчество и культура мышления: дис. ... д-ра психол. наук [в виде научного доклада]: 19.00.13 / Анисимов Олег Сергеевич; Рос. акад. упр. – М., 1994. – 86 с.
2. Бабаян Ю. О. Формування рефлексивної компетентності майбутнього вчителя початкових класів / Ю. О. Бабаян, К. Ф. Нор // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя: науковий посібник; за заг. ред. професора С. І. Якименко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – С. 231–266.

3. Бех І. Д. Психологічні механізми сходження до особистості, до духовних цінностей / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 2. – С. 37–44.
4. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / [за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Гессен]. – К.: Богдана, 2003. – 520 с
5. Карпов А. В. Психология рефлексии / А. В. Карпов, И. М. Скитяева – М.: Ин-т психологии РАН, 2002. – 413 с.
6. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. – М.: Институт психологии, 2005. – 421 с.
7. Парфентьева І. П. Формування рефлексії майбутніх вчителів музики в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін / І. П. Парфентьева // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», 22-24 квітня 2009 року до 175-річчя Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Вип. 8(13). – К.: НПУ, 2009. – С.146–149.
8. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А. К. Маркова // Сов. педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82–88.
9. Степанов С. Ю. Рефлексивная компетентность как базовая категория предпринимательской деятельности / С. Ю. Степанов, О. А. Полищук // Рефлексия, образование и интеллектуальные инновации. – Новосибирск: НГУ, 1995. – С. 266–271.

Іжик Уляна Борисівна, здобувач вищої освіти факультету педагогічної освіти
кафедра спеціальної освіти та соціальної роботи

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Корнят Віра Степанівна, доцент кафедри спеціальної освіти та
соціальної роботи, кандидат педагогічних наук, доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАМІРІВ ШКОЛЯРІВ ЯК НАПРЯМ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Вибір професії є однією з найактуальніших проблем підліткового віку. Старшокласники часто виявляються не готовими до свідомого вибору професії та побудови подальших життєвих планів. Їм потрібна допомога у вигляді профорієнтаційної роботи.

Проблема професійної орієнтації дітей та молоді була і залишається предметом наукових досліджень, зокрема такі напрями: професійний психологічний відбір особистості (М.С. Корольчук) [1], професійне самовизначення старшокласників (Л.В. Повалій) [2], основи управління профорієнтаційною роботою в навчальних закладах (М.М. Тодорова) [3], професійна безпека, професійні перспективи, професійна зрілість особистості (Ж.П. Вірна) [4] та інші.

Загальноосвітня школа є базовим інститутом, де діти засвоюють основи успішної професійної діяльності у майбутньому. Профорієнтаційна робота у школі здійснюється соціальним педагогом або практичним психологом.

Головна мета психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення учнів – формування в учнів компетентності у виборі професії, як системи базових характеристик потрібних для успішного планування, коригування і реалізації перспектив власного професійного розвитку [5].

Стан професійних намірів сучасних школярів вивчалися з допомогою таких методик: «Опитувальник професійної готовності» (за Л. Кабардовою) [6] та «Вивчення професійних

намірів старшокласників» [7] серед школярів, які є членами ГО «СУМ в Україні». Вік досліджуваних – 14-16 років.

Згідно з результатами методики «Опитувальник професійної готовності» (за Л. Кабардовою) виявилось, що найбільша кількість опитаних учнів відносяться до типу професій «Людина-людина» (ставлення – 63,2%, уміння – 56,5%, бажання – 54,3%). Професії типу «людина - людина» спрямовані на людину. Вони пов'язані з навчанням, вихованням, обслуговуванням і керівництвом людьми. Трохи менше учнів (ставлення – 48,7%, уміння – 36,5%, бажання – 31,8%) зацікавлені у професіях, що відносяться до типу «Людина-знакова система». Професії цього типу спрямовані на обробку інформації у вигляді знаків, графіків, креслень.

Найменша кількість опитаних школярів відповідають типу професій «Людина-Природа» (ставлення – 31,2%, уміння – 25,3%, бажання – 20,1%) Професії цього типу пов'язані з рослинним та тваринним світом, мікроорганізмами.

Згідно з результатами методики «Вивчення професійних намірів старшокласників» було з'ясовано, що більшість (70,4%) опитаних школярів планують після закінчення школи вступати до університету. При виборі професії найбільша частка опитаних школярів (40%) орієнтується при виборі професії на те, щоб професія була цікава та змістовна. 76,7% опитаних вважають, що, щоб бути хорошим спеціалістом потрібно випробувати себе у вибраній професії.

Опитувані найбільше цікавляться областю знань про людину (40%). Менша кількість опитаних цікавиться областю знань про мистецтво (26,7%), техніку (20%), науку (10%). Найменша кількість школярів (3,3%) цікавиться областю знань про природу. Опитувані вказали, що хотіли ю присвятити себе таким професіям: 16,7% (5 осіб) - психолог; 6,7% (5 осіб) - художник; 10% (3 осіб) - адміністратор; 6,7% (2 осіб) - програміст; 6,7% (2 осіб) - журналіст; 6,7% (2 осіб) - лікар; 6,7% (2 осіб) - перекладач; 6,7% (2 осіб) - вчитель; 6,7% (2 осіб) - музикант; 3,3% (1 особа) - адвокат; 3,3% (1 особа) - дизайнер; 3,3% (1 особа) - архітектор; 3,3% (1 особа) - правоохоронець; 3,3% (1 особа) - фінансист.

Більшість школярів (70%) знають та можуть назвати споріднені з обраною професією. Обираючи між роллю виконавця і організатора 70% школярів оберуть бути організатором.

Близько половини (46,7%) опитуваних не беруть участі у позашкільній діяльності. Є учні, які не беруть участі, але мають бажання (16,7%). 36,7% опитаних беруть участь у різноманітних гуртках.

Найбільша кількість школярів (36,7%) вважає, що їхні позитивні якості проявляються у їх діяльності в позашкільних закладах. Трохи менша кількість школярів (30%) вважає, що їхні позитивні якості проявляються вдома, при самостійній роботі.

Найменша кількість школярів вважає, що їхні якості проявляються у школі (16,7%) чи на гуртках (6,7%). Також деякі школярі (10%) не знають, де проявляються їхні позитивні якості. Це свідчить про те, що більшість школярів не сприймають школу як місце, де вони можуть проявити свої позитивні якості.

Трохи більше, ніж половина опитаних (53,3%) впевнені, що їхній вибір професії є остаточним. Усі інші опитані (46,7%) не впевнені в тому, чи професія, якою вони бажають оволодіти зараз, є остаточним вибором.

Значна частина школярів (83,3%) знають, де вони можуть підготуватися до вибраної професії. Не знаю, де можна отримати підготовку 16,7%. Про вибрану професію найбільша кількість школярів мала бесіду з батьками (53,3%). Найбільший вплив при виборі професії на більшість опитуваних здійснили також батьки. Найменша кількість опитуваних (3,3% - 1 особа) відповіли, що вплив при виборі професії на них здійснили вчителі. Більше, ніж половина школярів (56,7%) не мали екскурсій на виробництво. 30% відповіли, що були на таких екскурсіях і їм сподобалося та 13,3% відповіли, що були на виробництві але оцінки екскурсій не дали.

Висновки. Професійний вибір – складний, але, водночас, важливий вибір у житті кожної людини. Старшокласники потребують допомоги у виборі майбутнього життєвого шляху, відповідно до своїх інтересів, намірів, бажань. Саме соціальний педагог загальноосвітніх шкіл може стати тим, хто підтримає та спрямує у відповідному напрямі.

Список використаних джерел:

1. Корольчук М. С. (2004). Психофізіологія діяльності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ельга, Ніка-Центр.
2. Повалій Л. В., Мачуська І. М. (2014) Професійне самовизначення старшокласників : методичні рекомендації. Національна академія педагогічних наук України, Інститут проблем виховання. Кіровоград : Імекс-ЛТД.
3. Тодорова М. М., Філатова Н. В. (2014). Основи управління профорієнтаційною роботою в загальноосвітніх навчальних закладах : навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса : Фенікс.
4. Вірна Ж. П. (2003) Основи професійної орієнтації. Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин.держ.ун-ту ім. Лесі Українки.
5. Гаврилюк, Г. М., Дєдов, О. А., Карпенко, А. О., Коваль, О. С., Кузнєцова, Н. О., Сенюк, Н. В., ... & Якимчук, Г. В. (2017). Професійна орієнтація в сучасній школі: кращі методичні розробки практичних психологів і соціальних педагогів малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів, навчально-виховних об'єднань, навчально-виховних комплексів : методичні рекомендації. За ред. І. І. Ткачук. Київ. Вилучено із: <https://cutt.ly/5uiPnml>
6. Шеховцова, Л. Ф., & Шеховцов, О. В. (2006). Психологическое сопровождение выбора профессии в школе: Учебное пособие. СПб.: Северо-Запад.
7. Уніят, С., & Комінко, С. (1997). Вибір професії, або задача з багатьма невідомими. Тернопіль: Підручники і посібники.

Николайчук Павло Павлович, магістрант педагогічного факультету

Кам'янець-Подільський національний університету імені Івана Огієнка, Україна

Науковий керівник: Прядко Олена Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцента кафедри музичного мистецтва

Кам'янець-Подільський національний університету імені Івана Огієнка, Україна

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Самосвідомість як і свідомість починає своє формування з самого народження людини під впливом таких факторів, як виховання, оточення в якому знаходиться людина, соціум, генетика. Людина накопичує певну систему знань, інформацію про своє оточення, далі все систематизується й перетворюється в уявлення про навколишній світ, формується певна модель поведінки. Свідомість формується під впливом знань, які були отримані під час певної діяльності, що дозволяє вибудовувати систему регулювання взаємодії з оточенням, а також саморегуляцію.

Національна самосвідомість є стійкою системою уявлень членів етнічної спільноти про минуле, сьогодення та майбутнє свого народу, складною системою духовних й моральних цінностей, які були сформовані в процесі довгого й складного історичного становлення нації, під впливом таких факторів, як окрема культура, мова. Л. Шкляр зазначає, що визначальним для етносу є соціокультурна риса, завдячуючи якій людина

ідентифікує себе з тим чи іншим народом, культурою [2]. Сформованість національної свідомості характеризується не лише глибоким усвідомленням своєї етнічної приналежності, але й готовності активно діяти в інтересах нації. Національна свідомість водночас передбачає розвиток особливого роду самопочуттів, включаючи такі національні почуття, як почуття причетності до долі свого народу і своєї країни, любов до національної Батьківщини, свого народу, національної культури і мови, почуття національної гордості і національного незадоволення, готовність і воля до здійснення національної мети [1, с. 219].

Рефлексивна функція національної самосвідомості полягає в тому що особа оцінює себе й в контексті цього процесу відбувається оцінка того, як людина відноситься до своєї нації, як усвідомлює себе всередині того суспільства, в якому знаходиться. Мова є одним із основних стовпів національності, тим чинником, який об'єднує націю. Комунікативна функція відіграє вагомий роль в процесі формування становлення національної самосвідомості, оскільки основне завдання комунікації полягає в передачі тих чи інших символів, які відносяться до певного етносу, що дозволяє нації являти цілісну систему.

Найширший потенціал з-поміж шкільних предметів у справі патріотичного виховання школярів має урок музичного мистецтва. Музика є важливим засобом формування громадсько-патріотичного почуття особистості. Необхідно зауважити, що як народна пісня, так і сучасна українська музика вміщує величезний пласт патріотичних текстів, які можна ефективно застосовувати у ході виховання національної самосвідомості учнів.

Важливу роль в сприйнятті й засвоєнні інформації відіграють емоції. Саме під їх впливом людина формує ставлення до себе, оточуючих. Процес сприймання творів музичного мистецтва, виконавська діяльність не можливі без задіявання емоційної сфери особистості, активного емоційного включення школярів у процес музикування. Добір музичних творів, змістове наповнення яких сприяє формуванню почуття любові до Батьківщини, відчуття гордості за здобутки українського народу, подвиги національних героїв, є дієвим засобом формування національної самосвідомості учнів на уроках музичного мистецтва.

Отже, важливим завданням сучасної школи в умовах серйозних сучасних історичних викликів є виховання національної самосвідомості юних громадян українського суспільства, здатних у майбутньому відстоювати інтереси своєї держави, примножувати її матеріальні та культурні надбання. Саме урок музичного мистецтва в загальноосвітній школі сприяє формуванню любові до Батьківщини, чіткої громадянської позиції школярів.

Список використаних джерел:

1. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Генеза, 1997. 400 с.
2. Шкляр Л.Є. Етнос як суб'єкт історичної дії. Онтологічні проблеми культури. Київ : Наукова думка. 1994. С.67;

Вайс Кароліна Володимирівна, магістр

*Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»,
Україна*

ФУНКЦІОНУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТІВ ТРЕТЬОГО ВІКУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРИЙНЯТТЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ

Система європейських цінностей формувалась не одне століття. На їх генезу вплинули події Реформації, Відродження, Великої Французької революції тощо. Вони змінювались і модернізувались, набували інших акцентів. У XX ст. головний акцент було зроблено на таких цінностях, як права і свободи людини. Головні цінності ЄС відображені у Преамбулі до Хартії основних прав Європейського Союзу, прийнятій у 2000 р [5]. До них відносять перш за все людську гідність, свободу, рівність та солідарність, з яких витікає й все інше.

На нашу думку, для покращення якості освіти та реалізації її європейських цінностей надзвичайно важливою є реалізація концепції «Lifelong Learning» (тобто освіта протягом всього життя), суть якої може трактуватись як постійне цілеспрямоване опанування нових знань для їх практичного використання в умовах суспільства, ґрунтованого на економіці знань. Однак, ми хотіли б зауважити, що незважаючи на економічне спрямування концепції освіти протягом всього життя, ця ідея надзвичайно важлива і для культурного й естетичного розвитку людини як особистості.

За шкалою ООН старим населенням вважається тоді, коли частка людей у віці понад 65 років складає більше 7%. В Україні, станом на 2017 р., вона досягнула 15,9%, а серед сільських жителів – 19,8%. Тому населення оцінюється як дуже старе [3, с. 5].

Освіта для дорослих та людей похилого віку активно модернізується під егідою ЮНЕСКО. Внаслідок кооперації з цією структурою, в Україні було сформовано програму сталого розвитку в освіті, що передбачає і навчання людей протягом усього життя. Ця програма багато в чому спирається на освітній план ООН «Освіта 2030». Erasmus+ також передбачає розвиток освіти для людей літнього віку, зокрема програмою Grundtvig, яка надає можливості для отримання якісної освіти для дорослих на основі Європейської співпраці.

Старші люди за 50 також можуть вчитися завдяки Університетам третього віку (УТВ). Такі заклади пропонують різноманітні варіанти навчально-розвиваючої активності: напівформальні лекції, фізичні вправи, гуртки за інтересами, зокрема курси комп'ютерної грамотності чи іноземної мови. На сьогодні розрізняють французьку та британську модель такого університету, загальна кількість таких установ, що входять до Міжнародної асоціації університетів третього віку складає понад 25 тис.

В Україні Університети третього віку успішно функціонують в Києві, Ковелі, Дніпрі, Львові, Ужгороді, Полтаві тощо. Вони характеризуються фінансуванням з боку держави чи приватних організацій, широким залученням молоді та волонтерів, формальними вимогами до вступу (здебільшого пенсійне посвідчення та кілька фото) та відсутністю суворих оціночних іспитів (ймовірно, щоб в разі провалу такого іспиту не демотивувати літню людину).

Доведено, що вихід на пенсію – це складний психологічний момент, який супроводжується змінами в оточенні та стилі життя. Пенсіонер може втратити відчуття значимості та жагу до життя. Навчання літніх людей в Університетах третього віку допомагає їх кращій соціальній адаптації, заповненню прогалин в знаннях (наприклад, в галузі ІТ чи іноземних мов), подоланню самотності та збільшенню інтелектуальної

комунікації як з ровесниками, так і з молоддю, якої інколи не вистачає особам похилого віку.

Загалом причини вступу цих людей до УТВ можна звести в одну – це подолання невдоволеності від життя. Остання причина навчання особливо актуальна в Україні. Зокрема, згідно з даними сайту GlobalAgeWatchIndex за 2015 рік, Україна за рівнем якості життя людей літнього віку займає 73-є місце із 96 країн. Немає сенсу порівнювати Україну з країнами Західної Європи, Америки чи Азії в силу величезної ментальної різниці, історичного минулого чи економічної складової. Однак вагомим є приклад сусідніх країн із колишнього соціалістичного табору, з якими Україна має багато спільного. Для прикладу, Словаччина у цьому рейтингу посіла 40 місце, Угорщина – 39, а Польща – 32 [1]. Інша статистика оперує ще більш похмурими даними, згідно з якими Україна посідає перше місце у світі з поширення депресії, особливо серед людей пенсійного віку [2, с. 76].

Однак, не зважаючи на безкоштовність навчання в Університеті третього віку, кількість їх студентів в Україні є не надто значною. Однією з головних причин цього виступає невелика кількість самих таких освітніх закладів (а також викладацького складу) в порівнянні з потенційними студентами. Складовою цієї проблеми виступає й слабка їх популяризація. Як засвідчують результати соціально-демографічного обстеження «Літні особи в Україні: умови життя та соціальне самопочуття» (2013 р.), поінформованість щодо діяльності «Університетів третього віку» в Україні на даний час є вкрай недостатньою. Не більше однієї третини опитаних літніх респондентів знають про існування в країні таких інституцій. Очікувано, найінформованішими є молодші контингенти літніх людей. При цьому, поінформованість жителів міських поселень відчутно перевищує таку серед селян [4, с. 117].

Ще однією причиною слабкої популярності даної ідеї в Україні може виступати відсутність сенсу навчання в такому віці. Для значної кількості людей похилого віку «європейські цінності» та «освіта протягом всього життя» звучать як туманні і незрозумілі вислови, і не несуть таку привабливість як вкорінені роками цінності Радянського Союзу – безкоштовне задоволення потреб першої необхідності та стабільна рівність. Наслідком радянської дійсності стало те, що освіта стала репрезентувати соціальну значимість та розглядалась перепусткою у світ високих зарплат і престижних посад. Диплом як доказ отримання освіти став набагато важливіший за саму освіту. Через подібне бачення освіти як шляху до кращої роботи для більшості населення після виходу на пенсію в ній відпадає будь-який сенс.

Скептичними залишаються і погляди населення на якість національної вищої освіти. До найбільш болючих проблем сучасної вищої освіти в Україні традиційно відносять відсутність гарантій влаштування на добре оплачувану роботу за результатами навчання, високий рівень корумпованості, завищена кількість університетів, відставання національної системи вищої освіти від закордонних вузів, недостатнє фінансування вузів (особливо це стосується напрямків, які особливо потребують якісного обладнання – медицина, прикладна фізика, хімія тощо). Для багатьох актуальним є і завищені ціни на навчання та проблема невизнання українських дипломів за кордоном.

На жаль, мають місце і суто особистісні та непрофесійні фактори на зразок нетерпеливого ставлення до людей похилого віку, відсутність адаптації навчальної програми, критичне ставлення до цієї ідеї загалом тощо.

Останньою в списку, але не по значенню, є і проблема традиційності, боязні суспільного осуду. Багато хто із старших людей просто не бажає відвідувати такі заклади через несприйняття подібної ідеї серед його оточення. Поширення тверджень типу «Ти вже застарий/-а для цього» або стереотипних уявлень про відсутність можливостей розуму навчатись чомусь новому у похилому віці суттєво гальмує процес популяризації ідеї «освіти протягом всього життя».

На нашу думку, реалізація європейських цінностей в Україні прямо залежить від реалізації програми «освіта протягом усього життя» серед усіх вікових категорій населення. Необхідним є формування розуміння якісної освіти як обов'язкової складової не тільки професійного розвитку, але й особистісного зростання та соціальної інтеграції. Покращення довіри до національної системи вищої освіти серед населення та більш активні дії з роз'яснення причин та особливостей функціонування Університетів третього віку є необхідними умовами для збільшення кількості студентів віком 50+. Перемога європейських цінностей в Україні, серед яких рівність у здобутті освіти та шанобливе ставлення до людей різного віку, потребує розкриття повного потенціалу Університетів третього віку.

Список використаних джерел:

1. Global rankings table (2015). Вилучено з <https://www.helppage.org/global-agewatch/population-ageing-data/global-rankings-table/> (дата звернення: 23.05.2020)
2. Каркач А. В. (2016). Університет третього віку: соціокультурні детермінанти споживання освітніх послуг літніми людьми. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, (71), 76–89.
3. Концепція діяльності центрів освіти третього віку в Україні., Київ: УІРФР, 2017. 115 с.
4. Курило І. О. (2014). Освіта для населення третього віку як сучасний демоекономічний імператив. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*, (1), 114–119.
5. Хартія основних прав Європейського Союзу. (2000). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення: 23.05.2020)

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ МОЛОДІ:
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

19 червня 2020 року ♦ Тернопіль, Україна

ТОМ 1

Українською, російською, польською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 19.06.2020. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 7,44.

*Тираж: 100 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.*

Контактна інформація організаційного комітету:
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Молодіжна наукова ліга
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1956755
E-mail: liga@ukrlogos.in.ua
www.ukrlogos.in.ua | www.ojs.ukrlogos.in.ua

Видавець друкованих матеріалів: Друкарня ФОП Гуляєва В.М.
08700, Україна, м. Обухів, вул. Малишка, 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 3909 від 02.11.2010 р.